

T. C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİMDALI

**KAMBIYO SENETLERİNDE
BEDELSİZLİK İDDİASI**

Hazırlayan
FARUK ACAR

Danışman
Yrd. Doç. Dr. SAMİ KARAHAN

52312

KÜTAHYA - 1996

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖZGEÇMİŞ

10.04.1972 Tarihinde Aksaray iline bağlı Yeşiltepe Kasabasının'da doğdum. İlk öğrenimimi Aksaray, orta öğrenimimi Konya-Ereğli İvriz Öğretmen Lisesi'nde bitirdim. 1989 Yılında Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazandım. 1993 Yılında fakülteyi bitirdim. Aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans sınavını kazandım ve ocak 1996 da tamamlanmış bulunmaktayım. 1995-1996 yılı arasında dil eğitimi yapmak üzere Almanya'da bulundum. Halen Dumlupınar Üniversitesi Bilecik İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Ö Z E T

Bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, bedelsizlik kavramı açıklanmıştır. İkinci bölümde bedelsiz senetlerin çeşitleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, bedelsizliğin hüküm ve sonuçları açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise, bedelsizlik iddiasının ispatı değerlendirilmiş, son bölüm olan beşinci bölümde de , bedelsizliğin cezai ve hukuki neticeleri açıklanmıştır.

Temel alacağı herhangi bir nedenle ortadan kalkan senedin durumuna bedelsizlik adı verilir. Bedelsizliği doğuran faktör, senedin düzenlenmesine sebep teşkil eden temel alacağın yokluğudur. Temel alacağı olmayan senet bedelsiz olmasına rağmen geçerli bir senettir. Bedelsizliğin hukuki bir problem olması buradan kaynaklanmaktadır. Bedelsiz bir senet, sahibine para alacağını talep hakkı vermez. Senet hamili parayı talep ederse bedelsizliği karşı bir iddia olarak ileri sürebilir.

ABSTRACT

This paper is consisted of five chapters. In the first chapter the concept of “Free of Charge” is explained. In the following one, the kinds of free receipts are taken into account. In the third chapter, both the jurisdiction and the consequences of free charge are covered. In the fourth chapter the argument of free charge is tested and substantiated. In the last chapter, the criminal and formal consequences of free charge are shed light upon.

When the essential claim of a receipt is wiped out because of any reason it is called free of charge. Factor resulting in free of charge is the unavailability of the essential claim which caused to what we know as receipt. Receipt that doesn't have essential claim is valid although it is free of charge. That is the reason why it turns out to be a jurisdictional problem. A receipt without charge does not give at present demands money, debtor may claim against free of charge.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	V
GİRİŞ.....	1
I-KONUNUN TAKDİMİ.....	1
II-ÇALIŞMA PLANI.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

BEDELSİZLİK KAVRAMININ TANITILMASI

I GENEL OLARAK.....	5
II. BEDELSİZLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	10
A. KAMBYO SENETLERİNİN TANZİMİNDEKİ AŞAMALAR.....	10
1. Asıl Borç İlişkisi (Bedel Münasebati).....	10
2. Temel Alacak (Para Alacağı).....	18
3. Kambyo Sözleşmesi.....	19
4. Aynı Sözleşme (Temel Blok).....	20
B-BEDELSİZLİĞİN BU AŞAMALARDAKİ YERİ.....	21
III. BEDELSİZLİK NEDİR.....	22
A. BEDEL VE İANİMİ.....	22
B. BEDELSİZLİK VE İANİMİ.....	23
1. Doktriner Görüşler.....	23
a. Yabancı Ülkelerde Bedelsizlik.....	23
b. Türkiye'de Bedelsizlik.....	24
2. Yargıtay Uygulamasında Bedelsizlik.....	26
C. SONUÇ.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

BEDELSİZ SENETLER

I. GENEL OLARAK.....	29
II. BEDELSİZ SENET TÜRLERİ.....	29

A- TARAFLARIN BEDELSİZLİK HUSUSUNDA ANLAŞMAMIŞ OLDUĞU SENETLER.....	29
1- Başlangıçtan Beri Bedelsiz Olan Kambiyo Senetleri	29
a- Genel Olarak.....	29
b- Asıl Borç İlişkisinin İradeyi Sakatlayan Haller Dolayısıyla Geçersiz Olması.....	31
(1). Hata.....	32
(2). Hile.....	33
(3). İbrahim.....	35
c. Ahlak, Şahsiyet Haklarına ve Kamu Düzenine Aykırılık.....	37
d. Asıl Borç İlişkisinin Kumar ve Bahis Borcuna Dayalı Olması.....	40
e. Asıl Borç İlişkisinin Gabin ile Sakat Olması.....	42
f. Asıl Borç İlişkisinin Ehliyetsizlik Nedeniyle Maktul Olması.....	43
g. Kambiyo Senedinin Anlaşmaya Aykırı Şekilde Doldurulması.....	47
2. Sonradan Bedelsiz Kalan Kambiyo Senetleri.....	51
a. Asıl Borç İlişkisinden Doğan Bedelsizlik Nedenleri.....	52
(1). İfa ya da Ademi İfa Hali.....	52
(2). Birden Fazla Senet Tanzimi Ya da Ciro Yoluyla Başka Bir Senedin Alacaklıya Devri.....	54
(3). Borçlunun Temerrüdü Halinde.....	56
(4). Zamanaşımı.....	59
b. Asıl Borç İlişkisi Dışında Bedelsizlik Nedenleri.....	62
(1). İccid.....	62
(2). Takas.....	64
3- Geçici Süre İçin Bedelsiz Senetler.....	65
a. Tanzim Anında Temel Alacağı Mevcut Senetler.....	65
b. Tanzim Anında Temel Alacağı Doğmamış Senetler.....	66
B- TARAFLARIN ANLAŞMASI SONUCU BEDELSİZ KALAN SENETLER.....	69
1- Genel Olarak.....	69
2-Borçlu Yararına Düzenlenen Bedelsiz Senetler.....	69
3-Alacaklının Yararına Düzenlenen Bedelsiz Senetler (HATIR SENEDİ).....	70
a. Genel Olarak.....	71
b. Tedavül Amacı Olmayan Hatır Senetleri.....	75
c. Tedavül Amaçlı Hatır Senetleri.....	76
C-KAMBIYO SENEDİNİN TÜRÜNE GÖRE BEDELSİZLİK.....	80
1-Bedelsiz Poliçe.....	80
2-Bedelsiz Bono.....	82
3-Bedelsiz Çek.....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEDELSİZLİĞİN HÜKÜM VE SONUÇLARI

I. GENEL OLARAK	88
II. BEDELSİZLİK İDDİASI (DEFİ)	89
A. GENEL OLARAK.....	89
B. ALACAĞIN İEMLİKİ YOLUYLA YAPILAN DEVİRLERDE.....	94
C. CİRO YOLUYLA YAPILAN DEVİRLERDE.....	95
D. SENET MİDENİ HUKUK ESASLARINA GÖRE DEVREDİLMESİ HALİNDE (HALENİYET).....	97
E-HAMİLE KARŞI ŞAHSEN HAİZ OLUNAN BEDELSİZLİK DEFİ.....	97
III-ÖDEME EMRİNE İTİRAZ	98
IV-SENEDİN İPTALİ DAVASI	100
A-GENEL OLARAK BEDELSİZ SENETLERİN İPTALİ.....	100
B. HÜKÜMSÜZLÜĞÜN İESBİTİ DAVASI.....	101
C. SEBEPSİZ İKTİSAP DAVASI.....	103
D. MENFİ İESBİT DAVASI.....	104
V. SENEDİ ÜÇÜNCÜ ŞAHSA ÖDEMEL ZORUNDA KALAN BORÇLUNUN	
RÜCU HAKKI	107

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEDELSİZLİK İDDİASININ İSPATI

I. GENEL OLARAK	110
II-BEDELSİZLİĞİN İSPAT ŞEKİLLERİ	111
A-İKRAR.....	111
B-YAZILI DELİL MECCURİYETİ (SENETLE İSPAT).....	114
C. İKARİ DEFTERLE İSPAT.....	119
D. YEMİN.....	122

BEŞİNCİ BÖLÜM

BEDELSİZLİK NEDENİYLE TARAFLARIN SORUMLULUĞU

I. HUKUKİ SORUMLULUK	134
II. CEZAI SORUMLULUK	136
SONUÇ	131
KAYNAKLAR	138

KISALTMALAR

- ABD. : Ankara Barosu Dergisi.
- B. : Bası.
- BATİDER. : Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi.
- Bkz. : Bakınız.
- BK. : Borçlar Kanunu.
- C. : Cilt.
- Çev. : Çeviren.
- ÇÖDK. : Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması
Hakkında Kanun.
- Dpn. : Dipnot.
- E. : Esas.
- HD. : Hukuk Dairesi.
- HGK. : Hukuk Genel Kurulu.
- HUMK. : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu.
- İBD. : İstanbul Barosu Dergisi.
- İİK. : İcra ve İflas Kanunu.
- İkt. Mal. Der. : İktisat ve Maliye Dergisi.
- K. : Karar.
- m. : Madde.
- MK. : Medeni Kanun.

- s. : Sayfa.
S. : Sayı.
TCK. : Türk Ceza Kanunu.
TK. : Ticaret Kanunu.
vd. : Ve Devamı.
YD. : Yargıtay Dergisi.
YKD. : Yargıtay Kararları Dergisi.

GİRİŞ

I. KONUNUN TAKDİMİ

Bedelsizlik üzerine yapılan bu çalışma inceleme konusundan doğan birtakım özellikler arz etmektedir. Kanuni düzenlemeler ve teorik yaklaşımlardan ziyade uygulayıcılar açısından sıklıkla problem teşkil eden bedelsizlik, Türk Hukukunda yeni bir kavram değildir. Buna rağmen teorik incelemelerin azlığı dikkati çekmektedir. Daha çok uygulayıcıların ilgilendiği bedelsizlik, Yargıtay tarafından oluşturulmuş bir kavramdır¹

Bedelsizlik kavramına dayalı kambiyo senedi iptali davaları oldukça çok görülmektedir. Bunun en önemli sebebi kambiyo senetlerinin kolay tedavül kabileyetli senetlerden olmasıdır. Hertürlü para borcunu ifa amacıyla senet düzenlenmekte ve kolaylıkla ticari ilişkiler yürütülmektedir. Ancak zaman zaman bu akıcılık bedelsizlik gibi problemlerden dolayı bozulmaktadır.

Çalışmamızın diğer bir özelliği bedelsizliğe neden olan olayların çok çeşitlik arz etmesidir. Daha sonraki bölümlerde de değineceğimiz gibi, kambiyo senedinin temsil ettiği alacak çok çeşitli nedenlerle ortadan kalkabilmektedir. Bu nedenlerin tek tek tesibiti güçlük arz etmektedir. Bu nedenle aynı karaktere sahip sebepleri bir grupta toplayıp açıklamaya çalıştık, bazende birkaç örneği incelemek suretiyle bir gruba değindik.

---

¹ ALPMAN, Nermin : Bedelsizlik Nedeniyle İptal Davaları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) ANKARA 1979, s. 3.

Burada bedelsizliği tarif etmek yerine, kısaca bedelsizliğe ilişkin mantığın açıklanmasında fayda olduğunu düşünüyöruz.

Borç ifa edilmesi gereken bir edimdir. Edimin türü çok çeşitli olabilir.Eğer para borcu bir edim olarak ifa edilmesi gerekiyorsa,para yerine kambiyo senedi düzenlenbilir. Senet tanzimi borcun ifa edilmesi zorunluğunun bir sonucudur². O halde borç yoksa bu zorunluluktan da sözedilemez. Bedelsizlik ile bu zorunluluk arasında bu açıdan sıkı bir ilişki vardır.Borçlu olmayan kimsenin senet düzenleme zorunda olduğu söylenemez. Ancak bazı durumlarda buna rağmen senedin düzenlendiği görölmektedir.İşte bu durumlar bizim inceleme konumuzu - bedelsizliği - oluşturmaktadır. Daha açık bir ifade ile bedelsizlik borçlu olmayan kimsenin düzenlediği (yada kabul ettiği) senetlerde görölen arizi bir durumdur. Keşidecinin borçlu olmaması zaman bakımından senedin tanziminden önce olabileceği gibi sonra da olabilir.

Uygulamada bedelsiz senetlerden ençok hatır senedine rastlanmaktadır. Hatır senetleri tipik bir bedelsiz senet türüdür.Bunun yanısıra çalışmamızda da görölebileceği gibi diğer bedelsiz senetlerden farklı özelliklere sahiptir.

Bedelsizlik kural olarak senet borçlusuna ödeme mükellefiyeti yüklenmez. Çünkü senedi keşide eden kimse (yada kabul eden kimse) gerçekte borçlu değildir. Senet borçlusuna senettten dolayı bir talepte

---

² Borçlu kimse borcunu kambiyo senedi ile ödemek zorunda olmadığı gibi alacaklıda senedi kabul etmek zorunda değildir. Burada kastedilen borcun ifa edilme zorunluluğudur. Kambiyo senetlerine bakan yönü ise tarafların bu borcu ödemek için senet düzenleme hususunda anlaşmalarıdır.

bulunulduğu zaman bu durumu defî olarak ileri sürebilir. Bedelsizlik defîsi denilen bu karşı beyan, şahsi bir defî niteliğindedir. Bu nedenle denilebilirki , bedelsizlik şahsi ilişkilerde ortaya çıkan bir durumdur.

II. ÇALIŞMA PLANI

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bedelsizlik uygulama ağırlıklı bir konudur. Yargıtay uygulamalarında oldukça çok karşılaşılmaktadır. Bizde çalışmamızda gerektiği ölçüde ama sıklıkla Yargıtay kararlarından yararlandık.

Bedelsizlik " temel alacak " dan dolayı sadece Ticaret Hukukunu ilgilendirmemekte ve belki daha fazla Borçlar Hukukunu ilgilendirmektedir³. Bu nedenle her iki hukuk dalından istifade edilerek çalışılmış, ancak Ticaret Hukukuna bağlı kalınmıştır.

Çalışmamızda, genel esas olarak tümden gelim metodu takip edilmiştir. Özellikle bedelsizliğin Kıymetli Evrak Hukuku içerisinde şahsi defilere girdiğini esas alarak, değerlendirmelerimizi bu esas çerçevesinde yaptık.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bedelsizlik kavramı tanıtılmıştır. Bu nedenle birtakım kavramları kullandık. Bu kavramlar, uygulamacılar ve teorisyenler açısından kabul edilmiş kavramlardır.

---

³ INAN, Nürkut : Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, ANKARA 1969, s. 6.

Kambiyo senedinin tanziminde temel hukuki ilişkiyi oluşturan “ asıl borç ilişkisi ”, ve bu ilişkiden doğan alacağa “ temel alacak ” adı verilmektedir. Temel alacağın ifası amacıyla “kambiyo sözleşmesi” yapılmakta ve son olarakta taraflar senedin teslimini kararlaştırdıkları “ aynı sözleşmeyi ” yapmaktadırlar.

İkinci bölümde, bedelsiz senet türleri incelenmiştir. Doktrinde genel kabul görmüş bir tasniflemeyen hareketle, bedelsizliğe neden olan durumları ve bununla beraber sırasıyla bedelsiz senetlerin çeşitlerini zaman , senet türü, asıl borç ilişkisi ve tarafların iradesi ölçülerine göre değerlendirdik.

Üçüncü bölümde, bedelsizliğin hüküm ve sonuçlarına değinilmiştir. Özellikle bedelsizliğin bir defa olarak savunma vasıtası yada davada iddia olarak nasıl bir niteliğe sahip olduğu ve etkilerinin kimler için ve ne şekilde gösterdiği bu kısmın esasını oluşturmaktadır.

Dördüncü bölümde ise, bedelsizliğin Usul Hukukuna bakan yönü incelenmiştir. Bedelsizlik nedeniyle açılan iptal davalarının niteliği ve bu davada ispat kurallarının nasıl işleyeceği ortaya konmuştur.

Son bölümde yani beşinci bölümde, bedelsiz senet taraflarının hukuki ve cezai sorumluluğu incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BEDELSİZLİK KAVRAMININ TANITILMASI

I. GENEL OLARAK

Kambiyo Senetleri ihtiva ettikleri hakkın niteliği gereği bir alacağı temsil eden kıymetli evrak grubuna girerler⁴. Bu tip senetlere " Borçlar Hukuku Senetleri " de denilmektedir. Senette mevcut olan hak (alacak hakkı) ancak bir para alacağı olabilir⁵. Kambiyo Senetleri para alacağını temsilen düzenlenmektedir. Bu nedenle bir malın teslimi amacıyla kambiyo senedi düzenlenemez⁶.

Bir para alacağı için düzenlenebilen kambiyo senediyle ifa edilecek borcun, bir para borcu olması gerekir. Bu şekilde alacak ve borcun varlığı, kambiyo taahhüdü tarafları arasında bir " ilişki "nin varlığını göstermektedir.

⁴ OZIAN, Fırat : Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1976, s.167.

⁵ KUYUCAK, H. Atif : Ticaret Hukuku, İSTANBUL, 1939, s. 182 ; POROY, Raha. / İEKİNALP, Ünal : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları B. 12, İSTANBUL, 1995, s. 35 ; ERMAN, Eyüp Sabri : Poliçe - Bono - Çek ve Kambiyo Senetlerine Ait Özel Takip , ANKARA, s. 14 ; TUNA, Ergün : Ticaret Hukuku, C.III (Kıymetli Evrak) İSTANBUL, 1989, s. 25.

⁶ Böyle bir amaca yönelik düzenlenen senetlere " Emtia Senetleri " denilmektedir. Emtia senetleri aynı hak türünden bir hakkı temsil etmektedirler. Konşimento, maktouz senedi, nakliye senedi, varant gibi senetler bu tür senetlerdendir. POROY / İEKİNALP 35 ; " Eyya Hukuku Senetleri " ifadeei de kullanılmaktadır. OZIAN, Kıymetli 51. Bunun yanısıra mevzuatımızda başlıca para senetleri şunlardır: Poliçe, çek, emre muharrer senetten ibaret kambiyo senetleri, tahviller, hazine bonoları, tasarruf cüzdanı, sigorta poliçesi, deniz ödünç senedi, sigorta ilnuhaberi, faiz kuponları ve münferit kuponlar.

Bu " ilişki "bütün karşılıklı münasebetlerde olduğu gibi " borç ilişkisi "dir. Bir kambyo senedinin tanzimine neden olan bu borç ilişkisine " Asıl Borç İlişkisi " (veya havale karakteri taşıyan poliçe v.b. senetlerde " bedel ilişkisi") denilmektedir⁷.

Kambyo Senedinin tanzimi için asıl borç ilişkisinin varlığı gereklidir. Aynı şekilde senedin temsil ettiği kambyo alacağının arkasında da bir alacağın varlığı gerekir. Bu alacak daha öncede belirttiğimiz gibi bir para alacağıdır. Bu para alacağına " temel alacak "adı verilmektedir⁸. Temel alacağın doğabilmesi için mutlaka bir asıl borç ilişkisine ihtiyaç vardır. Ancak her türlü borç ilişkisine asıl borç ilişkisi denilemez. Bir borç ilişkisinin kambyo taahhüdünün temelini oluşturan, asıl borç ilişkisi olabilmesi için bir para alacağını doğurmaya müsait olması gerekir⁹. Öyleyse ancak para

---

⁷İNAN Hatır 15 - 16 ; GÜRBÜZ, Hulusi : Ticari Senetlerde Bedelsizlik Sorunu (Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I), 1984, s.475 ; Yargıtay bir çok kararında olduğu gibi bu kavramı kullanmaktadır. 11.HD.2.4. 1981, E.623, K.1456 (GÜRBÜZ, Bedelsizlik 473).

⁸Doktrinde " temel alacak " kavramını ilk defa POROY tarafından kullanılmıştır. POROY, Reha : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 2.Bası, İSTANBUL 1965, s.93.

⁹Teknik anlamda " asıl borç ilişkisi " ile Borçlar Hukukundaki " borç ilişkisi " aynı kavram değildirler. Borç ilişkisi borçlar hukukunda şöyle tarif edilmektedir : Alacaklı ile borçlu arasında bir veya birden fazla alacak hakkını ve bundan dolayı edim yükümlülüğünü ve ikinci derecede tali haklar ile bazı yan yükümlülükleri ihtiva eden hukuki ilişki bütünüdür. Görüldüğü gibi borç ilişkisi oldukça geniş bir kavramdır. EREN, Fikret : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I.s.24 ; Von TUHR, Andreas : Borçlar Hukukununun Umumi Kısmı, C.1-2 (çev. Cevat EDEGE) ANKARA 1983, s.11,12 ; YAVUZ, Cevdet : Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler C.I, İSTANBUL 1989, s.98. Bu tarife girebilecek bütün borç ilişkilerini asıl borç ilişkisi saymaya imkan yoktur. Çünkü bütün bu borç ilişkileri para alacağı doğurmazlar. Örneğin bir satım sözleşmesi sonucu malın sıyılı çıkması nedeniyle alıcı seçim hakkı

alacağını doğurmaya müsait borç ilişkileri, asıl borç ilişkisi olabilecektir. Çünkü kambyo senetleri para senetleridir ve bir para alacağını temsil edebilirler. Bu şekilde bir borç ilişkisinden doğan ve kambyo senedinin temsil ettiği temel alacak, asıl borç ilişkisinden ayrı bir varlığa sahiptir. Borçlar hukukundaki dar anlamda " borç " kavramını tekabül etmektedir¹⁰. Temel alacak asıl borç ilişkisinden bağımsız bir varlığa sahiptir, fakat bu iki kavram sebep - sonuç ilişkisi tarzında birbirine bağlıdır.

Borçlar hukuku ilkelerine göre dar anlamda borcun tek başına doğmasına imkan yoktur. Bir borç ilişkisinin varlığı zorunludur. Aynı zorunluluk yapı benzerliği sebebiyle kambyo ilişkileri içinde geçerlidir. Yani bir kimsenin kambyo taahhüdünde (dolayısıyla para borcu) bulunabilmesi için senette alacaklı gözüken şahısla aralarında hukuki ilişkinin varlığı gerekir. Bu hukuki ilişkinin bizim kastedtiğimiz tarzda ilişki (asıl borç ilişkisi) olabilmesi için para alacağını doğurmaya müsait olması gerekir. Fakat bu kati bir zorunluluk değildir ve bu şekilde düzenlenen senetlerde temel alacağın

---

sonucu sözleşmeden dönebilir. Bu nedenle alıcı mal karşılığında ödediği parayı alacaktır. Bu durumda taraflar arasında bir borç ilişkisi mevcuttur, para borcunu (temel alacağı) doğurmaya müsait değildir. Bu nedenle bu satır sözleşmesinin asıl borç ilişkisi sayılması söz konusu olamaz. Geniş anlamda borç ilişkilerinin ancak bir kısmı asıl borç ilişkisi olabilir. İNAN Hatır 16.

¹⁰ Dar anlamda borç, borç ilişkisinin taraflarından birinin diğerine karşı olan belirli ve tek bir yükümlülüğüne veyahut yükümlülüklerinden her birine denilmektedir. (TEKNAY, S. Sulhi / AKMAN, Sermet / BURCUOĞLU, Haluk / ALIOP, Atilla : Tekinay Borçlar Hukuku, 7. Bası, İSTANBUL, 1993, s.6). Bir kambyo taahhüdünde bulunan tarafın borcunda asıl borç ilişkisinden doğan belirli bir para borcudur. Bu açıdan dar anlamda borç kavramı ile temel alacak birbirine tekabül etmektedir. İNAN Hatır 18.

eksikliği senette belirmiş kambyo alacağını sıhhatine tesir etmez¹¹. Bedelsiz senetlerin problem olarak ortaya çıkmasındaki temel sebep burasıdır.

Bedelsiz senetlerin türlerini incelerken de göreceğimiz gibi, bu tip senetlerin hepsinin temelinde bir borç ilişkisi vardır¹². Aksi takdirde senedin tanzimine en yakın sebep teşkil eden temel alacağın mevcudiyeti söz konusu olamaz. Senedin tanziminden sonra, asıl borç ilişkisinin ortadan kalkması veya hükümsüz hale gelmesi, genellikle temel alacağıda ortadan kaldırmaz. Ancak bu mutlak değildir. Çünkü asıl borç ilişkisini sona erdiren nedenlerle, temel alacağı sona erdiren sebepler aynı değildir¹³. Bunun yanısıra asıl borç ilişkisi mevcut olmasına rağmen münferit alacaklardan birinin ortadan kalkması da mümkündür¹⁴.

---

¹¹ İNAN Hatır 18 ; POROY / TEKİNALP 111.

¹² Bu borç ilişkilerinin tamamı para borcunu doğurmayabilir. Bu durum borçlar hukuku anlamında bir borç ilişkisi niteliklerini ortadan kaldırmaz. İNAN Hatır 18, 56, vd.

¹³ BK.'ya göre bir borç, ifa, ibra, tecdit, takas, alacaklı ve borçlu sıfatlarının bir şahısta birleşmesi, zamanaşımı, ifanın sonradan imkansız hale gelmesi nedenleri ile sona erer. Buna karşın borç ilişkisi, fesih, feshi ihbar, öngörülen sürenin geçmesi, münferit borçların ifa edilmesiyle sona ermektedir. (BK.m.113, vd). Ayrıntılı bilgi için bkz. EREN,C.I, s.28 ; TEKİNAY / AKMAN / BURCUOĞLU / ALIOP 5 vd ; ÖNEN, İurgut : Borçlar Hukuku, ANKARA , 1986, s.6 ; SAYMEN, Ferit / KOPRÜLÜ, Bülent : Medeni Hukuk Dersleri C.II (Borçlar Hukuku), İSTANBUL, 1965, s.23, vd.

¹⁴ Örneğin bir adi kira sözleşmesi nedeniyle kiracı ile kiralayan arasında bir borç ilişkisi kurulmaktadır. Kiracının sözleşmeden dolayı para borcu, karşılığında da kiralayanın kiralananı sözleşme süresince ve öngörülen şartlarda kullanmaya elverişli halde bulundurma borcu vardır. Kiralananın herhangi bir ayda ayıplı olması nedeniyle kiracının kullanmasına engel olabilir. Bu durumda, kiracı kira bedelinin indirilmesini (kısmen yada tamamen) isteyebilir. İşte böyle bir borç ilişkisi varlığını korumasına rağmen, bundan doğan münferit alacak (para alacağı) ortadan (kısmen ya da tamamen)

Bütün bunlara değinmemizin sebebi bedelsizliğin oluşmuna sebep teşkil edecek noktayı tesbit etmektir. Çok değişik nedenlerle bedelsizlik ortaya çıkabilmektedir. Fakat hepsinde de ortak olan noktanın tesbit edilmesi gerekir. Belki bu sayede bedelsizliğin tarifi ve yapısı anlaşılacaktır. Bu amaca yaklaşmamızı kolaylaştırması ve bedelsizliğin ortaya çıktığı noktayı tesbiti bakımından bir kambyo senedinin nasıl düzenlendiğini ve takip edilen aşamaları incelememiz gerekir. Bu şekilde bedelsizlik problemi daha net şekilde ortaya konulabilecektir.

II. BEDELSİZLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI

A. KAMBIYO SENEDİNİN TANZİMİNDEKİ AŞAMALAR

1. Asıl Borç İlişkisi (Bedel Münasebeti)

Bir kambiyo senedinin düzenlenildiği hallerde öncede belirttiğimiz gibi, taraflar arasında bir hukuki ilişki mutlak surette vardır¹⁵. Bununla beraber bütün borç ilişkilerini " asıl borç ilişkisi " olarak kabul etmemiz de mümkün değildir. Çünkü kambiyo senetleri bir para alacağını temsilen düzenlenen senetlerdir. Öyle ise borç ilişkisinin de para alacağını doğurabilmesi gereklidir¹⁶. Bütün borç ilişkilerini asıl borç ilişkisi sayılamaz. Buradan hareketle asıl borç ilişkisini şöyle tanımlayabiliriz: Bir kambiyo senedinin tanzimine sebep teşkil eden ve para borcunu doğurmaya müsait olan borç ilişkisi¹⁷.

Asıl borç ilişkisi kambiyo ilişkisinin temelini oluşturan, ancak kambiyo hukukundan ayrı bir ilişki türüdür. Kambiyo senetleri ihdası (kurucu) ve mücerret nitelikte kıymetli evraktır. Bu nedenle bir kambiyo senedini düzenlenmesiyle iki borç ilişkisi ortaya çıkmaktadır: Taraflar arasındaki asıl borç ilişkisi ve bunun yanında kambiyo ilişkisidir. Böyle bir sonuç şu soruyu akla getirmektedir. Kambiyo taahhüdünün varlığı asıl borç

---

¹⁵ ERİŞ, Gönen : Açıklamalı - İctihatlı Türk Ticaret Kanunu Kıymetli Evrak ve Taşınma, C.II, ANKARA 1988, s. 291

¹⁶ İNAN Hatır 16.

¹⁷ İNAN Hatır 16 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 475.

ilişkinin varlığına tesir eder mi? Daha açık bir ifadeyle asıl borç ilişkisi ortadan kalkar mı?

Bu sorunun cevabını bulabilmek için öncelikle senedin tanzim amacını tesbit etmek gerekir. Kambyo senetleri kural olarak ifa uğruna tanzim edilirler¹⁸. Bu sonuca B.K. m. 114 / 2'den hareketle varmaktayız. Bu maddeye göre "... mevcut bir borç için kambyo taahhüdünde bulunmak tecdidi tazammun etmez."

Mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla (ifa uğruna), senedin tanzim ve teslim edilmesi asıl borç ilişkisini tecdide uğratmaz. Bunun neticesi ise, asıl borç ilişkisinin mevcudiyetini devam ettirmesi ve ortadan kalkmaması demektir¹⁹. Taraflar tecdit konusunda açıkça anlaşmamışlarsa ya da şüpheli bir durum varsa B.K. m. 114 / 2 gereği, kambyo senedi ifa uğruna tanzim edilmiş sayılır. Bu nedenle tecdit söz konusu olamaz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, asıl borç ilişkisi varlığını korur. Bu durumda alacaklı alacağının tahsilinde iki imkana kavuşur. Birincisi kambyo senedine, ikincisi de asıl borç ilişkisine dayanarak alacağını talep edebilir. Bu durum birbirine

---

¹⁸ ÖZIAN, Kıymetli 173.

¹⁹ Tecdit , mevcut bir borcu ortadan kaldırarak bu borç yerine başka bir borcu anlaşılarak ikame etmektir. Bu nedenle tecditte iki tür işlem söz konusudur. Birisi mevcut bir borcu iskat işlemi , diğeri ise yeni bir borç ihdas işlemidir. Geniş bilgi için bkz. OLGAÇ, Senai : Kazai ve İlmî İctihatlarla Borçlar Kanunu, C.II Genel Hükümler, ANKARA 1976, s. 539 vd. ; VELİDEDEOĞLU, H. Veldet / ÖZDEMİR, Refet : Türk Borçlar Kanunu Şerhi (Genel - Özel), C.1 - 2, ANKARA 1987, s. 263 ; Van TUHR 653 - 660 ; KOYUNCUOĞLU, İennur : Türk ve İsviçre Hukukunda Borcun Yenilenmesi (Novatio) İSTANBUL 1972, s. 85 vd.

paralel (mütelahik) iki talep hakkının varlığını göstermektedir²⁰. Böyle bir durumda alacaklı alacağını hangi imkanı kullanarak elde edecektir? Kambiyo ilişkisi taraflarının, temeldeki borç ilişkisinin gereklerini medeni hukuk kuralları dahilinde yapmak yerine, kambiyo senedi düzenleyerek, kambiyo hukukundan istifade etmek istediklerini zımnen çıkarabiliriz. Bu nedenle ilk imkan olarak kambiyo senedini kullanarak alacaklarını talep edebilirler. Hatta denilebilirki, asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkı, kambiyo hakkı kullanıncaya kadar donmuş ve temel alacağın vadesi de kambiyo senedinin vadesine kadar uzatılmış durumdadır²¹. Kambiyo taahhüdünün vadesi gelmeden talep edilemez. Asıl borç ilişkisine dayanılarak yapılacak böyle bir talep senedin verilmiş olduğu yolunda bir defa ile karşılanabilir²². Bu nedenle, asıl borç ilişkisine dayalı olarak alacağın takip edilmesi ikinci dereceden bir

---

²⁰ SÜNGÜREY, İsmet : Borç İkrarı ve Borç Vaadi İSTANBUL 1957, s. 88 vd. ; GÜRBÜZ, Bedelsizlik 482 ; KARAYALÇIN, Yaşar : Ticari Senetler, 4.Bası ANKARA 1970, s. 57, 319 ; ÖZTAN Kıymetli 174 ; ERYÜKSEL, Cumhur : Polişde Zamanaşımı Kesilmesi ve Hukuki Neticeleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İSTANBUL 1987, s. 115 ; Von IUR 258. Yargıtayın bu doğrultuda kararları mevcuttur. Örneğin, 13. HD. 31. 3. 1977, E. 1254, K. 1838 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 483, dph. 20) ; OKAN, Ali Arman : Kambiyo Senetleride Zamanaşımı ve Sonuçları s. 61 (İBD. 1976, s. 56 - 63).

²¹ 11. HD. 25. 4. 1978, E. 2055, K. 2164 (YKD. 1979, S.1, s.81) ; POROY / TEKİNALP 113 ; ÖZTAN 174.

²² ÖZTAN Kıymetli 174. Yargıtay 11. HD.nin kökleşmiş nitelik kazanan inançları, tarafların kambiyo senedi kurma iradeleri ve İK.m.557 kuralı dayanak gösterilerek, ticari senede dayanma imkanı olduğu sürece temel borç ilişkisine dayanmak suretiyle takipte bulunulamayacağını ortaya koymaktadır. Örneğin bkz. 11. HD. 13. 5. 1982, E. 2221, K. 2272 vb. kararlar için bkz. (GÜRBÜZ Bedelsizlik 484 dph. 23).

müracaat yolu olarak kabul edilmektedir²³. Kambyo alacaklısı müracaat hakkının kullanılması için gerekli bütün şartları yerine getirmek suretiyle elde edemediği alacağını asıl borç ilişkisinden yararlanarak elde edebilir (TK. m. 625, 626 vd.). Senet hamili alacağını kambyo hukukuna göre elde edememişse, senedi kendisine devreden ile arasındaki asıl borç ilişkisine dayanarak elde edecektir. Fakat bunu yapabilmesi için kambyo senedini borçluya vermesi gerekir. Özellikle şekil yönünden geçerli olup olmadığı şüpheli ise senedin iadesi en uygun yol olacaktır²⁴.

Hamil, borçlunun borcunu ödemesini iyiniyet kurallarına aykırı olarak engellemişse, asıl borç ilişkisine istinaden alacağını talep edememesi gerekir. Örneğin, hamil borçlunun kendisinden sonra gelen cirantalara rücu imkanını ortadan kaldırmak amacıyla ödeme teklifini reddetmişse, asıl borç ilişkisine dayanarak da alacağını talep edememesi gerekir²⁵.

Kambyo senedi yukarıda incelediğimiz şekilde ifa uğruna tanzim edilmeyebilir. BK. m. 114 / 2'nin devamında "... Bununla beraber, bu hükmün aksine dair akdolunan mukaveleler mutebirdir " ve yine aynı maddenin ilk fıkrasında da " Borcun tecdidi akitten vazih şekilde anlaşılmalıdır "

---

²³ OZIAN Kıymetli 175, 537, 538 ; DOMANIÇ, Hayri : Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası İSTANBUL 1975 s. 293. Fakat alacaklı bu haklardan birini kullanmak zorunda değildir. Asıl borç ilişkisine dayanarak alacağını talep ederse senedi vermesi gerekir. Örneğin, 13. HD. 31. 3. 1977, E. 1254, K. 1838 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 483 , dpr. 20).

²⁴ OZIAN Kıymetli 175 ; POROY / İEKİNALP 112.

²⁵ OZIAN Kıymetli 176.

denilmektedir. Bu iki hükümden anlaşılabilir şudur, bir sözleşmenin tarafları teccit yapmak suretiyle borcu yenileyebilirler. Fakat bunu açıkça kararlaştırmaları gerekir²⁶. Yani sadece mücceret bir borcun tesisi ile eski borç ortadan kalkmaz. Tarafların bu hususta anlaşmaları gerekir²⁷. Bu hükmün kambiyo senetlerine bakan yönü ise şöyledir. Kambiyo senedinin tarafları senedi ifa yerine yaptıklarını açıkça kararlaştırırlarsa, teccit söz konusudur. Şüphe halinde senet ifa uğruna tanzim edildiği kabul edilir²⁸. Kambiyo taahhüdü ifa yerine girilmişse, teccitten dolayı borç yenilenmiş olur. Bu nedenle asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkı ortadan kalkar, yerine kambiyo borcu geçer. Asıl borç ilişkisinden kaynaklanan alacağa bağılı olarak aynı ve şahsi teminatlar da son bulur²⁹.

Teccidi iddia eden kimse bunu kendisi ispatlaması gerekir³⁰. Senedi düzenleyenle senet lehdarı arasındaki ilişkiyi tanımlayan, asıl borç ilişkisinin varlığının önemi ve buna dayanarak takipte bulunma ihtiyacı, kambiyo senedinden doğan başvuru hakkının düşmüş olması veya bu senetlere has zamanaşımının (TK. m. 661) gerçekleşmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Bu

²⁶ OLGAÇ 539 ; Van TUHR 654.

²⁷ OLGAÇ 539 ; Van TUHR 654.

²⁸ POROY / TEKİNALP 112.

²⁹ POROY / TEKİNALP 112 ; OLGAÇ 540 ; VELİDEDEOĞLU / ÖZDEMİR 263.

³⁰ Bu kuralın istisnası MK.m.824/1'de belirtildiği gibi; " İpotekli borç senedi yahut irad senedi tesis olduğunda , tesisin sebebini teşkil eden borç akdi teccit sebebiyle iskat edilmiş olur ". Ayrıca bkz. POROY / TEKİNALP 112.

durumda sonuç olarak şöyle denilebilir: Kambyo senedi ifa uğruna tanzim edilmiş ise asıl borç ilişkisi mevcudiyetini korumaktadır. Kambyo alacaklısı ilk olarak kambyo ilişkisine dayanarak alacağını talep etmesi gerekir. Bu yolla alacağını elde edememesi halinde alacaklı asıl borç ilişkisine dayanarak alacağını talep eder³¹.

Eğer kambyo senedi ifa yerine düzenlenmiş ise asıl borç ilişkisi ortadan kalkar. Çünkü eski alacak tecdit nedeniyle ortadan kalkmıştır. Bu nedenle de alacaklı ancak kambyo senedine istinaden takip yapabilir.

Bütün bunlardan hareketle asıl borç ilişkisi ile kambyo taahhüdü arasındaki duruma değinilmesi gerekir. Şöyleki, yukarıda belirttiğimiz gibi kambyo senetleri ihdası ve mücerret netilektedirler. Borçlar hukukunda mücerretlik BK. m. 17'den dolayı incelenmektedir. Sebebi gösterilmeyen borç ikrarını düzenleyen bu maddenin anlamı konusunda Türk Doktrin'inde iki farklı görüş mevcuttur. Alman sisteminin etkisinde kalan hukukçulara göre³², BK m. 17'de belirtilen borç ikrarı asıl borç ilişkisinden ayrı ve bağımsız yeni bir borç meydana getirir. Bu yeni borcun geçerliliği eski borcun geçerliliğine

---

³¹ Yargıtayın yerleşmiş içtihatları bu doğrultudadır. Bkz. dpr. 22.

³² Van IUHR 236 vd. ; SUNGURBEY 40 vd. ; TUNÇOMAĞ, Kenan : Türk Borçlar Hukuku, C.I Genel Hükümler 5.Bası, İSTANBUL 1972, s. 186 ; ÖNEN, Turgut : Borçlar Hukuku ANKARA 1986, s. 17 ; OZIAN Kıymetli 53, 54, 537 ; İNAN Hatır 17, 95 vd. ; KARAYALÇIN Senetler 20, 21 ; POROY / İEKİNALP 27, dpr. 20 ; İMREGÜN, Oğuz :Kara Ticaret Hukuku Dersleri, 10.Bası İSTANBUL 1993, s. 538, 547 ; GÜRBÜZ, Hulusi : Türk Ticaret Kanunu Uygulaması Açısından Kıymetli Evrak ve Özellikle Ticari Senetler, s.298 (Türk Ticaret Kanunu'nun 30.Yılı Semineri İSTANBUL 1988, s. 255 - 377).

bağlı değildir. Bu nedenle mücerret borç ikrarının temelini teşkil eden ilişki batıl olsa bile, ikrar geçerli olacaktır. Ortada iki ayrı hak mevcuttur. Bu haklar telahuk (yarışır) haldedir. Ayrıca BK. m. 66 / 2 de bu yönde destekleyici niteliktedir. Anılan fıkraya göre; bir iktisap, zarar gören tarafa karşı bir alacak elde etmekten ibaretse, borçlu sebepsiz iktisaba dayanan talebi zamanaşımına uğramış olsa bile ifayı reddedebilir. Burdan anlaşıldığına göre, sebebi olmayan mücerret bir alacak sebepsiz iktisap kabul edilecektir. Bu mantığın tersinden anlaşılan şudur: Eğer geçerli bir sebep olmadığı için alacak batıl olsaydı bu madde de sebepsiz iktisaptan bahsetmezdi. Öyleyse borç ikrarı ihdas edici bir nitelikte ve yeni bir borç doğurmaktadır³³. Geçersiz bir borç ilişkisi neticesinde borç ikrarı mevcutsa, bu ikrar geçerliliğini korur. Borçlu bu durumda sebepsiz iktisap davası açabileceği gibi, kendisine karşı açılan davada bunu defan dermeyan edebilir.

Diğer bir kısım hukukçular BK. m. 17'nin yorumunda Fransız Sisteminin etkisinde kalmışlardır. Bu hukukçulara göre³⁴; sebebini ihtiva etmeyen borç ikrarı asıl borç ilişkisinden ayrı ve bağımsız bir borç meydana getirmez. Alacaklı lehine isbat kolaylığını sağlayan bir delil, bir karine teşkil eder. Bu sayede alacaklı borç ikrarına dayanarak, asıl borç ilişkisini ispatlamadan alacağını elde edebilecektir. Asıl ilişkinin geçersizliği bu borç

---

³³ Von TUHR 259.

³⁴ TEKİNAY / AKMAN / BURCUOĞLU / ALIOP 140 ; KINACIOĞLU, Naci : Kıymetli Evrak Hukuku, 4.Bası ANKARA 1993, s. 107 ; DOMANIÇ Kıymetli 8 ; ŞİMŞEK, Edip : Kambyo Senstleri ve Hukuki İlişki Sorunu, (YD. İsmuz 1978 C.4, S.3, s. 281 - 296) ; VELİDEDEOĞLU / ÖZDEMİR 39, 40 ; UYGUR, Turgut : Açıklamalı - İctihatlı Borçlar Kanunu Genel Hükümler C.I, 1990 s. 102.

ikrarının geçerliliğine tesir eder. Fakat bunu borçlunun ispatlaması gerekir. Borç ikrarı yeni bir borç doğurmadığı gibi, sadece aksi borçlu tarafından ispat edilebilen bir hak karinesi hükmündedir. Geçersiz bir borç ilişkisine dayanan borç ikrarı da geçersizdir. Bunu borçlunun ispatlaması gerekir (Fransız MK. m. 1108).

Kambiyo senetlerinin mücerretliği Alman Sisteminde olduğu gibi anlaşılması daha doğru bir sonuçtur. BK. m. 114 / 2'ye göre, bir kambiyo senedinin düzenlenmesi halinde açıkça tecdit kararlaştırılmamışsa asıl borç ilişkisi varlığını koruyacaktır. Bu durum iki ayrı borcun varlığını gerektirir. Öyle ise, kambiyo taahhüdü asıl borç ilişkisinden ayrı ve bağımsız başka bir ilişkidir. Bunun yanında BK. m. 66 / 2 doğrudan doğruya mücerretlikle ilgilidir. Bu madde, Alman Medeni Kanunun' dan (BGB'den) alınmıştır. Bu nedenle mücerretlikle ilgili bu maddenin yorumunu yaparken, alman kanunun sistemi dikkate alınmalıdır³⁵.

Daha öncede değinildiği gibi bu maddenin son fıkrasına göre, borçlu geçerli bir nedeni olmayan alacağı ödemeyebilir. Çünkü, bu alacak bir sebepsiz iktisab teşkil etmektedir. Sebepsiz iktisaptan bahsedilmiş olması, aynı zamanda şu anlama gelir: Hernekadar asıl borç ilişkisi geçersiz olsa da bu durum kambiyo taahhüdünün geçersizliğini doğurmaz³⁶. Böyle bir taleple karşılaşan borçlu sebepsiz iktisab dava ve def'i hakkını kullanabilir³⁷.

---

³⁵ SUNGURBEY 76 ; İNAN Hatır 99.

³⁶ Von TUHR 259.

³⁷ SUNGURBEY 105 ; İNAN Hatır 97.

Sonuç olarak şu söylenebilir. Kambiyo taahhüdü mücerret bir borç ikrarıdır. Bu mücerretlik medeni hukuk mücerretliğidir³⁸. Yani asıl ilişkinin geçersizliği kambiyo taahhüdünü geçersiz kılmaz. Sadece doğrudan ilişki içinde olan taraflar arasında ileri sürülebilir. Asıl borç ilişkisi ile kambiyo taahhüdü ayrı ve bağımsız varlığa sahiptir.

2. Temel Alacak (Para Alacağı)

Kambiyo senetleri bir alacağı temsilen düzenlenen kıymetli evrak grubuna girer. Bu alacak bir para alacağıdır. Bu nedenle kambiyo senedi ile ifa edilecek borcun para borcu olması gerekir. Yukarıda değindiğimiz gibi, senet ilişkisinin arkasında asıl borç ilişkisinin varlığı gibi, kambiyo alacağının da ardında bir alacağın varlığı gerekir. İşte kambiyo senedinin tanzimine sebep teşkil eden bu para alacağına " temel alacak " adı verilmektedir³⁹.

Temel alacak asıl borç ilişkisinden doğmaktadır. Ve doktrinde dar anlamda kullanılan " borç " kavramına tekabül etmektedir⁴⁰. Dar anlamda borcun doğabilmesi için bir borç ilişkisinin varlığı gereklidir. Bu borç ilişkisi para borcunu doğurmaya müsait ise ancak kambiyo ilişkisine unsur teşkil edebilir⁴¹. Temel alacak bu ilişkiden doğar ve ondan bağımsızdır.

³⁸ Mücerretlikle ilgili geniş bilgi için bkz. KARAYALÇIN Senetler 20, 21.

³⁹ Temel alacak deyimini doktrinde ilk defa POROY kullanmıştır. Bkz. INAN Hatır 18 (dgn. 15).

⁴⁰ INAN Hatır 18.

⁴¹ Her kambiyo taahhüdünün arkasında bir hukuki ilişki vardır. Normal olarak bu ilişki para alacağı doğurmaya müsaittir. Ancak bu şart değildir. Temel alacak bu şekilde eksikse kambiyo taahhüdüne bir tesir

Bedelsizliğin tesbitinde gözetilecek unsur temel alacaktır. Çünkü kambiyo senedini temsil ettiği para alacağı bu alacaktır⁴². Temel alacak bedelsizlikle doğrudan ilgili bir unsurdur. Normal olarak bir kambiyo senedinin düzenlenebilmesi için temel alacağın varlığı gerekir⁴³.

3. Kambiyo Sözleşmesi

Bir alacağın kambiyo senedine yansması tarafların bu yönde iradelerinin uyuşmasına bağlıdır⁴⁴. Böyle bir anlaşmanın hukuki nedeni temel alacaktır. Bu yönde taraf iradeleri ifa uğruna veya ifa yerine olmak üzere iki şekilde tezahür eder. Bu sözleşmenin konusu para yerine, bir ticari senedin tanzim etme ve teslim etme borcudur. Asıl borç ilişkisi nedeniyle temel alacağı ödeme borcu altına giren borçlu, bu tür anlaşma ile de bir kambiyo senedi düzenleme ve teslim etme borcu altına girmektedir.

Karşı taraf kambiyo senedinin düzenlenmesini istemez ise bu anlaşma oluşmamış demektir.

---

icra etmez. İNAN Hatır 18 ; ÖZIAN Kıymetli 55. Aynı doğrultuda karar için bkz. 11. HD. 10. 2. 1981, E. 99, K. 501. (GÜRBÜZ Bedelsizlik 487, dph. 30).

⁴² İNAN Hatır 18.

⁴³ Temel alacağın varlığı şart değildir. Daha sonrada değineleceği gibi; hatır senetlerinde temel alacak yoktur.

⁴⁴ Kambiyo senedi mücavret bir borç ikrarıdır. BK.m.117'de belirtilen ikrarın tek taraflı hukuki işlem olmadığı kabul edilmektedir. (Bkz. EREN C.I, s. 224.) Kambiyo senedi de aynı şekilde iki taraflı bir sözleşme niteliğindedir. Bu nedenle kambiyo senedi tanzimi için tarafların iradelerinin uyuşması gerekir.

4. Aynı Sözleşme (Temel Blok)

Asıl borç ilişkisi taraflarının kambiyo sözleşmesi yapmaları halinde, borçluya senet düzenleme ve teslim etme borcu tahmil edilmiş olur.

Bu nedenle borçlu kanuni şartlara uygun tarzda⁴⁵ tanzim edecek ve teslim edecektir. Bu şekilde senedin tanzimi ve zilyedliğin devri amacıyla tarafların uyuşan iradesine " aynı sözleşme " denir⁴⁶.

Anlaşma açıkça olabileceği gibi zımnen de olabilir. Yani alacaklı borçlunun düzenlediği senedi hiç bir itiraz koymadan alırsa zımnen kabul etmiş sayılır.

Kıymetli evrak hukukunda hak - senet ilişkisinin tabii sonucu olarak senette mündemiç hakkın yanısıra senedin kendisi üzerinde de aynı bir hak söz konusudur. Bu hak mülkiyet hakkı olabileceği gibi rehin hakkı da olabilir. Taraflar yaptıkları aynı sözleşme ile bu hakları devretmektedirler.

Kıymetli evrak ile hak arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Prensip olarak hak senetsiz devredilemediği gibi, dermeyan da edilemez. Bu yüzden senedin aynı sözleşme anında veya sonrası devredilmesi gerekir. Bu nedenle önceki üç aşamanın sıhhati için bu aşamanın mevcudiyeti zorunludur⁴⁷.

⁴⁵ İK.m.583 - 588, 688, 692, 693, 694 - 699.

⁴⁶ OĞUZMAN, Kemal. / SELİÇİ, Özer : Eyya Hukuku, 6.Bası İSTANBUL 1992, s. 646 - 647 ; AYAN, Mehmet : Eyya Hukuku C.II KONYA 1993, s. 371 ; ÖZIAN Kıymetli 109 ; ARSLANLI, Halil : Ticari Bey, 4.Bası İSTANBUL 1956, s. 68 vd.

⁴⁷ 11. HD. 2. 4. 1981, E. 628, K. 1456 sa. ka. için bkz. MOROĞLU, Erdoğan / Nazan : İctihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat İSTANBUL 1992, s. 386.

B. BEDELSİZLİĞİN BU AŞAMALARDAKİ YERİ

Buraya kadar incelediğimiz aşamaları bir örnekle toparlayalım. Bir adı kira sözleşmesini ele alalım. Taraflar bir evi kiralamak ve karşılığında belirli bir miktar para ödemek hususunda anlaşmaktadırlar. Bu kira sözleşmesine (ileride senedin tanzim edilmesi muhtemeldir) asıl borç ilişkisi diyebiliriz. Ve sözleşme gereği ev sahibi belli miktarda para alacağı elde etmektedir. Bu alacağı temel alacak diyoruz. Daha sonra taraflar alacağın ifası uğruna veya yerine, kambiyo senedi düzenlenmesi için anlaşabilirler. Bu anlaşmaya kambiyo sözleşmesi diyoruz. Son olarak da borçlu (kiracı) senet düzenler ve teslim ederse, karşı taraf da bunu alırsa " aynı sözleşme " gerçekleşmiş olur⁴⁸. Örnekte de görüldüğü gibi, bir kambiyo senedi bu aşamalar neticesinde doğmaktadır. Bu dört aşama içinde, bedelsizliğin tesbitinde dikkate alınacak unsur temel alacaktır. Dar anlamda borç olan temel alacak bir asıl borç ilişkisinden doğmaktadır. Fakat ondan ayrı ve bağımsızdır. Asıl borç ilişkisinin sonradan ortadan kalkması veya hükümsüz olması her zaman temel alacağı ortadan kaldırmaz. Bir temel alacağı istinaden senet düzenlense, daha sonra asıl borç ilişkisinin hükümsüzlüğü nedeniyle temel alacak ortadan kalksa kambiyo taahhüdünün geçerliliğine tesir etmez. Bedelsiz senetlerin hukuki bir problem teşkil etmesi burdan kaynaklanmaktadır⁴⁹.

---

⁴⁸ Kambiyo senedinin oluşumundaki aşamalarla ilgili kararı için bkz. 11 .HD. 2. 4. 1981,E. 623, K. 1456 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 473).

⁴⁹ İNAN Bedelsizlik 18 ; YİĞİT, Hazal : Bedelsizlik Nedeniyle Ticari Senetlerin İptali Davası Hakkında Bir İnceleme (I), s. 512 (AD. Temmuz - Ağustos 1983 S.1, s. 511 - 519).

Bütün bedelsiz senetlerde bir tür hukuki ilişki mevcuttur. Hatta hatır senetlerinde de mevcuttur⁵⁰. Bu nedenle bedelsiz senetlerin tesbitinde dikkate alınan husus asıl borç ilişkisi yerine temel alacaktır. Genellikle asıl borç ilişkisinin ortadan kalkması veya hükümsüz olması temel alacağı da son vermektedir. Ancak bu mutlak böyle değildir⁵¹. Eğer bir kambiyo senedinin temel alacağı asıl borç ilişkisi dolayısıyla ortadan kalkarsa senet bedelsiz kalır.

III. BEDELSİZLİK NEDİR

A. BEDEL VE TANIMI

Bedel; değer, fiyat, kıymet anlamında olup, bir şeyin yerini tutabilen karşılıktır⁵².

Kıymetli evrak hukuku açısından " bedel, senedi alanın senet karşılığında yerine getirdiği ya da getireceği edimdir "⁵³.

Kıymetli evraka ilişkin bu tanım Yargıtay tarafından da benimsenmektedir. Bedelsizliğe dayanarak verilen çoğu iptal kararlarında; bedele karşılık kambiyo senedinin verildiği vurgulayarak, kararlaştırılan

⁵⁰ Bu tür senetlerdeki borç ilişkisi temel alacağını doğurmaya müsait olmadığı için asıl borç ilişkisi olarak nitelendirilmez. İNAN Hatır 18.

⁵¹ Borç ilişkisi sona ermesine rağmen ondan doğan münferit alacaklar sona erebilir. Çünkü alacaklarla borç sebeplerinin sükat sebepleri farklıdır (BK. III Bab'da sayılmıştır).

⁵² Türkçe Sözlük (Türk Dil Kurumu) C.I ANKARA 1988, s. 161.

⁵³ LECOI / ROBLOI C.I, s. 245 (İNAN'dan naklen Hatır s. 15, dph. 3).

edimin yerine getirilip getirilmediğinin araştırılmasını istenmekte ve alınan senet karşılığının yerine getirilmemesi halinde senedin bedelsiz kalacağını kabul etmektedir⁵⁴.

B. BEDELSİZLİK VE TANIMI

1. Doktriner Görüşler

a. Yabancı Ülkelerde Bedelsizlik

Ülkemiz tatbikatında doğan “ bedelsiz senetler ” problemi yabancı ülkelerde başlı başına problem olarak ortaya çıkmamıştır. Kıymetli evrak hukukunda defiler bahsinde, şahsi defiler grubunun bir parçası olarak incelenmiştir. Özellikle Alman hukukçular bedelsizlik konusuna değinmekten öte bedelsizliğin tipik bir türü olan hatır senetlerini incelemişlerdir⁵⁵.

Bedelsizlik ve özellikle hatır senetleri konusunda özel kanun maddesine sahip olan devletler Anglo - Amerikan Hukuk Sistemini kabul eden devletlerdir⁵⁶. Bu sistemde bedelsizlik kavramının tanımının temel kavramı “ Consideration ” dir. Consideration’ın yokluğu kambyo senedinin hükümsüzlüğünü doğurur. Fakat bu bu durum şahsi bir defidir. Consideration kavramını bizim hukukumuzda “ karşılık ” veya “ bedel ” kavramının yerini

⁵⁴ 11. HD. 11. 2. 1978, E. 5166, K. 5535 sa. ka. (GÜRBÜZ Bedelsizlik 488, dpn. 38).

⁵⁵ JAKOBİ 294 ; HEUCK 89, 90 ; SIRANZ 112, 130 ; SCHUMAN 405. (İNAN ‘dan naklen Hatır s. 21, dpn. 30).

⁵⁶ Bills of Exchange Act (İngiltere) m.28/1 ; Negotiable Instruments Law (Amerika Birleşik Devletleri) m.29, (İNAN’ dan naklen Hatır s. 21 dpn. 31).

tutmaktadır. Dolayısıyla kambiyo hukukumuzda daha önce değindiğimiz temel alacak kavramına çok yakın benzerliği bulunmaktadır⁵⁷. Bu hukuk sisteminde kambiyo senedi ilişkisi bir " sözleşme " sayılmaktadır. Bunun neticesi olarak, aralarında şahsi ilişki bulunan senet tarafları senedi dava yoluyla tahsil edebilmeleri için senette yazılı meblağın, hakkın bir consideration'u olmasına bağlıdır. Consideration'un mevcut ya da muteber olmaması kambiyo senedini bedelsiz hale getirir. Bu durum kıta Avrupası ülkelerinde ve bizim ülkemizde de kabul ettiğimiz " temel alacağın olmaması nedeniyle senedin bedelsiz kalması " haline çok benzer. Fakat aynı şeyler olduğu söylenemez⁵⁸.

b. Türkiye'de Bedelsizlik

Ülkemizde, tedavül kabileyeti ve kullanımı en çok olan kambiyo senedi bonodur⁵⁹. Bu nedenle bedelsizlik problemi uygulamada çoğunlukla bonolarda söz konusu olmakta, doktrinde ve uygulamada bedelsizlik bir bono problemi olarak ortaya çıkmaktadır.

Türk doktrininde, bedelsizlik konusunu ilk işleyen yazar KARAYALÇIN'dır. Bedelsiz bonolar hakkında " bonolar bazen hatır için,

---

⁵⁷ INAN Hatır 22, 23.

⁵⁸ Bu sistemde kambiyo senedi bir akit olarak kabul edildiği için, senet asıl borç ilişkisinin kendisi olmaktadır. Bu nedenle teknik anlamda bedelsizlikten bahsedilemez. Ancak bir alacak hakkının yokluğu ile izah edilebilir. Bkz. INAN Hatır 24.

⁵⁹ OZIAN Kıymetli 579.

herhangi bir sebep olmadan ve bedel alınmadan imza edildiği malumdur....” demek suretiyle değinmiştir⁶⁰.

POROY, bedelsizlik problemine kıymetli evrakın ziyası ve iptali ile ilgili kısımda değinmektedir. Türk uygulamasında bedelsizlik nedeniyle de iptal davasını açılabileceğini belirttikten sonra, “... hatır ilişkisi veya kambiyo borcunun sebebi olan alt ilişki bozulduğunda.... senet borçlusu...senedin iadesini ve hatta iptalini istemektedir...” demek suretiyle, bedelsizliğin dolaylı da olsa hangi hallerde ortaya çıktığını belirtir ifade kullanmıştır. POROY bedelsizliğin bir tarifini vermemiştir⁶¹.

ÖZTAN ise, bedelsizliği şöyle ifade etmiştir: “... satış bedeli olarak verilen bono, satılanın kısmen veya tamamen teslim edilmemesi halinde karşılıksız kalır”. “ Bir işin yapılması karşılığı verilen bir bonoda o işin gerektiği gibi veya hiç ifa edilmemesi halinde karşılıksız kalır...”⁶²

HİRŞ ve ARSLANLI bu konuda bir fikir beyan etmemişlerdir⁶³.

---

⁶⁰ KARAYALÇIN, Yaşar : Ticaret Hukuku Dersleri II.Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), B.2 ANKARA 1959, s. 183 ; İNAN Hatır 19.

⁶¹ Ayrıca POROY (TEKİNALP) bu konuya hatır senetleri dolayısıyla temas etmektedir.POROY / TEKİNALP 89, 210, 211.

⁶² ÖZTAN Kıymetli 603.

⁶³ HİRŞ, Ernst : Ticaret Hukuku Dersleri, B.2 İSTANBUL 1946, s. 505 - 506 ; ARSLANLI, Halil : Ticari Senetler Dersi ,B.3 İSTANBUL 1952, s. 119 - 121.

KINACIOĞLU bedelsizliğin bir tanımını yapmaksızın sadece hatır anlaşmasına değinmiştir.

Bedelsizlik konusunda en geniş ve teknik araştırmayı İNAN yapmıştır. Bedelsizliğin tanımını da ilk kez İNAN yapmıştır. Bu tanım günümüzde doktrin ve uygulamada kabul edilen en esaslı bir tanımdır. İNAN'ın tanımlamada esas aldığı kavram " temel alacak " tır. Bedelsizliğe sebep teşkil edebilecek etken olarak da temel alacağı göstermiş ve tanımını bunun üzerine inşa etmiştir. İNAN'a göre bedelsiz senet: " bir ticari senedin, temel alacağı kendini meydana getiren asıl borç münasebetiyle birlikte veya ondan ayrı olarak ortadan kalkar, muteber doğmaz veya hiç mevcut olmazsa, o senet bedelsiz bir ticari senettir "⁶⁴.

2. Yargıtay Uygulamasında Bedelsizlik

İNAN tarafından geliştirilen ve bilimsel doktrinde kabul görmüş bu tanım Yargıtayca da benimsenmiştir. Yargıtay özel dairesi 10. 2. 1981 günlü kararında bu tanımı olduğu gibi benimsediğini açıklamıştır⁶⁵. Bedelsizlik kanuni düzenlemelerin aksine Yargıtay uygulamalarıyla doğmuştur. Bu nedenle sonraki bölümlerde Yargıtayın görüşlerini sırasıyla belirteceğiz.

C. SONUÇ

Daha önce de belirtildiği gibi bedelsizliğin kapsamlı olarak ilk tanımına İNAN'da rastlıyoruz. Bu tanımlama günümüze kadar ilim çevrelerinde ve

---

⁶⁴ İNAN Hatır 26.

⁶⁵ 11. HD. 10. 2. 1981. E. 99, K. 501 (GÜRBÜZ Hatır 494).

Yargıtay uygulamalarında benimsenmiştir. Bununla beraber tanımın bir kez daha gözden geçirilmesinde faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Burda öncelikle şu soruların cevabı araştırılmalıdır. Kambiyo senedi niçin düzenlenir? Kambiyo alacağının hukuki sebebi nedir?

Hukuki sebep, kazandırıcı işlem yapılırken bu işlemi yapan tarafın gözettiği hukukça önemli amaç veya menfaattir⁶⁶. Yani tarafların işlemi yaparken hedefledikleri en yakın amaçtır. Borçlar Hukukunda kullanılan hukuki sebep kavramının tam karşılığı kambiyo ilişkisinde mevcut değildir. Ancak kambiyo alacağının da bir hukuki sebebi vardır. Bu sebep “ eda ve ifa sebebinin ” (*causa solvendi*) özel bir şeklidir⁶⁷. Kambiyo borçlusu senedi (aksi kararlaştırılmamışsa) ifa uğruna tanzim ve teslim eder. Bir ifadan bahsedilmesi ortada bir borcun (karşı taraf için de alacağın) varlığını gerektirir. Bu borç daha önce de değindiğimiz gibi temel alacaktır. Kambiyo senedi normal olarak varlığını bu “ temel alacağın ifası uğruna ” borçludur⁶⁸.

---

⁶⁶ TEKİNAY / AKMAN / BURCUOĞLU/ ALIOP 49. Modern hukukta kabul edilen hukuki sebepler şunlardır. a - Eda ve ifa sebebi (*causa solvendi*) b - iktisab sebebi (*causa credendi*) c - hibe sebebi (*causa donandi*)

⁶⁷ Asıl borç ilişkisini kambiyo alacağının hukuki sebebi sayamayız. Çünkü asıl borç ilişkisinin de kendine has sebepleri vardır ve senet ilişkisine tesir etmez. İNAN Hatır 16, 17.

⁶⁸ Her kambiyo ilişkisinin temelinde hukuki bir ilişki vardır. Hatta bedelsiz kabul edilen senetlerdede böyledir. Örneğin, hatır senedinin tanzimine neden olan hukuki ilişki vardır. Bu nedenle denilebilirki bütün kambiyo ilişkilerinde mevcut olan bu unsura bakarak bedelsizliği tanımlayamayız. İNAN Hatır 18, 19.

Buradan hareketle diyebiliriz ki, bir senedin bedelsizliğini belirleyen nokta temel alacağın kendisidir. Yapacağımız tanımlama da biz de İNAN gibi temel alacak kıstasını esas alacağız.

Bedelsizlik, bir sebebe istinaden temel alacağı doğmayan veya sonradan ortadan kalkan kambiyo senedinin arızı bir durumdur. Bu duruma maruz kalan senet, bedelsiz senettir.

Yaptığımız bu tanımdan hareketle, bedelsizliğin mevcut olmasında iki unsurun belirdiğini görüyoruz. İlk unsur, temel alacağı ortadan kaldıran “ bir sebep ”in varlığıdır. Borçlar hukukunda borç ve borç ilişkisini sona erdiren halleri bu sebep kavramına dahil edebiliriz⁶⁹. Genellikle borç ilişkisini sona erdiren durumlarda temel alacak sona ermektedir⁷⁰. Fakat bu mutlak değildir. Bazen asıl borç ilişkisi sona ermesine rağmen temel alacak sona ermemektedir⁷¹. İkinci unsur, temel alacağın doğmaması ya da sonradan ortadan kalkmasıdır. Bu durum temel alacağın hiç ya da muteber doğmaması ile geçerli şekilde doğmasına rağmen sonra dan ortadan kalkmasını ihtiva eder. Bu yöndeki açıklamaları ilgili bölümlerde verileceği için burda açıklamada bulunmayı gerekli görmüyoruz⁷²

---

⁶⁹ İfa, ibra, teodit, takas, zamanaşımı, gibi durumlarda temel alacak ortadan kalkar.

⁷⁰ Sürenin bitmesi ,fesih, feshi ihbar, tasviye gibi.

⁷¹ Bir hizmet akti sona ermesine rağmen alacak ifa edilmişse , bu alacak hizmet aktinin sona ermesinden sonrada devam eder. Bu şekilde tanzim edilen senet bedelsiz olamaz. Von TUHR 12.

⁷² İkinci bölüme bakınız.

İKİNCİ BÖLÜM

BEDELSİZ SENETLER

I. GENEL OLARAK

Bir kambiyo senedinin bedelsizliği hukuki sebebi teşkil eden temel alacağın yokluğuna bağlıdır. Bu duruma taraflar bilerek sebebiyet verebilirler⁷³. Bu yönüyle bedelsiz senetleri, tarafların bedelsizlik hususunda anlaşmış oldukları ya da anlaşmadıkları senetler diye bir tasnifleme yapılabilir.

Bedelsizlik durumu, kambiyo senedinin ihdası anında mevcut olabileceği gibi, sonradan bedelsiz olması da mümkündür. Bu ölçüye göre senetler, baştan beri, sonradan ve geçici süreli bedelsiz senetler şeklinde tasnif yapılabilir. Bunların yanısıra kambiyo senedinin türüne göre de bedelsizlik değerlendirilebilir. Burdan hareketle kambiyo senetleri, bedelsiz bono, bedelsiz poliçe ve bedelsiz çekten oluşur.

II. BEDELSİZ SENET TÜRLERİ

A. TARAFLARIN BEDELSİZLİK HUSUSUNDA ANLAŞMAMIŞ OLDUĞU SENETLER

1. Başlangıçtan Beri Bedelsiz Olan Kambiyo Senetleri

a. Genel Olarak

Kambiyo ilişkisindeki eksiklikler (arızalar) üç başlıkta toplanmaktadır. Kambiyo sözleşmesinin kurulması ve kambiyo senedine

---

⁷³ Taraflar bedelsizlik hususunda anlaşmış olabilirler. Bkz. Hatır senetlerine.

yansıması evresindeki " biçime ve öze ilişkin " olanlar, " senet ya da senet yapma iradesine yönelik " bulunanlar ve " asıl borç ilişkisinden doğan " nedenlerdir.

Senedin şekil noksanlığı yahut senet yapma iradesindeki eksikliklerin varlığı, senedi bedelsizlikten öte hükümsüz kılmaktadır⁷⁴. Bu tip eksiklikler mutlak defli oldukları için, senedin bütün hamillerine karşı dermeyan edilebilir⁷⁵. Oysa asıl borç ilişkisinden doğan eksikliklerden birisinin varlığı, kambiyo senedini geçersiz kılmamakta⁷⁶, sadece asıl borç ilişkisini hükümsüz hale getirmekte ve kambiyo ilişkisinin yanları arasında veya senedi bile bile borçlu zararına devralan hamile karşı ileri sürülebilmektedir (TK. m. 571, 599, 737)⁷⁷. Bilindiği gibi kambiyo senetleri mücerret kıymetli evrak grubuna

⁷⁴ Örneğin senetteki şekil eksikliği , ehliyetsizlik, imza sahteliği , temsil yetkisinin bulunmaması gibi.

⁷⁵ CERRAHOĞLU, Fadlullah : Türk Ticaret Kanunu ve Yargıtay İçtihatlarına Göre Boroda Mutlak Defiler İSTANBUL 1974, s. 21 vd. ; HELVACI, Mehmet : Kambiyo Senetlerinde Defiler (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İSTANBUL 1985, s. 28 vd.

⁷⁶ Bedelsizlik ancak geçerli kambiyo senetlerinde söz konusu olmaktadır. Bu nedenle senedin hükümsüzlüğünden bahsedilmesi halinde bedelsizlikten söz edilemez. 32 ; ERTEKİN, Erol / KARATAŞ, İzzet : Uygulamada Ticari Senetler Hukuku, ANKARA 1992, s. 601.

⁷⁷ Şahsi defilerin herkese karşı dermeyan edilememesini bir kısım yazarlar senetlerdeki mücerretlik illesine bağlamakta (KARAYALÇIN Senetler 55 ; POROY / TEKİNALP 29, 78 ; KINACIOĞLU 108), bununla beraber diğer bir kısım yazarlar da bu durumu senedin kamu güvenine mazhar olmalarıyla açıklamaktadır (OZIAN Kıymetli 58 ; İNAN Hatır 102). Bazı yazarlarda defilerin senedin mücerretliği ile karıştırıldığını iddia etmekte , şahsi defilerin yeni hamile karşı ileri sürülememesini kanunun açık ifadesinden kaynaklandığını belirterek , mücerretlik ile defilerin karıştırılmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Bkz. BOZER, Ali : Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, ANKARA 1989, s. 14, 15.

girmektedirler. Ancak bu sakatlıklar borçluya sebepsiz iktisap dava ve defii haklarını vermektedir (BK. m. 66 / 2).

Bu bölümde konuyla ilgili, asıl borç ilişkisinden kaynaklanan geçersizlik nedenleri üzerinde durulacaktır.

b. Asıl Borç İlişkisinin İradesi Sakatlayan Haller Dolayısıyla Geçersiz Olması

Asıl borç ilişkisinin hata, hile veya tehdit hallerinden biri ile sakat olması hali özellik gösteren bir durumdur. Hukuk sistemimize göre, bu hallerden biri ile sakat olan hukuki ilişki batıl sayılmamakla beraber, taliki bir şartta bağlı sıhhat söz konusudur. İradesi fesada maruz kalan kimse sözleşmeye icazet verirse ya da bir yıl içinde sözleşmeyle bağlı olmadığını bildirmezse, sözleşme sıhhat kazanmaktadır⁷⁸. Bu şekilde asıl borç ilişkisine ait sakatlıklar senedi bedelsiz hale getirmektedir. Bunun aksine, senet yapma iradesine ait fesat halleri senedi hükümsüz kılmaktadır⁷⁹. Hükümsüzlüğün mevcudiyeti

⁷⁸ Von TUHR 239, 321.

⁷⁹ HELVACI 38 ; CERRAHOĞLU 24 ; İMREGÜN, Oğuz : Kıymetli Evrakta Defiler s. 659 (İkt. Mal. C. 7 S. 12, s. 659 vd.) Senet yapma iradesindeki bu tür sakatlıklar senedi hükümsüz kilsada, mutlak defii sayılıp sayılmadığı tartışmalıdır. HİRŞ ve KARAYALÇIN iradesi sakatlayan halleri şahsi defii olarak kabul etmekte (HİRŞ 505 ; KARAYALÇIN Senetler 146), ÖZTAN ve KINACIOĞLU bu durumun kötüniyetli veya iktisabında ağır kusuru olanlara karşı ileri sürülebileceğini kabul etmekle beraber (ÖZTAN Kıymetli 94 ; KINACIOĞLU 206), İNAN, İMREGÜN ve DOMANIÇ mutlak defii olarak kabul etmekte, fakat İMREGÜN iyiniyetli kişilerin genel hükümler çerçevesinde tazminat hakkının varlığını kabul etmektedir (İMREGÜN Defiler 659 ; İNAN Hatır 31 ; DOMANIÇ, Hayri : Kıymetli Evrak Uygulaması İİK. Şerhi C.II, İSTANBUL 1990, s. 153). POROY / TEKİNALP iradesi sakatlayan halleri hile ve tehditten oluşan mutlak defii (isnat defii), hata ve gabinden oluşan şahsi

bedelsizlikten söz etme imkanını kaldırır. Çünkü bedelsiz senet geçerli bir senettir. Bu açıdan baktığımızda sadece asıl borç ilişkisine ait haller bizim inceleme alanımıza girmektedir.

Asıl borç ilişkisinin bu nedenlerle hükümsüz olması halinde temel alacağın mevcudiyeti sona ereceği için senet bedelsiz hale gelmektedir.

(1). Hata

Hata bir durum veya olay hakkında bilinçli olmayan yanlış veya eksik tasavvurdur⁸⁰. Bir kimse sözleşme yaparken esaslı bir hataya⁸¹ düşerse sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir (BK. m. 23). Bu nedenle sözleşmelerde esaslı hata önemlidir. Burada söz konusu olan sözleşme asıl borç ilişkisidir. Asıl borç ilişkisinin hata ile sakat olması halinde senedin bedelsizliğini iki ihtimale göre değerlendirmek gerekir. Birinci ihtimal, hata ile sakatlanan borç ilişkisi tarafı kimse senedi tanzim etmeden önce bunu öğrendiği halde senedi düzenlemişse, asıl borç ilişkisi geçerli hale gelmekte ve senedin bedelsizliği

---

defi olarak iki grupta değerlendirmektedir (POROY / TEKINALP 74,75). ARSLANLI ise görüş bildirmemektedir (ARSLANLI Senetler 126). Yargıtay iradesi sakatlayan halleri mutlak defi olarak kabul etmektedir. GÜRBÜZ Bedelsizlik 499.

⁸⁰ EREN C.I, s. 400.

⁸¹ BK.m.24/1'e göre, bir hatanınun aşağıda sayacağımız hususları ihtiva etmesi gerekir. a - Sözleşmenin mahiyetinde hata b - Eşyanın aynında hata c - Akdin lüzumlu vasıflarında hata d - Edim ve karşı edimin miktarında hata e - Şahsın hüviyetinde hata . Geniş bilgi için bkz. EREN C.I, s. 400 vd. ; GONEN 52 vd ; VAN TUHR 280 vd.

söz konusu olmamaktadır. Çünkü, senedi düzenleyen kimse asıl borç ilişkisine zımnen icazet vermiş sayılır⁸².

İkinci ihtimal, hata hali senedin tanzimi esnasında da devam etmesidir. Bu durumda senet hükümsüz hale gelmemektedir. Ancak senet borçlusu asıl borç ilişkisi ile bağlı olmadığını beyan etmesi ile kambiyo senedi bedelsiz hale gelir⁸³. Çünkü, asıl borç ilişkisinin hükümsüzlüğü nedeniyle temel alacak ortadan kalkmaktadır.

(2). Hile

Hile bir kimsenin hukuki işlem yapmasını sağlamak için onu kasten (bilerek) yanıltmak⁸⁴ ya da bir kimsenin gerçek durumu bilmesi halinde kabul etmeyecek olduğu bir şeyi kabul etmesine diğer bir kimse tarafından yol açılmış olmasıdır⁸⁵. Hile sonucu sözleşme yapmak zorunda bırakılan kimsenin hatası esaslı olmasa bile yapmış olduğu sözleşme ile sorumlu olmamaktadır (BK. m. 28 / 1).

Hata ile ilgili olarak değindiğimiz gibi, bedelsizliği iki ihtimale göre değerlendirmek gerekir. Hileye maruz kalan kimse senedi düzenlemeden önce gerçeği öğrenmişse ve buna rağmen senedi düzenlemişse artık senedin

⁸² Keşidacı BK.m.31'de mevcut olan sözleşmeyi fesihme yetkisini isteyerek kullanmamış ferağat etmiştir. Von TUHR 322, dpr. 12, 13 ; INAN Hatır 32.

⁸³ INAN Hatır 33 ; ERTEKİN / KARATAŞ 601. Asıl borç ilişkisinin geçerliliği taliki şartta bağlı tutulmuştur. Hata eden şahıs fesih iradesini açıklarsa artık bu şart gerçekleşmiş sayılır (Bkz. m.31).

⁸⁴ TEKİNAY / AKMAN / BURCUOĞLU / ALIOP 444.

⁸⁵ HGK. 3. 4. 1963 tarih ve 7640 sa. ka. (ABD. 1963, S. 4, s. 494).

bedelsizliğinden bahsedemeyiz. Bu malumat asıl borç ilişkisinin zımnen kabulü anlamına gelmektedir (BK. m. 28 / 1).

Bunun yanısıra, senedin tanzimi anında da hile devam ediyor ve senet borçlusu asıl borç ilişkisi ile bağlı olmadığını beyan ediyorsa, senet tanzim anından itibaren bedelsiz hale gelecektir. Senedin hile devam ederken düzenlenmesi taahhüdün hükümsüzlüğünü doğurmamaktadır. Çünkü senet yapma amacı hileye uğramamıştır⁸⁶.

Yargıtay yukarıda belirtilen tanımlamaya uygun olarak, bir kimse gerçek durumu bilmesi halinde yapmayacağı bir işi yaptırılmış ise hileden bahsedileceğini belirtmiştir⁸⁷. Bu amaçla o kimsede yanlış bir kanaat uyandırılmakta ya da var olan yanlış kanaatin devamı sağlanmaktadır.

Hile olgusunu belirlemede, o kimsenin yaşam biçimi sosyal ve kültürel konumları dikkate alınmalıdır⁸⁸.

---

⁸⁶ ERTEKİN / KARATAŞ 602. Eğer senet düzenleme iradesi hile ile sakatlanmış olsa senedin hükümsüzlüğü söz konusu olacak, bu durumda da bedelsizlikten bahsedilemeyecektir. Hükümsüzlük TK.m.571 ve 737/1 anlamında mutlak defii teşkil ettiği için herkese karşı ileri sürülebilmektedir. POROY / TEKİNALP 74, 75; CERRAHOĞLU 24; İNAN Hatır 31.

⁸⁷ 11. HD. 17. S. 1983, E. 23285, K. 2613; 11. HD. 2. S. 1983, E. 2750, K. 2876 vb. kararlar için bkz. GÜRBÜZ Hatır 501.

⁸⁸ Yargıtay, kırsal kesimde oturan senet borçlusu annenin başarısız ve mutsuz bir evlilik ilişkisi bulunan oğlunun boşanmasını sağlamak amacıyla bono isteyen gelinin, daha sonra açtığı boşanma davasından vazgeçmesini hile olarak kabul etmiştir. Bkz. 11. HD. 31. S. 1983, E. 2558, K. 2837. Yine başka bir kararında Yargıtay, vadesi gelmiş yenileyeceğini bildiren alıp yırtan ancak yenisini düzenlemeyen borçlunun eylemini hile olarak kabul etmiştir. Bkz. 11. HD. 4. S. 1978, E. 2398, K. 2272.
“ Avukatın vekil edenin işini olumlu sonuçlandırması için duruşmalara girmesinin zorunlu olmadığını;

Hukuk Genel Kurulu 5.2.1972 günlü kararında ileri derecede sarhoş edilerek bono imzalatmayı hile kabul etmiştir⁸⁹. Ayrıca yine aynı kurul “ nedeni açıklanmadan senedin boş biçimde ve nedensiz olarak imzalatıldığı savının, sonuçta yazılı belgenin tersini öne sürmek olduğu böyle bir olayda hileli bir durumun varlığından söz edilemeyeceği ve tanık dinlenemeyeceği ”ni kabul etmiştir⁹⁰.

Dava konusu bononun tanık sıfatıyla imzalatılacağı bildirildiği halde, saflığından istifade edip kefil sıfatıyla imzalatıldığı iddiasının hata ve hileyi doğurmayacağını özel daire kabul etmiştir⁹¹.

(3). İkraah

“ İkraah, tehdit edilen taraf tehditte bulunan kimsece arzu edilen beyanı yapmazsa kendisinin (veya yakının) bir fenalık ve zarara uğrayacağı şekil ve intibaile karar - irade - üzerinde yapılan bir tesirdir ”⁹². Bu kimse hal ve mevkiine nazaran kendisinin veya yakınlarından birinin hayat veya şahıs, namus ya da mallarına ağır ve derhal bir zararla karşı karşıya kalmaktadır

---

dava keşideci yararına sonuçlandı ve senet borçlusunun pazarlık yapma olanağının bulunduğu anlaşılmaz karşısında; avukatın borçlu sanığı Yargıtay evresinde kurtaracağı kandıracağı ile bono aldığı iddiasının aldatmaca (hile) olarak kabul edilmeyeceğini...” karara bağlamıştır. 11. HD. 31. 5. 1982, E. 2640, K. 2619 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 500, dpr. 66, 67, 68).

⁸⁹ GÜRBÜZ Bedelsizlik 501. Eğer alkolü keşideci bizzat kendisi almışsa hileden bahsedilemez. Bu durum şahsi defii oluşturur ve iyiniyetli kimselere karşı ileri sürülemez. POROY / TEKİNALP 75.

⁹⁰ HGK. 23. 3. 1983, E. 2522, K. 2629 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 501).

⁹¹ 11. HD. 23. 5. 1983, E. 2522, K. 2629 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 501, dpr. 71).

⁹² Von IJHR 298.

(BK. m. 30). Böyle bir zorlama altında sözleşme yapan kimse sözkonusu sözleşme ile bağılı değildir (BK. m. 29).

Bedelsizlik sebebi olarak ikrah halini de iki ihtimal içinde değerlendirmek gerekir. Asıl borç ilişkisi anında mevcut olan ikrah hali, senedin tanzimi esnasında mevcut olmamasına rağmen senet düzenlenmişse, bir hukuki işlem olarak o senet geçerlidir ve bedelsizlikten söz edilemez. Çünkü BK. m. 31'den doğan sözleşmeyi feshetme hakkını kullanmamış, zımnen işleri tasdik etmiştir⁹³.

Buna karşılık senedin tanzimi anında ikrah devam ediyorsa senet hükümsüz olacaktır. Bu durumda bedelsizlikten söz edilemez. Çünkü ikrah hem senet yapma iradesini ve hem de asıl borç ilişkisini sakatlamaktadır. Asıl borç ilişkisine dayalı sakatlık senedin geçerliliğine tesir etmemekte ve şahsi defii niteliğindedir. Oysa senet yapma iradesinin ikrahla sakatlanması senedi hükümsüz hale getirir ve mutlak defii olarak ileri sürülebilir. Bu nedenle bedelsizlikten bahsedilemez⁹⁴. Tehdit veya zorlamayı senet lehdarı

---

⁹³ Ekz. dın. 82.

⁹⁴ Ikrah altında birkişinin senet imzalaması, isteği dışında bir hadisedir. Görünüşe itimat prensibinin cari olduğu karabiyo hukukunda, görünüşe hatalı da olsa (ikraha maruz kalan kimse) sebebiyet vermemektedir. Bu nedenle keşideci sebep olmadığı bir görünüşten dolayı (iyiniyetlile olsa) üçüncü kişilere karşı sorumlu olmayacaktır. Senet açıkça hükümsüzdür. Yani butlanla malüldür. Bedelsizlikten de sözedilemez. KINACIOĞLU 202 ; OKIAY 79 ; ŞİMŞEK, Edip : Ticari Senetler ANKARA 1984, s. 129 ; İMREGÜN Defiler 659 ; CERRAHOĞLU 101 ; DOMANIÇ Şerh 154 ; POROY / İEKİNALP 71.

yapabileceği gibi bir üçüncü şahısta yapabilir. Her iki durumda da ikrah nedeniyle sözleşmenin feshi sağlanabilir⁹⁵.

Senedi keşide eden kimsenin senedi imzaladığı anda; yaşamına, kişiliğine ve mallarına veyahut yakın akrabalarından birisinin benzer şekilde zararına olacak tehlikeye, uğrayacağı veya uğradığı kanaatine sahip olmalıdır⁹⁶. Bu tehlike ağır ve derhal oluşabilecek niteliktedir⁹⁷. Ancak bu tehlike ile senedin tanzimi arasında uygun illiyet bağı mevcut olmalıdır⁹⁸.

c. Ahlak, Şahsiyet Haklarına ve Kamu Düzenine Aykırılık

Yukarıda değinildiği gibi, bir kambyo senedi tamamlanmış bir sözleşme dolayısıyla verilmektedir. Borçlar Hukukunda sözleşme serbestisi

---

⁹⁵ "Somut olayda gerek tek gecesi kocasının maddi ve manevi baskısı altında, kayın babası davalı yararına bono düzenlenmesi iddiası ikrah niteliğinde görülerek , tanık dinlenebileceği kabul edilmiştir". 11. HD. 9. 7. 1982, E. 3147, K. 3375 (DOĞANAY, İsmail : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.II, 3.Bası ANKARA 1990, s. 1655).

⁹⁶ İkrah senedi düzenleyene olabileceği gibi onun yakınlarına da olabilir. Yakın kişi kavramına eş, hısımlar girebileceği gibi , dost ve arkadaşlarda girebilir. Burda ölçü korkutulanın zarar (yakınlarından dolayında olsa) görme tehlikesinin varlığıdır. EREN C.I, s. 428.

⁹⁷ 11. HD. 20. 12. 1979, E. 5348, K. 5814 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 500). Yine Yargıtay 11. HD. 7. 2. 1983, E. 5782, K. 473 sa. ka. da " ...Kesinleşen beraat kararındaki senedin zorla imzalatılmadığı ve kendiliğinden hak alınanda sözkonusu olmadığı olgusu hukuk hakiminde bağlar.Bu nedenle senet geçerlidir. " Aynı yönde 11. HD. 27. 12. 1979, E. 5326, K. 6003 sa. ka. 'da kesinleşen ceza hükmü ile bonoların zorlama ve sertlikle alındığının anlaşılmasına göre hamiller yönünden de iptalinin kabul etmiştir. (GÜRBÜZ Bedelsizlik 500, dnm. 67)

⁹⁸ Geçici önlem infazı yada geçici (ihtiyati haciz işlemi ve oğlunu ceza kovuşturmasından kurtarma amacıyla , bu manevi baskı altında bono imzalamanın ikrah teşkil edeceği yönünde karar için bkz. 11. HD. 15. 9. 1981, E. 3458, K. 3759 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 502, dnm. 76).

ilkesi geçerlidir. Yani taraflar istediği şekilde, istediği kimseyle ve istediği konuda sözleşme yapabilirler.⁹⁹ Ancak taraflar kanunun getirdiği sınırlar içerisinde bu haklarını kullanabilirler. Taraflar BK. m. 19 / 2'de belirtildiği gibi, konusu " ahlaka (adaba) veya umumi intizama yahut şahsi hükümlere müteallik haklara mugayir... " şekilde sözleşme yapamazlar. Aksi takdirde sözleşme geçersiz kabul edilir.

Asıl borç ilişkisi de unsurları itibariyle bir sözleşme olduğu için BK. m. 19 / 2'de belirtilen hükümlere uygun şekilde yapılması gerekir¹⁰⁰.

Asıl borç ilişkisi ahlaka¹⁰¹, kişilik haklarına ve kamu düzenine aykırı şekilde¹⁰² kurulmuşsa geçerli olmayacaktır. Bu şekildeki durumun kambiyo senedi ilişkisine tesiri (genel kurallar dışında) farklılık göstermektedir.

⁹⁹ Akit serbestisi için bkz. EREN C.I, s. 19 vd.

¹⁰⁰ "...Emre muharrer senedin davalı lehine (başlık - ata hakkı) karşılığı olarak düzenlendiği her iki tarafın beyanından anlaşılmasına ve (başlık parası) almak genel ahlak , insan hak ve hürriyetlerine aykırı olması itibariyle böyle bir anlaşma (para karşılığı evlenmeye ruza gösterme) hükümsüz (batıl) olduğu için bu maksatla düzenlenen emre muharrer senedin de karşılıksız nedeniyle mahkemeye iptali gerekir. " 11. HD. 15. 11. 1976, E. 4887, K. 4912 (DOĞANAY C.II, s. 1655, dph. 241). Aynı yönde karar için bkz. ERIŞ, Gönen : Açıklamalı - İctihatlı Türk Ticaret Kanunu Kıymetli Evrak ve İaşıma C.II, ANKARA 1988, s. 298, dph. 522).

¹⁰¹ Evlilik dışı ilişkinin devamını sağlama amacıyla boro alınması iddiası ahlaka aykırı nitelikte kabul edilmiştir. Bkz. 11. HD. 9. 12. 1980, E. 5297, K. 5766 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 503, dph. 79).

¹⁰² Kaçırılan kızın sanıkla evlenmeye razı olması ve böylece sanığın TCK.m.434'de düzenlenen bonyu ahlaka ve kamu düzenine bulunmamıştır. 11. HD. 2. 6. 1983, E. 2298, K. 2869 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 503)

Daha önce değindiğimiz gibi, kambiyo senedi mücerrettir. Bu mücerretliğin sonucu olarak asıl borç ilişkisindeki sakatlıklar senedin varlığına tesir etmez. Bu prensibin biri kanun diğeri doktrinca kabul edilmiş iki istisnası vardır. Bunlar BK. m. 504 / 2'de düzenlenen kumar ve bahis borçları ile sözleşmenin ahlaka , kişilik haklarına ve kamu düzenine aykırı olması halidir.

Kumar ve bahis borcuna daha sonra değineceğimiz için burada değinmeyeceğiz.

Ahlaka aykırılıktan doğan sakatlık, mücerretlik prensibine rağmen senedi hükümsüz kılmaktadır. Ancak, burada senet düzenleme amacının ahlaka aykırı olması gerekir (BK. m. 18 / 2, 20 / 1)¹⁰³.

Senet kanuna aykırı bir amacı elde etmek için düzenlenmiş olabilir. Örneğin TCK. m. 448' e göre adam öldürmek suçtur ve kanuna karşı bir davranıştır. Bir kimseyi öldürmesi halinde senetteki hakkı iktisap edeceği vaadiyle senet düzenlenmişse, senet hükümsüz olacaktır. Aynı şekilde isim hakkı, evlenme ve boşanma hakkı, velayet hakkı, yaşama hakkından bir kimsenin vazgeçmesi için senet düzenlenemez. Çünkü bu durumlarda şahsiyet haklarına tecavüz söz konusudur.

---

¹⁰³ BK.m.20'yi mehzaz İsv. BK. ya uygun anlaşılacak olursa; akdin amacı (konusu değil) ahlaka aykırı ise akit batıl olacaktır. Amaç denildiği için ahlaka aykırılık ve batılan mücerret borcunda tesir etmekte , batıl hale getirememektedir. Bu nedenle de ahlaka aykırılık mücerretliğin bir istisnası sayılamaz. Ancak ahlaka aykırılık gibi ağır bir batılan sebebini mücerretlik ilkesinden üstün tutmak daha yerinde tutumdur. SUGURBEY 118 vd.

Bu saydığımız nedenler dolayı asıl borç ilişkisi hükümsüz olan senedin, kendisinde hükümsüzdür. Çünkü ahlaka aykırılık ağır bir butlan sebebidir. Bu sebep mücerretlik ilkesinden üstün tutulmaktadır. Bu türlü bir yaklaşım yerinde bir yaklaşımdır.¹⁰⁴

Asıl borç ilişkisinden dolayı hükümsüz olan, kambiyo senedinin hükümsüzlüğü mutlak defî kabul edilip, iyiniyetli üçüncü kimselere karşı dermeyan edilebilecektir? Doktrinde genel kabul, iyiniyetli hamiller lehinedir. Yani bu şekilde bir senedin iyiniyetle iktisabı korunacaktır¹⁰⁵. Hukuki işlemin butlanının iyiniyetli üçüncü bir şahsa dermeyan edilemediği durum mevzuatımızda mevcuttur (bkz. BK. m. 18 / 2).

d. Asıl Borç İlişkisinin Kumar ve Bahis Borcuna Dayalı Olması

Kumar ve bahis borcu geçerli bir borçtur. Ancak eksik borç olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle alacaklısına dava hakkı vermez¹⁰⁶. Buna rağmen ödenirse geri talep edilemez (BK. m. 505 / 2)¹⁰⁷.

Kumar ve bahis borcuna istinaden bir senedin düzenlenmiş olması halinde, asıl borç ilişkisinin ve temel alacağın hükümsüzlüğü doğrudan

¹⁰⁴ INAN Hatır 112.

¹⁰⁵ INAN Hatır 112 ; ÖZIAN Kıymetli 95 ; ŞİMŞEK Sanatlar 133 ; POROY / İEKİNALP 27, 29 ; KINACIOĞLU 205, 206.

¹⁰⁶ 11. HD. 4. 5. 1978, E. 2426, K. 2276 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 504, dph. 81).

¹⁰⁷ Von IJHR 32 ; EREN C.I, s. 92 vd.

kambiyo senedini de hükümsüz kılmaktadır¹⁰⁸. BK. m. 505'de açıkça ifade edildiği gibi, böyle bir borç dolayısıyla senet tanzim edilmişse (hatta üçüncü şahıslara devredilmiş bile olsa) geçersizlik söz konusudur. Bununla beraber, madde (BK. m. 505 / 1, son cümle) “ Kıymetli evrakın hüsnüniyet sahibi üçüncü şahıslara bahşettiği haklar mahfuzdur ” demek suretiyle iyiniyetli üçüncü şahısların iktisabını korumuştur¹⁰⁹.

Kumar ve bahis borcundan dolayı kambiyo senedi hükümsüz olmaktadır. Bu nedenle bedelsizlikten bahsedemeyiz¹¹⁰. Böyle bir senede dayanmak suretiyle hiç kimse hak talep edemez. İyiniyetli üçüncü şahısların hakları mahfuzdur (BK. m. 505)¹¹¹.

Kumar ve bahisle ilgili genel prensibin yanısıra, özel yasalarla bir takım kamu kurumlarına ortak bahis düzenleme yetkisi verildiği görülmektedir. Mesela, 6132 sayılı kanunla “ at yarışlarında ortak bahis ” konusunda tarım bakanlığına yetki verildiği gibi, 7258 sayılı kanun gereği Beden Terbiyesi

---

¹⁰⁸ Ahlaka aykırı işlemlerde de değindiğimiz gibi kumar ve bahis borcu mücerretlik ilkesinin kanundan doğan bir istisnasıdır. Yani senet kanunen hükümsüz sayılmaktadır (BK.m.505). Mücerretlik ilkesi kanunun açıkça hükmü gereği tatbik edilmektedir. SUNGURBEY 99, 100 ; İNAN Hatır 111, 112.

¹⁰⁹ “ Davalı lehdar senedin kumar borcu için düzenlendiğini kabul ettiğine göre BK.m.505 inci maddesi uyarınca kumar oynayan kimse tarafından imzalanan kambiyo senedi üçüncü bir şahsa devredilse bile bunlara müsteniden hiçbir kimse hak talep edemez. ” 11. HD. 4. 3. 1980, E. 1050, K. 1075 (GÜREÜZ Bedelsizlik 504, dph. 80).

¹¹⁰ Hatırlatalım ki bedelsizlik ancak geçerli senetlerde söz konusu olabilir. Bkz. dph. 76.

¹¹¹ Özel daire seçimde çıkarılacak milletvekili sayısına ilişkin bahisten dolayı düzenlenen bononun iptalini kabul etmiştir. Bkz. 11. HD. 5. 3. 1971, E. 4217, K. 1699 ve 17. 10. 1978, E. 3864, K. 4510 (YKD. Ocak 1979 s. 83).

Genel Müdürlüğünce “spor-toto” ile 3670 sayılı kanuna dayalı olarak “Milli Piyango” düzenleme yetkisi bulunan aynı kurum bahis düzenleyebilmektedir. Buralarda oynanan bahisler kambiyo borcu doğurmaya müsait olup olmadığı belirsizdir. Fakat kanunen bu kurumlar ortak bahis düzenleyebildikleri için bu meyandaki kambiyo sözleşmelerinin hükümsüz olmaması gerekir¹¹².

e. Asıl Borç İlişkisinin Gabin ile Sakat Olması

Gabin, bir sözleşmede zarar görenin muzayaka halinde bulunmasından veya düzensizlik ya da tecrübesizliğinden dolayı ivazlar arasında açık bir nisbetsizlik varsa söz konusudur (BK. m. 21)¹¹³.

Bu şekilde bir sözleşme yapılmışsa zarar gören kimse, bir yıl içinde sözleşmeye icazet vermediğini bildirerek sözleşmeden dönebilir. Bu süreyi susarak geçirir veya açıkça sözleşmeyi onaylarsa sözleşme geçerliliğini korur.

Bu şekildeki asıl borç ilişkisine dayalı kambiyo senedi geçersiz olmamaktadır. Ancak asıl borç ilişkisini gabin nedeniyle feshedilirse senet bedelsizleşecektir. Bu konuda hata ve hileyi ilişkin bilgilere atıf yapmak suretiyle son veriyoruz.

---

¹¹² GÜRBÜZ Bedelsizlik 504, 505.

¹¹³ EREN C.I, s. 441.

f. Asıl Borç İlişkisinin Ehliyetsizlik Nedeniyle

Malül Olması

Bedelsizlik konusunda özellik arzeden bu durumu Medeni Kanunumuzun sistematüğini takip ederek inceleyelim (MK. m. 15, 16, 379).

Kanunumuzun sistemine göre, ehliyeti tam olmayan kimseler üç gruba ayrılır: Tam ehliyetsizler, sınırlı ehliyetsizler ve sınırlı ehliyetliler¹¹⁴. Tam ehliyetlilerin senet düzenleme yetkileri olduğu uçun bedelsizliğe ilişkin bir problem doğmamakta ve bu nedenle konu itibariyle değinilmesi gerekmektedir.

Tam ehliyetsizler (mümeyyiz olmayan) hiç bir surette borçlandırıcı işlem ve tasarrufta bulunamazlar. Bu kimselerin yaptığı işlemler mutlak butlanla baştan itibaren malüldür (BK. m. 15 / 2)¹¹⁵ ve sonradan bu işlem geçerli hale getirilemez¹¹⁶. Bu kimseler işledikleri haksız fiillerden dolayı da sorumlu tutulamazlar¹¹⁷. Tam ehliyetsiz bir kimse yaptığı bir hukuki işleme

¹¹⁴ Tam ehliyetliler açısından bedelsizliğe ilişkin bir problem doğmamaktadır. Çünkü bu kimseler her türlü borçlandırıcı işlemleri yapabilirler (MK.m.9).

¹¹⁵ Bu kimseler temsilcileri vasıtasıyla işlemlerde bulunurlar. ARPACI, Abdülkadir : Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler) İSTANBUL 1993, s. 40, 50 ; VELİDEDEOĞLU, H. Veldet : Medeni Hukuk İSTANBUL 1969, s. 95 ; ZEVKLİLER, Aydın : Medeni Hukuk (Giriş ve Başlangıç Hükümleri - Kişiler Hukuku - Aile Hukuku) ANKARA 1989, s. 316, 317 ; İEKİNAY, S. Sulhi : Medeni Hukuka Giriş Dersleri 5.Bası İSTANBUL 1987, s. 223.

¹¹⁶ ARPACI 43 ; SCHWARZ, Andreas : Borçlar Hukuku Dersleri C.I (çev. Bülent DEVRAN) İSTANBUL 1948, s. 195.

¹¹⁷ ARPACI 40 ; VELİDEDEOĞLU 95 ; ZEVKLİLER Borçlar 316 ; İEKİNAY 223.

dayanarak bir senet düzenlese bu senet hükümsüzdür (BK. m. 15). Bu nedenle bedelsizlik söz konusu olamaz. Bu durumda senedin hükümsüzlüğü mutlak defî olarak (TK. m. 737) herkese karşı dermehan edilebilir, asıl borç ilişkisi ile de bu durumun ilgisi yoktur¹¹⁸. Burada problem olarak görülen nokta, bir kimse tam ehliyetsizken yaptığı işleme istinaden ehliyetini kazandıktan sonra senet tanzim ederse, yaptığı işlemin akibeti ne olacaktır?

Senet açısından hükümsüzlük söz konusu olmaz. Çünkü senet işlemi mücerrettir ve asıl borç ilişkisinden bağımsız bir varlığa sahiptir. Ancak senedin ardındaki temel alacak ehliyetsizlik nedeniyle geçersizdir. Bu durum senedi sadece bedelsiz hale getirir¹¹⁹.

Asıl borç ilişkisi açısından durum değişiklik arz etmez. Yani senedin tanzimi ile batıl işlem sıhhat kazanamaz. Ancak tekrar yapılması halinde geçerlilik kazanabilecektir¹²⁰.

Sınırlı ehliyetsiz, mümeyyiz olmakla beraber yaş küçüklüğü ya da mahcur olması nedeniyle tam olarak fiil ehliyetine sahip olmayan kimsedir¹²¹. Bu kimse kendi başına tam ehliyetliler gibi hukuki işlemde bulunamaz. Ancak

---

¹¹⁸ INAN Hatır 35.

¹¹⁹ INAN Hatır 35.

¹²⁰ ARPACI 43 ; SCHWARZ 195. Ancak bu kimsenin MK.m.2'ye uygun hareket etmesi gerekir. Örneğin, ehliyetli hale gelmesinin rağmen uzunca bir süre geçersizliği ileri sürmez, akde uygun davranmaya devam ederse akdin geçerli olduğunu kabul etmek yerinde olacaktır. Bu gibi durumlarda senet borçlusunun batıl akde zimnen icazet vermesi söz konusu olabilir. Bu nedenle böyle hallerde bedelsizlikten söz edilemez. INAN Hatır 35 ; ZEVKLİLER Medeni 325.

¹²¹ ARPACI 54 ; VELİDEDEOĞLU 95 ; TEKİNAY 223.

kanuni temsilcisinin rızasıyla hukuki işlemde bulunabilir. Temsilcinin rızası işlemde önce olabildiği gibi işlemde sonra da olabilir (MK. m. 16).

Bu kimse, ehliyetsiz iken yaptığı borç ilişkisine dayanarak ve yine ehliyetsizliği devam ederken senet tanzim ederse, senet ehliyetsizlik nedeniyle¹²² hükümsüz olacaktır. Fakat kanuni mümessilinin icazeti ile senet baştan itibaren geçerli hale gelebilir. Şayet mümessil icazet vermesize bedelsizlik söz konusu olmaz. Çünkü senet ehliyetsizlik nedeniyle geçersiz olmaktadır. Asıl problem, tam ehliyetsizlerde olduğu gibi; ehliyetsiz iken yaptığı bir işleme dayanarak bir kimse ehliyetli haldeyken kambiyo senedini düzenlemesindedir. Bu durumda da mücerretlik ilkesi gereği kambiyo senedi geçerliliğini koruyacaktır¹²³. Fakat bedelsiz olup olmayacağı açık değildir. Çünkü bu kimse ehliyetli hale geldikten sonra senedi düzenlemekle asıl borç ilişkisini geçerli hale getirmektendir? Yani zimni bir icazet söz konusu olabilir mi?

Doktrinde sınırlı ehliyetsizin ehliyetli hale geldikten sonra icazet vererek (asıl yada zimni) hukuki işlemi geçerli hale getirebileceği kabul edilmektedir¹²⁴. Yargıtay yeni kararlarında aksi kanaate sahiptir. Daha önce

---

¹²² Mümessil tarafından verilen izin yada icazetin senedin üzerine yazılması diğer hamiller için faydalı olacaktır. Çünkü ehliyetsizlik mutlak defî olmasına rağmen senet metninden anlaşılamamaktadır. Yeni hamillerin durumu bilmesi açısından izin yada icazetin senet üzerine yazılması faydalı olacaktır. İNAN 36.

¹²³ İNAN Hatır 36.

¹²⁴ Von I UHR 207, 217 ; İNAN Hatır 36.

yapılan işlemin, ehliyet kazanan bu kimsenin icazetiyle geçerlilik kazanamayacağını belirtmiştir¹²⁵.

Ehliyetini kazanmış bir şahsın asıl borç ilişkisini açıkça veya zımnen icazet vererek muteber hale getirebilmesi gerekir. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, kanuni temsilciye tanınan icazet verebilme yetkisini öncelikle sözleşmenin asli tarafı olan kimseye verilmesi gerekir¹²⁶. İkincisi, senet alacaklısının menfaatleri bu sayede korunmuş olacaktır. Çünkü, ehliyetsizlik senette açıkça anlaşılabilen bir durum değildir. Menfaatler dengesine uygun çözüm tarzı bu olsa gerekir. Bu nedenle diyebiliriz ki; ehliyetsizlik nedeniyle geçersiz olan işleme dayanarak bir kimsenin ehliyetli hale geldikten sonra düzenlediği senet, alt ilişkiye zımnen verilmiş icazet dolayısıyla ne hükümsüz olmakta, ne de bedelsiz kalmaktadır¹²⁷.

Sınırlı ehliyetliler, asıl olarak hukuki işlem yapma ehliyetine sahiptirler. Bununla beraber, bazı hukuki muameleler için diğer bir şahsın iştirakine muhtaçtırlar (MK. m. 379, 169 / 2, 173 / 2)¹²⁸.

---

¹²⁵ "...Bono düzenleme tarihinde henüz reşit olmadığı anlaşılan davacı, şimdi iptalini istediği senetle borç altına giremez...Davacının daha sonra evlenerek reşit duruma gelmesi ve icra takibinde ehliyetsizliği one sürmemesinin bononun geçerli sayılmasına olanak vermeyeceği ..." ne dair karar için bkz. 11, HD. 13. 2. 1979, E. 51, K. 637 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 506).

¹²⁶ İNAN Hatır 37.

¹²⁷ İNAN Hatır 37.

¹²⁸ Von TUHR 203 ; ZEVKİLİLER Medeni 256 ; VELİDEDEOĞLU 95, 96.

Sınırlı ehliyete sahip kimseler üç gruptan oluşur: Evli şahıs, evli kadın ve kendine kanuni müşavir tayin edilen kimse. Evli kadın veya evli kimselerin kambiyo senedi düzenleme yetkisine bir sınırlama getirilmemiştir, bu nedenle konumuzla ilgisi yoktur. Kendisine kanuni müşavir tayin edilen kimseler, kıymetli evrak alım satım ve terhini işlemleriyle, kambiyo senedi tanzimi işlemlerini kanuni müşavirlerinin tasvibini almadan yapamazlar. Bu tasvib, önceden izin tarzında olabileceği gibi, senet düzenlendikten sonra icazet tarzında da olabilir. İzin alınmadan (yada icazeti olmadan) yapılan işlemin hukuki durumu aynı sınırlı ehliyetsizlerdeki gibidir. Bedelsizlik noktasında aynı sonuçları doğurduğu için tekrar değinmekte fayda bulmuyoruz.

Ehliyetsizlik iddiası mutlak defî mahiyetindedir. Bu nedenle, ehliyetsizlik sonucu senedin hükümsüzlüğü herkese karşı ileri sürülebilir. Ancak imzaların istiklali prensibi gereği bundan sadece ehliyetsiz olan kimse faydalanabilir. Diğer kimselerin kambiyo taahhütleri aynen geçerliliğini korur.

g. Kambiyo Senedinin Anlaşmaya Aykırı Şekilde Doldurulması

Senedin anlaşmaya aykırı doldurulması açık poliçe, bona ya da çeklerde söz konusu olan bir durumdur. Öncelikle açık poliçe'nin (veya bono'nun) ne olduğunu tesbit etmemiz ve sonuçta bedelsizliğe ilişkin yönünü ortaya koymamız gerekir.

Tanzim ve tesliminde kanunen şart koşulan şekli unsurları ihtiva etmeyen ve fakat özel bir anlaşmaya uygun tarzda daha sonra doldurulması kararlaştırılan poliçeye açık (beyaz) poliçe denilmektedir (TK. m. 592)¹²⁹.

TK. m. 592'de düzenlenen açık poliçe, taraflarca bilinçli olarak eksik bırakılan geçerli bir senettir¹³⁰. Bu eksiklikler senet lehdarı tarafından anlaşmaya uygun olarak doldurulur. Bu açıdan belge " poliçe formülleri " gibidir. Ancak bu formüller doldurulunca geçerli bir poliçe olarak ortaya çıkar¹³¹. Normal poliçede olduğu gibi, açık poliçede de borç, senedin teslimine bağlıdır. Kanunen aranan şekil şartlarından biri, birkaçı ya da (imza hariç) tamamı eksik bırakılabilir. Senet üzerine poliçe kelimesi bile yazılmayabilir¹³². Bunun yanısıra keşidecinin imzasının mutlak surette senette

---

¹²⁹ KARAYALÇIN Senetler 119 ; ERMAN, E. Sabri : Açık Poliçe - Açık Bono (AD. 1972, S. 63, s. 3 vd.) ; KINACIOĞLU 161 ; ÖZTAN Kıymetli 242 ; İMREGÜN Ticaret 455 ; İUNA, Ergün : Ticaret Hukuku C.III, (Kıymetli Evrak) İSTANBUL 1989, s. 123.

¹³⁰ KINACIOĞLU 161, 162 ; ÖZTAN Kıymetli 244.

¹³¹ ÖZTAN Kıymetli 242 ; KARAYALÇIN Senetler 121 ; ÖĞÜTÇÜ, Tahir / ALIİN, Mehmet : Ticari Senetler ve Özel Takip Yolları, ANKARA 1979, s. 153 vd.

¹³² ÖZTAN Kıymetli 242 ; KINACIOĞLU 162.

bulunması gerekir¹³³. Çünkü imza senette sorumluluğun doğuşunu ve sorumlunun kimliğini tesbit eden en önemli unsurdur¹³⁴.

Bu nedenle, bilinçli bir şekilde eksik bırakılan senette, imzanın bulunması şartıyla, kambiyo taahhüdü tesis edilebilir¹³⁵. Açık poliçe (ya da senetler) uygulamada daha çok teminat poliçelerinde, taraflar arasındaki borç miktarının kati olarak belli olmadığı durumlarda ve senet lehdarına geniş imkanlar vermek amacıyla senedi dilediği gibi doldurma yetkisinin verilmesi şeklinde görülür¹³⁶.

---

¹³³ İmzanın el yazması ile olması gerekir. Bunun yerine mihaniki bir vasıta yada işaretle yada resmi bir şahadetname ile yapılan senetlerde, İK.m.688'de aranan imza şartı gerçekleşmiş olmaz. " Mühürler parmak izleri - noter veya HUMK.m.297'ye göre ihtyar heyeti ve mahallince maruf iki şahıs tarafından tasdik edilmiş olsa bile - poliçe, bono ve çek'de kullanılamaz " MOROĞLU, Erdoğan : Bonoda İmza (BAİDER. 1968, C.1V, S.4, s. 715 vd.).

¹³⁴ Yargıtay, doktrindeki hakim fikre iştirak etmektedir. Örneğin , HGK. 8. 5. 1979 günlü kararında ; " Açığa imza atılması suretiyle düzenlenen bir emre muharrer senet anlaşmaya aykırı doldurulduğu hususu ispat edilemediği sürece geçerlidir ". HGK. 8. 5. 1979, E. 11 / 654, K. 483 ve yine başka bir kararında " Boş bir bononun boçlu tarafından imzalanarak senet lehdarına boş olarak teslim edilmesinde ve onun tarafından da bu bononun aradaki anlaşmaya uygun biçimde doldurularak tedavüle çıkarılmasında kanuna aykırı bir yön yoktur ve böyle bir senedin bono olarak kabul edilmemesini asla gerektirmez. " HGK. 17. 1. 1979, E. 11 - 537, K. 25 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 511,dpn. 97, 98).

¹³⁵ Mecburi şekil şartlarını ihmal yada benzer nedenlerle eksik bırakılan eksik poliçelerle karıştırılmaması gerekir. Çünkü bu senetler geçersizdir, senet tarafları aralarında açık poliçe yapma niyetine sahip değillerdir. Geniş bilgi için bkz. TUNÇOMAĞ, Kenan : Ticari Senetlerde Şekil, (İBD. 1955, S. 29, s. 463 - 483); KINACIOĞLU 162.

¹³⁶ ERMAN Açık Poliçe 4 ; KARAYALÇIN Senetler 120.

Bu durumların herbirinde lehdar açık poliçeyi keşideci ile aralarındaki anlaşmaya uygun olarak doldurabilir¹³⁷. Anlaşmaya aykırı tarzdaki tamamlama borçluya karşı hüküm ifade etmez. Eğer senet piyasaya çıkmış ise, yeni hamile karşı bu durum ancak kötüniyetli yada ağır kusurlu olması halinde ileri sürülebilir (TK. m. 952)¹³⁸. Ancak iddianın yazılı delille ispatlanması gerekir¹³⁹. Bu yönde Yargıtayın yerleşmiş içtihadı vardır¹⁴⁰.

Açık poliçenin bedelsizliği senette bulunması gereken “ muayyen meblağ ” kısmının boş bırakılması sonucu doğabilir. Keşideci lehdar ile aralarındaki asıl borç ilişkisinden dolayı borçlandığı temel alacağı ödemek maksadıyla, senedi düzenlemektedir. Bu borç senedin verildiği anda kesin olarak belli olmadığı için itimada istinaden senedin meblağ kısmı boş bırakılmaktadır. Lehdar veya sonraki hamil senedi doldururken asıl borç ilişkisini dikkate almak ve doğan temel alacak miktarınca (anlaşmaya uygun olarak) senedi doldurmak mükellefiyetindedir¹⁴¹.

Bu mükellefiyete aykırı olarak yazılan meblağ temel alacağa nisbetinde tamamen veya kısmen bedelsiz kalacaktır.

¹³⁷”...Lehdar bu senetleri kullanırken yani ciro ederken, boş kalan kısımlarını aradaki anlaşmaya göre doldurabilir...” 11. HD. 21. 9. 1971, E. 3944, K. 5577 (BAİDER. 1972, C. VI S. 3, s. 624 - 625).

¹³⁸ Hamil durumu biliyorsa kötüniyetlidir. Çünkü anlaşmaya aykırılık her zaman keşidecinin zararındadır. Bu durumu bilmek kötüniyet için yeterlidir. GÜRBÜZ Bedelsizlik 517.

¹³⁹ Bütün bedelsizlik halleri için ispat sorununa ileri bölümlerde değinildiği için ayrıca değinmiyoruz.

¹⁴⁰ HGK. 13. 1. 1982, E. 12 - 973, K. 21 (vb. kararlar için bkz. GÜRBÜZ Bedelsizlik 518 dph. 117; ERTEKİN / KARATAŞ 690 - 692).

¹⁴¹ KARAYALÇIN Senetler 120 ; ÖZTAN Kıymetli 245.

Bu durum yukarıda da değindiğimiz gibi, lehdar ile keşideci (ya da önceden kabul imzasını koymuş muhatap) arasında bir ilişkidir. Ancak şahsi defi olarak ileri sürülebilir¹⁴².

Lehdardan bu şekildeki poliçeyi devralan şahsa karşı “ bedelsizlik ” defi ileri sürülemez. Yeterki hamil kötüniyetli iktisap etmiş veya iktisabında ağır kusuru bulunmasın (TK. m. 592).

Senedi anlaşmaya aykırı doldurulduğunu ispat etmek senet borçlusuna düşmektedir¹⁴³.

2. Sonradan Bedelsiz Kalan Kambyo Senetleri

Kambyo senedi asıl borç ilişkisinden doğan temel alacağın ifası uğruna tanzim edilmektedir. Bu nedenle muteber bir asıl borç ilişkisinin ve muteber temel alacağın varlığı gerekir.

Uygulamada en fazla rastlanan bedelsiz senetler, bu başlık altında inceleyeceğimiz senetlerdendir. Bedelsizlik burda şu şekilde ortaya çıkmaktadır. Öncelikle muteber bir asıl borç ilişkisi ve temel alacağın varlığı gerekir. Sonra temel alacak herhangi bir nedenle¹⁴⁴ ortadan kalkmakta ve

¹⁴² KARAYALÇIN Senetler 120 ; ÖZTAN Kıymetli 245 ; KINACIOĞLU 167.

¹⁴³ “ TTK.nun 592.maddesi hükmü uyarınca bu şekilde tedavüle çıkarılırken tamamen doldurulmamış bir senedin aradaki anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğunu HUMK.nun 288 ve 289.maddelerine göre yazılı şekilde ispat etme kulfeti keşidecide bulunmaktadır...” 11. HD. 17. 10. 1982, E. 1747, K. 5884 (ERTEKİN / KARATAŞ 691).

¹⁴⁴ Bu neden asıl borç ilişkisinden kaynaklanabileceği gibi başka bir sebepten de doğabilir. Örneğin temel alacağın kendisinden kaynaklanan nedenler de aynı sonucu doğurur.

buna istinaden düzenlenmiş ya da düzenlenecek kambyo senedi “ sonradan bedelsiz ” hale gelmektedir¹⁴⁵.

a. Asıl Borç İlişkisinden Doğan Bedelsizlik Nedenleri

Kambyo senedinin asıl borç ilişkisinden dolayı sonradan bedelsizleştiği haller oldukça çeşitli ve dağınık vaziyettedir¹⁴⁶. Bu nedenle, uygulamada en çok rastlanılan bir kaç örneğe değinmek suretiyle konuyu inceleyeceğiz.

Burada bedelsizlik, temel alacağın asıl borç ilişkisi ile birlikte veya ondan bağımsız olarak ortadan kalkması ile ortaya çıkmaktadır. Ancak asıl borç ilişkisinin ortadan kalkması her zaman bu ilişkiden doğan münferit alacağın ortadan kalkmasına sebep olmaz¹⁴⁷.

(1). İfa ya da Ademi İfa Hali

Bir alacağın normal olarak sona ermesini sağlayan ifa “ borçlu bulunulan edanın yerine getirilmesidir ”¹⁴⁸. İfa vesilesiyle borçlu borcundan kurtulur, alacaklı ile borçlu arasındaki hukuki bağ sona erer¹⁴⁹.

¹⁴⁵ İNAN Hatır 38.

¹⁴⁶ GÜRBÜZ Bedelsizlik 522 ; İNAN Hatır 38.

¹⁴⁷ Von TUHR 12.

¹⁴⁸ Von TUHR 458.

¹⁴⁹ Borç ilişkisini sona erdiren durumlar arasında “ bütün münferit borçların ifa edilmesi ” hali de mevcuttur . Bir borç ilişkisinin tek bir münferit alacağı varsa ve bu alacakta ifa nedeniyle sona ermişse, borç ilişkisinde sona erecektir. Bu duruma az rastlanır. Örneğin, faizsiz ikraz, haksız fiilden doğan zarar ve ziyan gibi . Von TUHR 11 ; EREN C.I, s. 28.

İfa ile münferit alacak sona erdiği gibi, bazen bütün borç ilişkisi de sona erebilir. İfadan dolayı bedelsizlik, temel alacağın ifa edilmesine rağmen senedin borçluya geri iade edilmemesinden kaynaklanır. Bilindiği gibi, bir kambiyo senedi kaideten ifa uğruna düzenlenir ve ifa yerine geçmez. Bu nedenle ve ayrıca mücerretliğin bir sonucu olarak asıl borç ilişkisi varlığını korumaktadır. Bu borç ilişkisine istinaden (senetten ayrı olarak) borç ifa edilirse, bedelsizlik çıkmış olacaktır¹⁵⁰. Yargıtayın da bu yönde kararları mevcuttur¹⁵¹.

Ademi ifa nedeniyle bedelsizlik ise, karşılıklı taahhütleri ihtiva eden sözleşmelerde ortaya çıkmaktadır. Bu tip sözleşmelerde her iki taraf hem borçlu, hem alacaklı konumundadırlar¹⁵². Taraflardan birinin edimi karşı tarafın borcunun sebep ve karşılığını oluşturmaktadır. Yani edimler arasında tam anlamıyla karşılıklılık ve bağımlılık söz konusudur. Bu sözleşmeden doğan para borcunu ifa için bir senet tanzim edilmişse, ve karşı tarafta kendi edimini ifa etmemesi halinde bedelsizlik doğmaktadır¹⁵³.

¹⁵⁰ İNAN Hatır 39 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 522 ; ERTEKİN / KARATAŞ 606:

¹⁵¹ Adı geçen karar için bkz. İNAN Hatır 39, dph. 102. Yargıtay bir başka kararında ifa'da bölünmel noksanlık nedeniyle senedin bu nispette bedelsiz kalacağına karar vermiştir. 11. HD. 16. 12. 1982, E. 5093, K. 5422 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 525, dph. 135).

¹⁵² Von TUHR 149 ; EREN C.I, s. 240.

¹⁵³ İNAN Hatır 39. Yargıtay Özel Dairesi ; sözleşme konusu toprağın alınmasının sözleşmenin ifasına başlandıktan sonra yetkili kamu birimlerinde yasaklanması ve BK.m.117/1 uyarınca borcun ifasının imkansızlığı sözleşme konusu olduğu için karşı tarafın düzenlediği senedin bedelsizliğine karar vermiştir. 11. HD. 1. 2. 1983, E. 5762, K. 396 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 525, dph. 136).

Senet alacaklısı para borcunu talep ettiği zaman, kendi borcunu ifa etmemiş ya da ifa teklifinde bulunmamışsa ödemezlik define muhatap olur (BK. m. 82)¹⁵⁴. Bu durum senedin o an için bedelsiz olduğunu gösterir¹⁵⁵.

(2). Birden Fazla Senet Tanzimi Ya da Ciro Yoluyla Başka Bir Senedin Alacaklıya Devri

Normal olarak bir temel alacağı ifa için bir senet tanzim edilir. Böyle yapılması yanında, daha sonra ayrı bir senedin ayrı alacak için düzenlenmesi bedelsizliğe sebebiyet vermektedir¹⁵⁶. Çünkü bir senet bir temel alacağı temsilen düzenlenir.

Bu durumda hangi senet bedelsiz kalacaktır? Eski tarihli olan senedin bedesiz kalması daha mantıktır¹⁵⁷. Çünkü keşideci zimni bir irade beyanı ile eski senedin yerine yenisini koymak istemektedir¹⁵⁸. Eğer yeni tarihli senet

---

¹⁵⁴ Ödemezlik defii geciktirici (kesin olmayan) nitelikte bir defidir.Hak sahibi hakkını belirli bir süre (kendi edimini ifa edinceye kadar) kullanamaz, talep edemez. Eğer hak sahibi kendi edimini ifa ederse ödemezlik defii ortadan kalkar. Bu nedenle ödemezlik defii geciktirici bir defidir. (EREN C.I, s. 76 ; Von TUHR 31 ; KANETİ, Selim : Akdin İfa Edilmediği Defii (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İSTANBUL 1962, s. 168. Bu nedenle denilebilirki böyle bir durumda bedelsizlik te geçici olacaktır.Senet alacaklısı kendi ödediği zaman bedelsizlik ortadan kalkacaktır. İNAN Hatır 39.

¹⁵⁵ İNAN Hatır 39.

¹⁵⁶ Başta düzenlenen senet borcun bir kısmına tekabül ediyorsa, geri kalan kısmı için düzenlenen yeni bir senet bedelsiz kalmayacaktır. Çünkü iki senedin temel alacakları farklıdır.

¹⁵⁷ İNAN Hatır 39.

¹⁵⁸ Senet düzenleme zimni irade beyanı sayılabilir. Geniş bilgi için bkz. EREN C.I, s. 162.

meblağ itibariyle eskisinden daha azsa, bu nisbette eskisi bedelsiz kalacaktır¹⁵⁹.

Yeni bir senet düzenlemek yerine, başka bir senet aynı alacak için ciro yoluyla alacaklıya devredilirse, yine bedelsizlik doğar. Bu durumda aynı temel alacak için biri önceden ve biri de ciro yoluyla devredilen iki senet söz konusudur. Bu nedenle eski tarihli olan senet bedersiz kalacaktır.

Yargıtay borçlar hukukuna uygun tarzda bir tecdit olmadıkça yeni bir senedin düzenlenmesini veya devrini bedelsizliğe neden olarak kabul etmemektedir¹⁶⁰.

Yargıtayın bu yaklaşımı eksik bir yaklaşımdır. Bir senedin ifa yerine düzenlendiği kararlaştırılırsa "tecdit" nedeniyle asıl borç ilişkisinden doğan borç ortadan kalkmakta ve yerine yeni bir "kambyo borcu" ihdas edilmiş olmaktadır (BK. m. 114). Bu durumu kararlaştıran kişiler bilinçli olarak bu sonucu arzulamış oldukları için ortadan kalkmış (eski temel alacak) alacak için bir yeni senedi düzenlemeleri düşünülmez¹⁶¹.

Bunun yanısıra daha fazla rastlanma ihtimali ve çoğunlukta olan ifa uğruna tanzimde, bu türlü bedelsizliğin doğması mümkündür. Senet ifa uğruna düzenlendiği için asıl borç ilişkisi ve temel alacak varlığını koruyacaktır

¹⁵⁹ İNAN Hatır 39.

¹⁶⁰ 11. HD. 24. 1. 1980, E. 5886, K. 288 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 526, dpr. 140).

¹⁶¹ Münferit bir borç ifa ile ortadan kalkmaktadır. Senet ifa yerine düzenlenmişse artık eski borcun varlığından söz edilmez. Bu nedenle tecdit sonucunda bedelsizliğe nadir rastlanır.

(BK. m. 114). Bu nedenle varlığını kaybetmemiş bir alacak için birden fazla senedin tanzim edilmesi mümkündür. Bilindiği gibi normal olarak bir temel alacak için bir senet tanzim edilir. Eğer birden fazla düzenlenmişse pekala birisi hariç (en yeni tarihli) diğerleri bedelsiz kalacaktır¹⁶². Bu sonuç kambiyo mantığına da yatkındır.

(3). Borçlunun Temerrüdü Halinde

Karşılıklı edimleri ihtiva eden sözleşmelerde, öncede belirttiğimiz gibi, edimler birbirin karşılığı ve sebebi teşkil etmektedir¹⁶³. BK. m. 106 uyarınca bu tip sözleşmelerde borçlunun temerrüde düşmesi, karşı taraf için bir takım imkanlar sağlamaktadır¹⁶⁴. Taraf seçimlik imkanlardan, aynen ifayı ve ayrıca gecikme tazminatını isteyebilir, sözleşmeyi fesheder ve menfi tazminatı isteyebilir ve sözleşmenin icrasından vazgeçip müsbet zararın tazminini isteyebilir¹⁶⁵.

Kendi borcunu ifa amacıyla bir senet düzenleyen taraf aynen ifayı ve gecikme tazminatını tercih ederse¹⁶⁶, bedelsizlik sözkonusu olamayacaktır¹⁶⁷.

¹⁶² İNAN Hatır 39.

¹⁶³ Von TUHR 149 ; EREN C.I, s. 240.

¹⁶⁴ " Borçlu , edayı yerine getirmek mükellefiyetini zamanında ifa etmediği takdirde temerrüt haline düşer. " Von TUHR 605.

¹⁶⁵ Von TUHR 614 ; EREN C.III, s. 284 vd. ; AKINTÜR, Turgut : Borçlar Hukuku, ANKARA 1990, s. 84 vd. ; TEKİNAY / AKMAN / BURCUOĞLU / ALIOP 960 vd.

¹⁶⁶ Sonraki iki seçenektan birini seçtiğini derhal bildirmesee (senet borçlusu) bu seçeneği kabul etmiş sayılacaktır (BK.m.106). Fakat aynen ifa talebine rağmen sözleşme konusu edimin ifası imkansızlaşmışsa ,alacaklı diğer iki şıktan birini durumunda kalacaktır. Bu durum nedeniyle senedin

Çünkü karşı tarafı ifa etmeye zorlayabilmesi için kendi borcunu ifa etmesi gerekmektedir¹⁶⁸.

Senet borçlusu derhal bildirmek suretiyle, akti fesheder ve aktin feshedilmesinden dolayı uğradığı menfi zararı isteme yoluna giderse, bedelsizlik doğabilir. Akdin feshi ile asıl borç ilişkisi sona erecek ve dolayısıyla temel alacak da ortadan kalkacaktır. Bu sonuç senedi bedelsiz hale getirmektedir¹⁶⁹.

Bunun yanı sıra, senet borçlusu son hak olarak sözleşmenin icrasından vazgeçerek, müsbet zararın¹⁷⁰ tazminini isteyebilir. Bu durumda genellikle bedelsizlik doğmaz. Çünkü müsbet zararın kapsamına karşı tarafın ödemesi gerektiği edim de dahil sayılmaktadır¹⁷¹. Hatta senet borçlusu müsbet zarardan doğan tazminat karşılığında borcunu (senedin temel alacağını) ödeyecektir.

---

bedelsizliği sözkonusu olabilecektir. İfa imkansızlığı için bkz. AKINTÜRK 74 ; GÖNEN 214 ; EREN C.III, s. 191, 192 ; OĞUZMAN, Kamal : Borçlar Hukuku Dersleri ,4. Bası İSTANBUL 1987, s. 348 vd.

¹⁶⁷ İNAN Hatır 40.

¹⁶⁸ Von TUHR 31 ; EREN C.I, s. 76.

¹⁶⁹ İNAN Hatır 40.

¹⁷⁰ Borçlunun akit yükümlerini hiç yerine getirmemek veya zamanında borcu eda etmemek suretiyle alacaklıyı zarara uğratması müsbet (BK.m.96, 102) ; “ Bir aktin yapılması ve icrası için yapılan bütün masraflara menfi zarar ” (BK.m.62) adı verilmektedir. (ÖZCAN, Hüseyin : Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü 6.Bası ANKARA 1985, s. 515, 567.).

¹⁷¹ Müsbet zararın iki unsuru vardır. Bunlar alacaklının ifadan vazgeçtiği andaki borçlanılan edimin değeri ve gecikmeden doğan zarardır (EREN C.III, s. 294). Bu nedenle borçlu senet karşılığında ödemesi gereken edimin değerini tazminat içinde ödeyecektir. İNAN Hatır 40.

Bu iki sonuç taraflar arasında takas imkanını doğurur. Çünkü müsbet zarar tazminatı temel alacak gibi para borcu niteliğindedir¹⁷². Taraflardan biri bu sonuç üzerine takas dermeyanında bulunabilir. Senet, karşılıklı alacakların nisbetlerinin sonucu, iskat ettirdiği münferit alacak nisbetinde bedelsiz kalacaktır¹⁷³. Örneğin, senet bir milyon lira borcu ihtiva etmesine karşın, tazminat üç milyon olabilir. Bu durumda senet tazminat alacağının üçte birine tekabül etmekte, bu kısmını iskat etmekle birlikte kendisi tamamen bedelsiz hale gelmektedir¹⁷⁴.

Asıl borç ilişkisi ticari iş karakterinde bir satın sözleşmesi¹⁷⁵ ise, borçlunun temerrüde düşmesi durumu daha değişiktir. Ticari bir satış sözleşmesi varsa, alıcı (senet borçlusu) malı başkasından alabilir veya mal borsada kayıtlı yada cari fiyatı belli ise, malı ayrıca satın almasına lüzüm kalmadan, sözleşmenin yapıldığı andaki malın fiyatı ile seçimlik hakkını

¹⁷² "Takas mefhumundan iki alacağın aynı mahiyette olması olması lüzum istidlal olurur". Von TUHR 668.

¹⁷³ İNAN Hatır 40.

¹⁷⁴ Takas neticesinde bir milyon liralık temel alacak ortadan kalkmakta (bir tür ifa olarak ta değerlendirilebilir) senet bedelsizleşmektedir.

¹⁷⁵ BK.m.187 'de kullanılan " Ticari Muameleler " deyimi yine İK.m.1462'ye göre " Bu kanundan gayri olan ticari hükümlerde geçen ticari muamele...sözleri bu kanunun (İK.nun) 3.maddesindeki ticari işleri anlatır. " dediği için ticari iş olarak anlıyoruz. Bu nedenle BK.m.187'nun tatbik edilebilmesi için muamelenin ticari iş olması gerekir. Ticari iş ise ticari işletmeyi ilgilendiren tüm işlem, fiil ve işlerdir (İK.m.3). KARAHAN, Sarni : Ticari İşletme Hukuku B.4 1995, s. 54 ; İMREGÜN Ticaret 20 ; ÖZDEMİR, Necdet / KINACIOĞLU, Naci : Türk Ticaret Hukuku Başlangıç Hükümleri, 5.Bası ANKARA 1984, s. 39.

kullandığı andaki fiyat farkını müsbet zarar olarak talep edebilir (BK. m. 188 / 2, 3). Böyle bir durumda senet borçlusu alıcı, senetteki borcundan kurtulacağı (takas dermeyan etmesine de gerek kalmaksızın) için, seçimlik hakkını kullandığı anda senet bedelsiz kalacaktır¹⁷⁶.

(4). Zamanaşımı

Münferit bir alacağın sukut sebeplerinden birisi de zamanaşımıdır. Ancak asıl borç ilişkisinin zamanaşımına uğraması nedeniyle bir kambyo senedinin bedelsiz kalması pek nadir gözüktür¹⁷⁷.

Zamanaşımı süresi, borç muaccel olduğu andan yürütmeye başlar (BK. m. 128). Asıl borç ilişkisinden doğan zamanaşımı süresi ne olursa olsun, borç muaccel olduktan sonra borcun yazılı senet ile ikrarı zamanaşımını keser (BK. m. 133)¹⁷⁸. Adi borçlandırıcı işlemler için bu süre 10 yıldır. Senedin tanzimi ile bu 10 yıllık süre tekrar işlemeye başlayacaktır. Bunun yanısıra kambyo senetlerinde en uzun zamanaşımı süresi (poliçelerde kabul eden muhataba karşı) üç yıldır. Bu durum göstermektedir ki, asıl borç ilişkisinden doğan alacağın kambyo alacağından önce zamanaşımına uğraması

¹⁷⁶ İNAN Hatır 41. Ticari satımlarda BK.m.106'da sayılan imkanların yanında birde özel ve ek imkan olarak BK.m.188/1 ve 2'de düzenlenmiştir. Alıcı bu durumda m.106 ve 188'de belirtilen imkanlardan birini kullanabilir. Geniş bilgi için bkz. YAVUZ C.I, s. 69 vd. ; İANDOĞAN, Haluk : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri C.I ANKARA 1988, s. 131 - 136.

¹⁷⁷ İNAN Hatır 41; GÜRBÜZ Bedelsizlik 527 ; ERTEKİN / KARATAŞ 606.

¹⁷⁸ Muaccel bir borç için yazılı senet düzenlenek o borcun ikrarı sayılır. Bu nedenle zamanaşımı kesilmiş sayılır. O borç için kanunen öngörülen süre yeniden başlar. Poliçenin tanzimi ikrar için yeterli görülmemektedir. Von TUHR 703.

pek güçtür¹⁷⁹. Bir kambiyo senedinin bu nedenden dolayı bedelsiz olabilmesi için iki şartın gerçekleşmesi gerekir¹⁸⁰.

İlk olarak, senet asıl borç ilişkisinden doğan alacağın muaccel olmasından önce düzenlenmelidir. İkinci olarak, bu alacağın zamanaşımı süresinin az olması gerekir.

Senedin asıl borç ilişkisinden doğan temel alacaktan önce tanzimi mümkündür. Fakat bu tür alacakların çoğunda zamanaşımı süreleri üç yıldan az olmalarının yanında, temel alacağın miktarının kesin olarak tesbit etme imkanı yoktur. Oysa bir kambiyo senedinin şekli unsurları arasında " muayyen meblağ " şartı vardır (TK. m. 583, 688, 692). Bu nedenle senedin tanzim imkanı yoktur. Sözelimi haksız fiil ve sebepsiz iktisapta zamanaşımı süresi bir yıldır (BK. m. 60, 66). Fakat bu alacaklar haksız fiilin veya sebepsiz iktisabın gerçekleşmesi ile talep edilebilir. Haksız fiil ya da sebepsiz iktisab nedeniyle istenecek miktar, olaylar gerçekleşmeden tesbit edilemeyeceği için, senette mutlak mecburi şart olan muayyen meblağ unsuru yazılamayacak, dolayısıyla de senet düzenlenemeyecektir¹⁸¹.

Zamanaşımı üç yıldan az sigorta ettirenin prim borcundan dolayı bedelsizlik doğabilir. Bir sigorta sözleşmesinin neticesinde, sigorta ettirenin prim borcunun muaccel olabilmesi için sigorta poliçesinin sigorta ettirene

---

¹⁷⁹ INAN Hatır 41.

¹⁸⁰ INAN Hatır 41.

¹⁸¹ INAN Hatır 41.

teslim edilmesi gerekmektedir (TK. m. 1295 / 1). Prim borcunun (teslim edilmemesinden dolayı) borç muaccel olmamasına rağmen, poliçenin düzenlenip iki yıl içinde borç talep edilmezse, temel alacak zamanaşımına uğrayacaktır. Bunun yanısıra kambiyo alacağı zamanaşımına uğramayacağı için (bir yıllık süre zarfında) bedelsizlik sözkonusudur (TK. m. 1268)¹⁸². Sözgelimi incelediğimiz bu durumda olduğu gibi,¹⁸³ asıl borç ilişkisinin zamanaşımına uğraması dolayısıyla kambiyo taahhüdünün bedelsiz kalması mümkündür. Fakat bu durum pek nadir gözükmemektedir. Çünkü, genellikle kabul edildiği gibi, bir kambiyo senedinin düzenlenmesi ile temel alacağın vadesi senedin vadesine kadar uzatılmış sayılır¹⁸⁴. Bu nedenle alacak muaccel iken senedin tanzim ve teslimi sonucunda borç tekrar müeccel hale gelecek ve kesilme sonucunda 10 yıllık zamanaşımı süresi senedin vadesinden itibaren başlayacaktır. Veya kambiyo senedi, temel alacak müeccel iken (sigorta poliçesinde olduğu gibi) düzenlenmiş ve teslim edilmişse, borcun vadesi kambiyo alacağının vadesine kadar uzatılmış sayılacak ve asıl borç ilişkisinden doğan alacağın zamanaşımı ile kambiyo borcunun zamanaşımı aynı anda işlemeye başlayacaktır. Bu son durumda bedelsizliğin gerçekleşmesi mümkündür. Çünkü senet borç müeccel iken düzenlenmiştir. Dolayısıyla 10 yıllık sürenin kesilmesi ve yeniden başlaması olmayacak, temel alacağın

---

¹⁸² İNAN Hatır 41 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 526 ; ERTEKİN / KARATAŞ 606.

¹⁸³ TK.m.767'de düzenlenen taşıma sözleşmesinde de bu şekilde bedelsizliğin gerçekleşmesi mümkündür.

¹⁸⁴ SUNGURBEY 91 ; İNAN Hatır 42 ; ÖZIAN Kıymetli 174.

kambiyo borcundan önce zamanaşımına uğrama imkanı doğacaktır. Bu zayıf ve güç ihtimal dışında zamanaşımı nedeniyle bedelsizliğe rastlamak zordur¹⁸⁵.

b. Asıl Borç İlişkisi Dışında Bedelsizlik Nedenleri

Borçlar hukuku alanında kabul edildiği gibi, borç ilişkisi ile münferit borcun sona erme sebepleri farklıdır¹⁸⁶. Bu açıdan münferit alacak ile borç ilişkisi birbirinden bağımsızdır. Öyleyse asıl borç ilişkisinden bağımsız ve farklı sebeplerle temel alacağın ortadan kalkması mümkündür¹⁸⁷.

Uygulamada en çok rastlanan iki örnekle (tecdit ve takas) bu tür bedelsizliğe değinelim.

(1). Tecdit

Tecdit daha öncede değinildiği gibi, eski bir borcun yeni borç kurulması nedeniyle ortadan kalkmasıdır¹⁸⁸. Bir kambiyo senedinin tanzimi ile senette yer alan temel alacak tecdite uğramaz (BK. m. 114 / 2). Ama bu alacak senet haricinde (ayrı olarak) tecdit edilmiş ise, eski alacak için düzenlenen senet bedelsiz hale gelecektir¹⁸⁹. Bu nedenle yeni alacak için ayrı bir kambiyo senedi düzenlenmesi gerekir.

¹⁸⁵ INAN Hatır 42 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 527 ; ERTEKİN / KARATAŞ 606.

¹⁸⁶ Von TUHR 12.

¹⁸⁷ INAN Hatır 43 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 528 ; ERTEKİN / KARATAŞ 607.

¹⁸⁸ Von TUHR 653 ; KOYUNCUOĞLU 49 vd.

¹⁸⁹ INAN Hatır 43 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 529 ; ERTEKİN / KARATAŞ 607.

Temel alacağın bu şekilde ortadan kalkmasına en iyi örnek cari hesap sözleşmeleri gösterilebilir¹⁹⁰. Cari hesap sözleşmesine ait hesap devresi sonunda bakiye kabul edilmekle tecdit edilmiş olur (BK. m. 114 / 2, TK.m.88 /1, 92 / 2). Tecdit edilmiş kalemlerin birisi için verilmiş kambiyo senedi bedelsiz hale gelmektedir¹⁹¹. Çünkü temel alacak tecdit nedeniyle ortadan kalkmıştır.Senedin temsil ettiği kalem cari hesaptan çıktığı anda bedelsizlik sona erer¹⁹².

Yargıtay tecdidin varlığı için, tasarruf ehliyetine sahiplik, borcun ve tecdit amacının varlığını ve iki borç arasında hukuki neden farkının olmasını

---

¹⁹⁰ Cari hesap " İki kirnesin para, mal,hizmet ve diğer hususlardan dolayı birbirilerindeki alacaklarını ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem zimmet ve matlup şekline çevirerek hesabın keşilmesinden çıkacak bakiyeyi isteyebileceklerine dair bulunan mukaveleye " denir (TK.m.87/1). Aksi taraflarca kararlarştırılmış olmadıkça sözleşmenin yapılmasından evvelki bir alacağın cari hesaba dahil edilmesi onun tecdit edildiği anlamına gelmez. Ancak hesap devresi sonunda cari hesap keşilir, zimmet ve matlup kalemleri takas edilip bakiye belirlendiğinden sonra, bu bu sonuç diğer tarafçada kabul edilirse, yani devrenin ilk kalemını teşkil edecek bu tutar tecdit edilmiş sayılır (TK.m.88/1, BK.m.115/2) KARAHAN 257 vd. ; İMREGÜN Ticaret 112 ; ÖZDEMİR / KINACIOĞLU 98, 99.

¹⁹¹ BK.m.115/2 uyarınca tecdit bu kalemler üzerindeki teminatları kaldırmaz. Bu teminatlar ferî hak mahiyetindeki teminatlardır. Örneğin, rehin, kefalet,hapis hakkı,faiz,cezai şart gibi. Bu şekildeki ferî haklar prensip olarak asıl borç ile birlikte sona ermektedir (BK.m.113/1). Cari hesap sözleşmelerinde bu prensip kanundan doğan bir istisna dolayısıyla uygulanmamaktadır. Ancak cari hesap sözleşmesinde bedelsiz hale gelen senedin temel alacağı ferî hak sayılmayacağı için bu teminatın keşmine giremez. Çünkü asıl borç ilişkisinin içerdiği " asıl hak " temel alacaktır ve onu temsilen kambiyo alacağıdır. Bu nedenle bedelsizliğin doğmasına belirttiğimiz teminatlar engel olmazlar. İNAN 43 ; GÜRBÜZ 530 ; ERTEKİN / KARATAŞ 607 ; EREN C.III, s. 501.

¹⁹² İNAN Hatır 44.

aramakta, ifa yerini tutan edimin tecdidini doğurmayacağını ve bu nedenle bedelsizlikten söz edilemeyeceğini kabul etmektedir¹⁹³.

(2). Takas

İki kimse birbirine karşı aynı cinsten muaccel alacaklarını, karşılıklı olarak tediyeleri ortadan kaldırmak için, yaptıkları tek taraflı irade beyanıdır¹⁹⁴.

Takas ile münferit borç (temel alacak) ortadan kalkabilir. Bir kambyo senedinin asıl borçlusu, kendisine senetten dolayı müracaat eden hamil ile aralarındaki başka bir ilişkiden doğan alacağını, senetteki borcu ile takas edebilir¹⁹⁵. Bu durumda senette mündermiş temel alacak, hamilin borcu nisbetinde ortadan kalkacağı için, senette o nisbette bedelsizleşecektir.

Ancak senedin vadesi gelmeden takas dermeyanı mümkün değildir¹⁹⁶. Fakat karşılıklı olarak anlaşma, vadeden önce takas imkanını sağlayabileceği için bedelsizlik doğabilir¹⁹⁷.

¹⁹³ 11. HD. 24. 1. 1980, E. 5886, K. 288 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 526, dph. 140).

¹⁹⁴ Von IUHR 664 ; EREN C.III, s. 473 ; ÖNEN 222.

¹⁹⁵ İNAN Hatır 43 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 529. Taraflar yaptıkları anlaşma ile takas haklarından feragat etmelir halinde takas dermeyanına imkan yoktur. Bu ve benzeri hallerde bedelsizlikten söz edilemez. Bkz. EREN C.III s. 479 vd. ; Von IUHR 673.

¹⁹⁶ Von IUHR 670 ; EREN C.III, s. 478.

¹⁹⁷ İNAN Hatır 43.

Yargıtay, doktrinde kabul edilen takas şartlarının gerçekleşmesi halinde bedelsizliğin doğacağını kabul etmektedir¹⁹⁸.

3. Geçici Süre İçin Bedelsiz Senetler

Bir kambiyo senedinin düzenlenmesinde en önemli unsur temel alacağın varlığıdır. Fakat senedin tanzimi anında mutlak surette varlığı gerekli değildir. Doğması mümkün ya da şarta bağlanmış bir alacak için de kambiyo senedi düzenlenebilir¹⁹⁹.

Bu şekildeki bir alacağa bağlı olarak düzenlenen senet, vadesi gelmesine rağmen alacak doğmamışsa, o an için bedelsizdir²⁰⁰. Fakat bu bedelsizlik geçici bir süre içindir. Çünkü alacak doğunca senedin bedelsizliği ortadan kalkacaktır.

a. Tanzim Anında Temel Alacağı Mevcut Senetler

Bir kısım kambiyo senetlerin tanzimi anında temel alacak vardır ve geçerlidir. Ancak herhangi bir nedenden dolayı senedin vadesi gelmesine rağmen alacak talep edilemez²⁰¹.

Örneğin, karşılıklı taahhütleri içeren bir sözleşmede taraflardan biri borcu için kambiyo senedi düzenleyip vermiş ve alacaklıda senedin vadesi geldiğinde kendi borcunu teklif ya da ödemede bulunmamışsa, senet

¹⁹⁸ 11. HD. 24. 11. 1975, E. 5197, K. 6702 (YKD. Ekim 1976 s. 1458).

¹⁹⁹ İNAN Hatır 44 ; GÜRÜBÜZ Bedelsizlik 532 ; ERTEKİN / KARATAŞ 608.

²⁰⁰ İNAN Hatır 44 ; GÜRÜBÜZ Bedelsizlik 532 ; ERTEKİN / KARATAŞ 608.

²⁰¹ İNAN Hatır 44 ; GÜRÜBÜZ Bedelsizlik 532 ; ERTEKİN / KARATAŞ 608.

borçlusunun ödemezlik defii ile karşılaşır (BK. m. 82). Bu defii'nin dermeyan edilmesi durumunda senet hamili kendi borcunu ifa ederse bedelsizlik ortaya çıkmaz²⁰². Bunun aksine, hamil kendi borcunu ifa veya ifa teklifinde bulunmazsa senet bedelsiz hale gelecektir. Fakat bu bedelsizlik hamilin kendi borcunu ödemesi halinde ortadan kalkabilecektir. Bu nedenle geçici bir süre için bedelsizlik söz konusudur²⁰³.

Hamilin kendi borcunu ifa etmemesi halindeki bedelsizliği " borçlunun temerrüdü "bahsinde değindiğimiz için oraya yollamakla yetiniyoruz²⁰⁴.

Bu tip senetlerde teknik anlamda bedelsizlik söz konusu değildir. Çünkü senette muteber bir temel alacak vardır. Sadece o anda talep edilme imkanı yoktur. Adeta temel alacak askıdadır. Her an borçlunun (hamilin) ifası ile istenebilir hale gelir. Bu durumda ödemezlik defii söz konusu olmaz²⁰⁵.

b. Tanzim Anında Temel Alacağı Doğmamış Senetler

Bir asıl borç ilişkisinin varlığına rağmen, temel alacağı doğmamış veya alacağın kesin tutarı belli olmamış senetlerin düzenlenmesi mümkündür²⁰⁶. Bilindiği gibi bir kambyo senedinin metninde muayyen bir meblağın yazılı

²⁰² İNAN Hatır 44 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 531 ; ERİKİN / KARATAş 609.

²⁰³ İNAN Hatır 39 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 531 ; ERİKİN / KARATAş 609.

²⁰⁴ Ekz. s. 56

²⁰⁵ Teknik anlamda bedelsizlik söz konusu olmamasına rağmen etki ve sonuç itibariyle bedelsizliğe çok benzediği için bu konuda incelenmiştir. Cari hesap sözleşmelerinde de bu tip geçici bedelsizlik hali söz konusudur. (Ekz. İcedit bahsine) İNAN 39, 45 ; GÜRBÜZ 532 ; ERİKİN / KARATAş 609.

²⁰⁶ İNAN Hatır 45 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 532 ; ERİKİN / KARATAş 609.

olması gerekir (TK. m. 583 / 2 ,688 / 2 ,692 / 2). Fakat bu temel alacağında muayyen olmasını gerektirmez²⁰⁷ . Alacak doğduğu zaman senette yazılı olan miktardan az ise senet kısmı bedelsizliğe uğrar²⁰⁸ .

Örneğin, taliki şarta bağlı²⁰⁹ olarak senet düzenlenmişse, senet bu anda bedelsizdir (BK. m. 149)²¹⁰ . Senedin vadesi geldiği zaman alacak doğmamışsa (yani şart gerçekleşmemişse) bu durumun defan dermeyanı mümkündür. Senedin zamanaşımı süresi içinde bu alacak talep edilirse, şartın gerçekleşmediği defa ileri sürülür. Zamanaşımı süresi dolmadan önce şartın doğma imkanı ortadan kalkmışsa, senet kesin bedelsizleşecektir ve bu aşamada senedin dava yoluyla iadesi istenebilir. Taliki şarta bağlanan kambiyo senetlerinden en çok rastlanan , cezai şart ya da teminat amacıyla verilenlerdir²¹¹ .

Cezai şart olarak düzenlenen bir senedin geçerli olabilmesi için öncelikle geçerli bir asıl borcun varlığı gerekir. Bununla beraber senette geçici

²⁰⁷ İNAN Hatır 45.

²⁰⁸ İNAN Hatır 45. Ancak unutulmamalıdır ki açık poliçe geçerli bir poliçedir. KINACIOĞLU 162 ; ÖZTAN Kıymetli 244.

²⁰⁹ Hukuki bir sözleşmenin sonuçlarını meydana getirmesi gelecekte belirsiz bir olayın gerçekleşmesine bağlı tutulmuş ise taliki şart sözkonusudur. EREN C.III, s. 355 ; ÖNEN 111 ; Von TUHR 736, 739.

²¹⁰ İNAN Hatır 45 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 532 ; ERTEKİN / KARATAŞ 609.

²¹¹ Sözleşmenin hiç yada gereği gibi ifa halinde borçlunun belirli miktarda para ödemeyi taahhüt ettiği cezai şartın geçerli olabilmesi için geçerli bir asıl borcun varlığı gerekir. EREN C.III, s. 364. " Noterçe düzenlenenmeyen taşınmaz satım vaaadinin cezi koşulu olarak düzenlenen bono da geçersizdir ". 11. HD. 3. 5. 1983, E. 2106, K. 2306 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 522, dph. 123).

bedelsizlik söz konusudur. Çünkü borçlu sözleşmeye uygun tarzda borcunu tam ifa etmesiyle birlikte senet kati olarak bedelsizleşecektir²¹². Bu aşamaya gelmeden önce cezai şartın gerçekleşmeme ihtimali mevcut olduğu için bedelsizlikte geçicilik vardır²¹³. Asıl borç ilişkisindeki bir edimin güvencesi, teminatı olarak düzenlenen senetlerde, şart gerçekleşinceye kadar geçici bedelsizliğe, gerçekleşmesi halinde kati bedelsizliğe maruz kalırlar. Eğer güvence şartı gerçekleşmezse, senet geçerli olacak ve bedelsizlik ortadan kalkacaktır²¹⁴. Taliki şarta ilişkin esaslar, yapısına uygun benzer bütün durumlar için uygulanabilir. Hepsinde teknik anlamda bir bedelsizlikten öte geçici bir bedelsizlik vardır²¹⁵.

²¹² Müaccel bir asli edimin hiç yada gereği gibi ifa edilmemesi halinde şart gerçekleşir, cezai nitelikte kararlaştırılan miktar (konumuz itibarıyla temel alacak) müaccel hale gelir. Bu durumda bedelsizlikten söz edilemez. EREN C.III, s. 367; İNAN Hatır 45, 46; GÜRBÜZ Bedelsizlik 538.

²¹³ Asıl borç ilişkisinde kararlaştırılan şartın gerçekleşmemesi dolayısıyla cezai şart olarak kararlaştırılan bononun geçerli olduğunu ve lehlerine alacağını talep etme hakkını verdiğini belirtmek suretiyle Yargıtay, bedelsizliğin olmadığı durumu açıklamıştır. 11. HD. 30. 12. 1982, E. 5232, K. 5748 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 533, dph. 161). Yargıtay 11. HD. 15. 4. 1987 günlü kararını eleştiren KARAYALÇIN; cezai şart olarak kararlaştırılan bononun miktar itibarıyla fahiş olup olmadığını resen incelemesi gerektiğini ve BK.m.161 / 3' den hareketle fahiş miktarı tenkis edebileceğini belirtmiş, ayrıca bir zararın teminatı olarak verilen ancak zarar mitarınca icra takibine konu olması gerektiğini belirtmektedir. KARAYALÇIN, Yaşar : Özel Hukukta Mesleler C.III, s. 161, 162.

²¹⁴ " Teminat bonosuna ilişkin işin yapıldığı bilirkişi raporuyla anlaşılmasına göre bononun bedelsiz kaldığı " kabul etmiştir. 11. HD. 4. 2. 1980, E. 479, K. 507 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 533, dph. 163).

²¹⁵ "...Teminat konusu iş, ibra suretiyle tasfiye edilerek, teminat serbest kalmış olduğundan bononun iptaline dair verilen karar usulu kanuna uygun bulunmuş " tur. 11. HD. 7. 11. 1979, E. 4761, K. 5047 (ERİŞ C.II, s. 297)

B. TARAFLARIN ANLAŞMASI SONUCU BEDELSİZ KALAN SENETLER

1. Genel Olarak

Bazı durumlarda kambiyo senedinin tarafları bu senedin temel alacağı bulunmayacağı hususunda anlaşılır. İki tarafın iradesine uygun bir bedelsizlik söz konusudur. Bu tür senetlerde esasen asıl borç ilişkisi yani temel alacağı doğurmaya müsait bir tarzda bir borç ilişkisi de mevcut değildir. Ancak bu durum iki tarafından isteğine uygundur²¹⁶.

Bu şekilde bedelsiz kalan senetleri tarafların amaçlarına göre iki kısımda inceleyelim.

2. Borçlu Yararına Düzenlenen Bedelsiz Senetler

Genellikle, bu tip senetler gerçek alacaklısının, senet borçlusunun malvarlığına el koymasına bir derece engel olmak için düzenlenir²¹⁷.

Keşideci ile hamil arasında gizli bir anlaşma mevcuttur. Borçlu senetteki yazılı meblağı ödeme niyetinde olabilir yada hakiki alacaklının takibinden kurtuluncaya kadar lehdar bu senedi muhafaza edebilir. Taraflar arasındaki iç ilişki yönünden de lehdar bu senedi başkasına devredemez²¹⁸.

²¹⁶ İNAN Hatır 49 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 534, 535.

²¹⁷ İNAN Hatır 49 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 535.

²¹⁸ İNAN Hatır 49 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 535.

Bu durumda alacaklılar, taraflar arasındaki gizli anlaşmayı ispat etmek ve senedin iadesini yada İcra ve İflas hükümlerine göre iptal davası açarak,²¹⁹ senet miktarının iflas masasına tekrar iadesini sağlayabilirler.

Senedin gizli anlaşmaya aykırı olarak devredilmesi durumunda yeni hamile karşı bedelsizlik dermeyan edilemez. Meğerki yeni hamil bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olmasın (TK. m. 599 / 2).

3. Alacaklının yararına düzenlenen bedelsiz senetler (HATIR SENETLERİ)

Genellikle, taraflar anlaşmak suretiyle ortada bir alacak olmadığı halde, alacaklının yararına senet senet düzenlenmektedir. Bu senetler alacaklının kredi itibarını yükseltmek yada kısa vadeli para ihtiyacını bankadan (iskonto vasıtasıyla) elde etmek için tanzim edilir²²⁰.

Uygulamada en çok rastlanan, adeta bu başlıkla eş anlamda kullanılan “ Hatır Senetleri ” alacaklı yararına düzenlenen tipik bir bedelsiz senettir.

²¹⁹ Hacze yada iflaşa maruz kalacak kişilerin malları üzerindeki tasarruf yetkileri, hacizde haczin konulması ve iflastada iflasın açılmasıyla başlar. Bu tarihten önce borçlu malları üzerinde hileli tasarruta bulunabilmektedir. Gerçek alacaklıların mağdur olmalarını engellemek amacıyla İİK.m.277 - 284’ de iptal davası öngörülmüştür. Geniş bilgi için bkz. KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder : İcra İflas Hukuku Ders Kitabı, B.5, ANKARA 1992, s. 528 vd. ; ÜSTÜNDAĞ, Saim : İflas Hukuku B.4 İSTANBUL 1991, s. 239 vd.

²²⁰ İNAN Hatır 50 ; BUDAK, Levent / ÇELİK, Şengül : Emre Yazılı Senetlerde Defiler (AD. Kasım - Aralık 1988, S. 6, s. 53).

Hatır senetleri temel alacağı mevcut olmadığı halde düzenlenmekte ve bu nedenle de baştan beri bedelsiz senet grubuna girmektedirler²²¹.

a. Genel Olarak Hatır Senedi

Hatır senedi, tarafların anlaşmasıyla bedelsiz kılınan, alacaklı yararına düzenlenen kambiyo senedir. Uygulamada en çok rastlanılan bedelsiz senet türünü oluşturur²²².

Türk hukukunda bu konuda en kapsamlı ve ayrıntılı incelmeyi İNAN yapmıştır. İNAN'ın tanımlamasına göre, " Hatır senetleri öyle poliçe ve bonolardır ki, senette borçlu görünen kişi, senette yazılı tutarın doğrudan kendi mal varlığından ödenmesini gerektirir bir borcu olmadığı halde, senet alacaklısının nakdi kredi sağlamasını yada mali durumunu olduğundan daha iyi göstermesini olanaklı kılmak için, bu senedi düzenleme (yada kabul etmeyi) ve lehdara vermeyi; karşı yanda bu senede dayanarak ,borçludan istemde bulunmamayı ve ayrıca senet bedelini ödemesi için, senet borçlusuna sağlamayı yada senedi tedavüle çıkarmamayı yükümlenmiştir "²²³.

Mevzuatımızda hatır senetlerini düzenleyen bir hüküm mevcut değildir. Buna rağmen uygulamada sıkça rastlanmaktadır.

²²¹ İNAN Hatır 88, 90.

²²² GÜRBÜZ Bedelsizlik 535 ; ÖZIAN Kıymetli 607.

²²³ İNAN Hatır 64, 65.

Yargıtay hatır senetlerinin geçerli olduğunu kökleşmiş içtihatlarıyla kabul etmektedir²²⁴.

Hatır senetleri baştan beri bedelsiz senet grubuna girer. Senedin temel alacağı hiç doğmamıştır, doğması ihtimali de yoktur.

Bu tür senetleri diğer senetlerden ayıran temel farklılıklardan bir tanesi asıl borç ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Hatır senetlerinde asıl borç ilişkisi mevcut değildir²²⁵. Bunun yanısıra hatır borçlusu ciddi olarak borçlanma niyetinde de değildir. Taraflar bu noktada hemfikirdirler²²⁶.

Bilindiği gibi, bir senedin tanziminde dört aşama vardır²²⁷. Hatır senetlerinde bu aşamalar farklılık göstermektedir. Hatır senedinin ilk aşaması " Hatır Anlaşması " dır. Bu anlaşma, diğer senetlerin düzenlenmesindeki asıl

---

²²⁴ " Tatbikatta hatır bonosu diye isimlendirilen bono, alacaklı tarafından kurdurulan keşidecinin ticari itibarından istifade surstiyle para temini için verilen senetlerdir. Gerçi alacaklı senet mukabilinde keşideciye bir para vermez, bu bakımdan bu senetler bedelsizdir...esasen karşılığı olmayan tarafların mulûmatı tahtında surf kurdurılmak için verilmiş bir bonodur. Bu nedenle öyle bir bononun üçüncü şahsa temlikli ancak, tanzim maksadına uygun bir istimal şeklidir ". 11. HD. 26. 11. 1951 (DOĞANAY C.II, s. 1433, dpm. 236).

²²⁵ Hatır senetlerinin arkaında bir hukuki ilişki vardır. Fakat bu ilişkiyi asıl borç ilişkisi olarak nitelendiremeyiz. Çünkü bu ilişki temel alacağı (para borcunu) doğurmaya müsait değildir. Hatır anlaşması denilen bu hukuki ilişki vekalet sözleşmesi mahiyetindedir. Karşı tarafın menfaatine olan herhangi bir davranış yada işlerin yapılması vekalet aktinin konusunu oluşturmaktadır.Hatır anlaşmasında da borçlu hatır alacaklıyı yararına hatır senedi tanzim ve teslim (yada kabul) etmektedir. Bu nedenle iş görme aktilerine uygulanan vekalet hükümleri hatır anlaşmalarına da tatbik edilebilir. İNAN 78 - 90.

²²⁴ İNAN Hatır 55, 56.

²²⁷ Bkz. Kambyo senetlerinin tanzimindeki aşamalara s. 9 vd.

borç ilişkisi, temel alacak ve kambyo taahhüdü aşamasına tekabül etmektedir²²⁸. İkinci aşama ise senedin tanzimi ve teslimidir. Hatır anlaşması senedin düzenlenmesine hukuki sebep oluşturmaktadır²²⁹.

Hatır senetlerinde, diğer kambyo senetlerinde olduğu gibi “ hakların telahuku ” sözkonusu olmaz. Bunun iki nedeni vardır. Birinci neden, geçerli bir borç ilişkisi ve temel alacak mevcut değildir. Bu durumda, temel ilişkiden kaynaklanan talep hakkı ortadan kalkmaktadır²³⁰. İkinci neden, senedin tanzimine yol açan hak ile senetteki hak farklılık arz etmektedir. Hatır anlaşmasından doğan “ senet düzenleme borcu ” na karşılık²³¹ senette yer alan bir “ para alacağı ”dır.

Hatır senetlerinin hukuki niteliğinin tesbitinde İNAN ikili bir ayırım yaparak değerlendirmektedir.

---

²²⁸ Hatır anlaşması bir sözleşmedir. Bu sözleşminin borçlusu asli edim olarak bir senet düzenlemek ve teslim etmek yükümlülüğü altındadır. Bunun için “ kambyo taahhüdü ” aşamasında olduğu gibi tekrar anlaşmalarına gerek yoktur. Bunun yanı sıra asli borç ilişkisi ve temel alacağında mevcut olmaması üç aşamanın hatır anlaşmasına dahil olmalarını gerektirmektedir. İNAN Hatır 88.

²²⁹ Bu iki aşama arasındaki ilişki borçlandırıcı ve tasarruf işlemleri arasındaki ilişkiye benzerdir. İNAN Hatır 88.

²³⁰ Bkz. dgr. 20.

²³¹ Hatır anlaşması mahiyet itibariyle vekalet akdine benzerdir. Bu aktin asli edimi senedi düzenleme ve teslim borcudur.

Tedavül amaçlı hatır senetlerini " inançlı muamele " olarak ve tedavül amaçlı olmayan hatır senetlerini " muvazaa " olarak nitelendirmiştir²³². Ancak bu tarzda bir farklılık, senedi iktisap eden üçüncü kişiler bakımından herhangi bir değişiklik oluşturmaz. Heriki senet türünde TK. m. 599 uyarınca iyiniyetli muktesip korunmakta, yani hatır iddiası bir defa olarak dermeyan edilememektedir²³³.

Türk hukukunda hatır senetleri kamu düzenine aykırı görülmemekte blakis muteber kabul edilmektedir²³⁴.

Hatır anlaşması sonucu düzenlenen senede dayanarak, hatır alacaklısı borçludan herhangi bir talepte bulunamaz. Böyle bir davranış hatır anlaşmasına aykırılık teşkil eder. Bu nedenle hatır borçlusu talep karşısında bedelsizliği " Hatır Defisi " olarak karşı tarafa dermeyan edebilir (TK. m.599)²³⁵. Bununla beraber, hatır borçlusu bedelsizlik nedeniyle senedin iadesini veya iptalini mahkemeden talep edebilir.

²³² İNAN Hatır 118 ve aynı yazarın Kıymetli Evrak Hukukunda İlişkin Bazı Yargıtay Kararları s. 706 (BAİDER. 1967 - 1968, C.IV, s. 703 - 713) ; ÖZIAN Kıymetli 608, 609 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 539 ; SUNGURBEY 295.

²³³ Tedavül amaçlı olmayan senetlerdeki muvazaa üçüncü kişilere tesir etmez. Bunun iki nedeni vardır. İNAN'ında belirttiği gibi imzaların istiklali prensibi ve bu durumun şahsi defa oluşudur. İNAN Hatır 118 ; POROY / TEKİNALP 211.

²³⁴ İNAN Hatır 120. Yargıtayın bu doğrultuda kararları mevcuttur. (Ekz. dpa. 224). Bu hususta yalnızca SENGİR aksi kanaattir. SENGİR, Turgut : Hatır Bonoları (İBD. 1964, C. 38, s. 2).

²³⁵ İNAN Hatır 128 ; ÖZIAN Kıymetli 609.

Hatır senetleri içinde en çok kullanılan kambiyo senedi hatır bonosudur²³⁶.

b. Tedavül Amacı Olmayan Hatır Senetleri

Tedavül amacı olmayan hatır senetlerinde, hatır alacaklısı bu senede dayanmak suretiyle talepte bulunmayacağını baştan kabul etmekte ve karşı tarafta bu yönde fikir taşımaktadır. Bunun yanı sıra taraflar senedi tedavüle çıkarmama hususunda anlaşmışlardır. Çünkü hatır borçlusu gerçekte hiçkimsese ödeme yapma niyetinde değildir.

Genellikle senedi düzenleyen, hatır alacaklısının mali durumunu olduğundan daha iyi göstermek istemektedir. Lehdar bu senedi saklayarak işletmesine ait hesaplarında alacak olarak gösterir. Senet dolayısıyla artış, yıl sonu bilançosunda gözükeceği için lehdarın mali durumu gerçeğe oranla daha iyi gösterilmiş olacaktır²³⁷. Tacirin bankalaradan kredi alma imkanı daha genişlemiş olacaktır.

Hatır borçlusu gerçekte ödeme yapma niyetinde olmadığından dolayı taraflar görünüşteki (kambiyo) işleminin hükümsüzlüğünde anlaşmışlardır. Bu nedenle mutlak muvazaa sözkonusudur²³⁸. Anlaşmak suretiyle taraflar

²³⁶ ÖZIAN Kıymetli 612 ; POROY / TEKİNALP 210.

²³⁷ ÖZIAN Kıymetli 608 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 538 ; İNAN Hatır 11 ; SENGİR 2.

²³⁸ İNAN Hatır 117 ; ÖZIAN Kıymetli 608, 609 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 539. BK.m.18 / 2 uyarınca " tahriri borç itirafına istinat ile alacaklı sıfatını iktisap eden " kimsese karşı muvazaa definde bulunulamaz. Adi senetlere mahsus olarak düzenlenen bu hüküm kıymetli evrakta öncelikle tatbik edilir. DOMANIÇ Şerh 157.

gerçekte mevcut olmayan bir durumu (temel alacağı) varmış gibi göstermektedir²³⁹.

Senet alacaklısı hatır anlaşması dolayısı ile bir takım mükellefiyetler altına girmektedir. Öncelikle belirtilmesi gerekir ki; hatır alacaklısı bu senede istinaden herhangi bir talepte bulunamaz. Böyle bir talep sözleşmeye aykırı bir davranış oluşturacağı için, borçlu hatır defini ileri sürebilir²⁴⁰.

Hatır borçlusu bu anlaşma gereği senedi tedavüle çıkarmamak zorundadır. Ancak bu durum sadece taraflar arasında geçerlidir. Anlaşmaya rağmen senet ciro edilirse, muktesip üçüncü kimsenin hakkı tercih edilir. Bile bile borçlunun zararına hareket etmedikçe iktisabı geçerlidir (TK. m. 599)²⁴¹.

Senedi tedavüle çıkaran hatır alacaklısı borçluya karşı sorumludur. Bu sorumluluk BK. 394 / 2' de belirtilen " Vekil, vekaletini ifa dolayısıyla uğramış olduğu zarar ve ziyanın tazmini müvekkilinden isteyebilir. Meğerki müvekkil bu hususta sun'u taksiri olmadığını ispat eyleye " hükmü uyarıncadır. Mesuliyet kapsamına hatır borçlusunun senet dolayısıyla ödediği meblağ, faiz, komisyon, protestoya maruz kalmışsa manevi tazminat girer²⁴².

c. Tedavül Amaçlı Hatır Senetleri

²³⁹ Von TUHR 273 ; ÖNEN 47 ; EREN, C.I, s. 376.

²⁴⁰ İNAN Hatır 128 ; ÖZTAN Kıymetli 612.

²⁴¹ İNAN Hatır 84, 85.

²⁴² İNAN Hatır 84, 85.

Tedavül amaçlı hatır senetlerinde taraflar senedin bir başkasına devrini açıkça istemekte, hatır alacaklısının senet ile bir hak sahibi olmasını arzu etmektedirler. Bu nedenle hatır alacaklısının “ senetteki hakkı devir hususunda ” tasarruf yetkisine sahip olduğu kararlaştırılmaktadır²⁴³. Senedin düzenlenmesindeki amaç hatır alacaklısının iskonto yoluyla yada rehin cirosuyla bankaya devredip kredi ihtiyacını temin etmektir²⁴⁴.

Bu tür senetlerde taraflar, diğer hatır senedinde olduğu gibi, senedin hükümsüzlüğünde anlaşıkları söylenemez. Çünkü bu şekilde bir anlaşma kredi temin etme amacıyla bağdaşmaz. Hatır senedi alacaklısının kredi temin edebilmesi için senedi devretmesi gerekir. Üstelik taraflar senedin devredilmesi sonucu yeni hâmilin hak sahibi olmasını açıkça kabul etmektedir. Bu nedenle tedavül amaçlı senetlerin muvazaalı olduğu söylenemez²⁴⁵. Mahiyeti gereği “ İnançlı Muamele ” olması daha isabetlidir²⁴⁶.

Tedavül amaçlı hatır senetlerinde hatır borlusunun bir takım mükellefiyetleri sözkonusudur. Alacaklı senedi devretmek suretiyle kredi

²⁴³ İNAN Hatır 115 ; ÖZTAN Kıymetli 608 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 539.

²⁴⁴ ZARAKOLU, Avni : Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi ANKARA 1993, s. 98, 99 ; SENGİR 2 ; GÜRBÜZ 538 ; POROY / TEKİNALP 210 ; ÖZTAN Kıymetli 608.

²⁴⁵ GÜRBÜZ Bedelsizlik 539 ; ÖZTAN Kıymetli 608. İNAN bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “ Hatır muamelelerinde hatır anlaşması ile hatır senedinin tanzim ve teslim muamelesi arasında bir zıtlık değil sadece bir aykırılık (tehalüf) vardır. Çünkü tarafların iradeleri ile beyanları arasındaki fark iki ayrı planda meydana gelmektedir...” Hatır s. 115.

²⁴⁶ İrade ile görünüşteki işlemler arasında “ zıtlık yerine aykırılığın (tehalüfün) bulunması inancılı muvazaadan ayıran en önemli kriterdir. ” İNAN Hatır 116.

ihtyacını karşılamaktadır. Buna karşılık engeç vadede senet bedelini hatır borçlusuna ödemek üzere temin etmesi gerekir²⁴⁷.

Hatır alacaklısı bu senede istinaden, diğer hatır senedinde olduğu gibi, borçludan ödeme talebinde bulunamaz. Bu talep karşısında borçlu hatır defini ileri sürebilir (TK. m. 599). Ancak tarafların kararlaştırması şartıyla, hatır borçlusunun alacaklıdan gördüğü hizmet karşılığında ücret istemesi mümkündür. BK. m. 386 / 2 uyarınca “ Mukavele veya teamül varsa vekil, ücrete müstehak olur ”. Teamüle dayanılarak ücret talep edilmeside mümkündür. Ancak ülkemizde hatır senedi düzenleme karşılında ücret ödendiğine dair teamül mevcut değildir²⁴⁸.

Senedin üçüncü bir şahsa devredilmesi halinde hatır defii dermeyen edilememektedir. Bu durum yeni muktesibin, senedin hatır senedi olduğunu bilmesi halinde de geçerlidir. Çünkü hatır borçlusu senedi düzenlerken senedin devredileceğini bilmekte ve kabul etmektedir. Bu nedenle hatır

---

²⁴⁷ Hatır alacaklısı bu borcunu çeşitli şekillerde yerine getirebilir. En basit şekliyle senet meblağını para olarak hatır borçlusuna verilmesi olabileceği gibi ,araya girme suretiyle poliçe ve bonoyu ödeyebilir (TK.m.650 - 654, 690 / 1). Yada hatır borçlusu (kabul eden muhatap veya bono keşidacisi olarak) senede hatır alacaklının iznini ve ikametgahını veya adresini ödeme yeri olarak yazmak suretiyle bu senedi ikametgahlı yada adresli hale getirebilir (TK.m.586, 609, 690 / 2). İNAN Hatır 83, 84.

²⁴⁸ Hatır senetleri genellikle tacirler arasında sözkonusu olduğu için TK.m.22’de gözönünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Bu maddeye göre bir tacir ticari işletmesi ile ilgili bir iş görmüşse münasip bir ücret isteyebilir. Bu nedenle taraflar ücreti kararlaştırılmamış olsalarda ticari işletme ile ilgili hatır senedini düzenlermeden dolayı tacir ücret talep edebilecektir. İNAN Hatır 83. Ayrıca 11. HD. 7. 10. 1982, E. 3426, K. 3696 sa. ka. için bkz. (DOĞANAY, C.II, s. 1671, dpa. 282).

senetlerinde “ bile bile borçlunun zararına hareket ” şartının gerçekleşmesine imkan

yoktur²⁴⁹. Bununla beraber İNAN'ın belirttiği gibi, hatır alacaklısı anlaşmanın aksine senedi iskonto etmeyerek hatır borçlusunu bizzat dava etmek suretiyle niyetini ortaya koyar, ve bu durumu bilen üçüncü bir kimseye devrederse hatır definin bu kimseye karşı da ileri sürülmesi gerekir (TK. m. 599)²⁵⁰.

Gerek tedavül amaçlı ve gerekse tedavül amacı olmayan hatır senetlerinde tam olarak bedelsizlik sözkonusudur²⁵¹. Bu durum hatır defisi olarak şahsi defiler grubuna girmektedir²⁵². Şahsi defilere ait özellikler bu defiler içinde geçerlidir.

---

²⁴⁹İNAN Hatır 58, 59 ; KINACIOĞLU 210 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 539 ; ALPMAN 14 ; KARAYALÇIN Senetler 147, 148, 326. Yargıtay, her halükarda bile bile borçlu zararına kazanım varesi, hatır definin üçüncü kişi hamiye karşı ileri sürebileceğini kabul etmektedir. Bkz. 11. HD. 23. 1. 1968, E. 4831, K. 427 (BATİDER. C.4, S.4, s.703).

²⁵⁰İNAN Hatır 136. Aksi kanaat için bkz. ÖZTAN Kıymetli 610, 611.

²⁵¹İNAN Hatır 50, 88, 90.

²⁵²İNAN Hatır 128 ; ÖZTAN Kıymetli 609 ; KINACIOĞLU 210 ; POROY / TEKİNALP 211 ; BUDAK / ÇELİK 53 ; KARAYALÇIN Senetler 147 ; ŞİMŞEK Senetler 124 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 541 ; UYAR, Talih : Kambyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu ile Takiplerde Borca İtiraz Nedenleri (İED. 1989, S.63, s.16) ; HELVACI 69 ; OKTAY 90 ; DOMANIÇ Kıymetli 67 ; DOĞANAY C.II, s. 1670 ; ERIŞ, C.II, s. 288.

C. KAMBIYO SENEDİNİN TÜRÜNE GÖRE BEDELSİZLİK

1. Bedelsiz Poliçe

Bir poliçenin tanziminde üç ayrı " ilişki " mevcuttur. Keşideci ile lehdar arasındaki asıl borç ilişkisi (bedel ilişkisi), keşideci muhatap arasındaki karşılık ilişkisi ve lehdar ile muhatap arasındaki havale ilişkisi dir.

Keşidecinin senedi düzenleme amacı, lehdara olan (para) borcunu ifa etmektir. Bu borç bir sözleşmeden doğabileceği gibi sözleşme dışı bir sebepten de doğabilir. Keşidecinin borçlu olduğu bu ilişkiye asıl borç ilişkisi denilmektedir²⁵³.

Poliçenin bedelsizliğinden sözedildiği zaman, ilk ihtimal olarak bedel ilişkisi akla gelebilir. Bedel ilişkisi bir para borcunu doğurmuyor ve buna rağmen senet düzenlenmişse bedelsizlik ortaya çıkmaktadır²⁵⁴. Lehtar ise bedelsiz bir senedi elde etmiş demektir.

Keşideci ile muhatap arasındaki karşılık ilişkisinin hukuki niteliği muhataba ödeme yetkisinin verilmesidir²⁵⁵. Ancak, muhatabın vadede yapacağı ödeme yada daha önceki kabulünün bir hukuki sebebi olması

---

²⁵³ KARAYALÇIN Senetler 89.

²⁵⁴ INAN Hatır 16.

²⁵⁵ KARAYALÇIN Senetler 90.

gerekir. Bu sebep poliçenin tanzimi anında olabileceği gibi, daha ödeme anında da olabilir. Hukuki sebepten bahsetmemizden dolayı denilebilir ki , keşideci ile muhatap arasında karşılık ilişkisinden ayrı bir hukuki ilişkinin varlığı gerekir. Muhatap bu ilişkiden doğan bir kanaatle senedi kabul edecek ve ödeyecektir²⁵⁶. Muhatabı kabul ve ödemeye sevk eden bu hukuki ilişki mahiyet itibari ile asıl borç ilişkisinden farklılık arz etmez²⁵⁷. Çünkü her iki ilişki senedin ödenmesiyle ortadan kalkacak bir temel alacağı ihtiva etmektedir.

Peki poliçede karşılık denilen kavram ile keşideci muhatap ilişkisinden doğan temel alacak aynı şey midir? Genellikle karşılık ile temel alacak birbirleriyle çakışır. Normal olan da budur. Ancak karşılık hukuki olmaktan öte maddi bir kavramdır. Yani muhatabın vadesi geldiğinde ödeyebileceği elle tutulabilir meblağdır. Bunun yanısıra karşılığın olmaması her zaman temel alacağın olmaması neticesini doğurur²⁵⁸.

Poliçenin karşılıksızlığından aynı anda iki husus anlaşılır: Birincisi, vade gelmesine rağmen muhatap nezdinde ödenecek meblağın mevcut olmamasıdır. İkincisi ise, keşideci muhatap ilişkisi açısından bir temel

---

²⁵⁶ Muhatap keşideciye karşı herhangi bir sözleşmeden dolayı borçlanmışsa, bu sözleşme ve borçlanma muhatabın kabul ve ödemesine - borçlandırıcı ilişki olması yönüyle - tesir edecektir.

²⁵⁷ İNAN⁵¹ Hatır 51.

²⁵⁸ Bununla beraber karşılığın vadede olması mutlaka temel alacağın varlığını göstermez. Örneğin, bir akde istinaden kabul eden muhatap akitteki sakatlık nedeniyle borcu ortadan kalkmış olmasına rağmen, keşidecinin protestoya kalmamak düşüncesiyle senet meblağını vadeden önce temin etmesi sonucu, senedi ödeyebilir. Bu durumda senedin karşılığı vardır, fakat temel alacak yoktur. İNAN 52.

alacağın yokluğudur. Temel alacak olmamasına rağmen senet düzenlenirse bedelsizlik sözkonusu olur. Bu nedenle denilebilirki, karşılığı olmayan poliçeler bedelsiz olduğu gibi, karşılığı olmasına rağmen temel alacağı olmayan poliçeler de bedelsizdir²³⁹.

2. Bedelsiz Bono

Bononun mahiyeti gereği iki şahıs mevcuttur. Bu nedenle bedelsizlik sadece bu kimseler arasında sözkonusu olabilir.

Mücerret borç ikrarı olan bono, daha önce değinildiği gibi bir borcun ifası amacıyla tanzim edilir. Bu borç temel alacaktır. Temel alacağın olmayışı senedi bedelsiz hale getirmektedir. Temel alacağı olmayan bonoya " Bedelsiz Bono " denir. Bedelsizlik hakkında yaptığımız ve yapacağımız bütün açıklamalar mahiyetine ters düşmedikçe, bono içinde geçerlidir.

3. Bedelsiz Çek

Çek Ticaret Kanununda yazılı şartlara uygun şekilde, banka nezdindeki bir alacak üzerine çekilen, ödeme havalesini ihtiva eden kıymetli evraktır²⁴⁰.

İktisadi fonksiyonu itibariyle çek, bir ödeme vasıtası olarak banka nezdinde bir alacağı temsil eder. Bir kimsenin çek keşide edebilmesi için muhatap banka ile arasında bir takım şartların gerçekleşmesi gerekir. Bunlar:

²³⁹İNAN Hatır 52.

²⁴⁰OZIAN Kıymetli 625 ; KARAYALÇIN Senetler 279, 280 ; POROY / İEKİNALP 235 ; KINACIOĞLU 315.

-Muhatap nezdinde keşideci emrine tahsis edilmiş bir karşılığın (provizion) bulunması.

-Muhatapla keşideci arasında çek anlaşmasının (karşılık üzerinde tasarruf yetkisine dair) olması gerekir (TK. m. 695)²⁶¹.

Çek hukuki mahiyeti itibariyle poliçe gibi havale karakterinde bir senettir. Bu nedenle poliçe için verdiğimiz açıklamalar prensip olarak çek içinde geçerlidir²⁶².

Çekte de poliçe gibi üç ayrı şahıs vardır. Bu nedenle üç ayrı hukuki ilişki mevcuttur. Keşideci ile hamil arasında bedel ilişkisi, keşideci ile muhatap banka arasındaki karşılık (provizyon) ilişkisi ve hamil ile muhatap arasında havale ilişkisi dir.

Çeklerde bedelsizlik keşideci ile hamil arasındaki bedel ilişkisinden kaynaklanabilir. Çek iktisadi fonksiyonu itibariyle bir ödeme vasıtasıdır. Diğer kambyo senetlerinde olduğu gibi prensip olarak bir çek ifa amacıyla tanzim ve teslim edilir. Bu nedenle çekin keşide edilebilmesi için keşidecinin borcu (temel alacak) olması gerekir. Diğer kambyo senetlerinde olduğu gibi çeklerde de bedelsizliğe neden olan şey temel alacağın olmayışıdır²⁶³. Eğer

---

²⁶¹ OZIAN Kıymetli 653, 659 ; POROY / TEKİNALP 250 ; KARAYALÇIN Senetler 280 ; KINACIOĞLU 325.

²⁶² Hukuki mahiyetleri itibariyle çek ile poliçe arasında büyük benzerlik vardır. Fakat aynı şey oldukları söylenemez. ÖZIAN Kıymetli 626 vd.

²⁶³ İNAN Hatır 18.

keşidecinin hamile karşı bir borcu yoksa ve buna rağmen çek keşide edilmişse, bedelsizdir²⁶⁴.

Keşideci ile muhatap banka arasındaki karşılık ilişkisi açısından da dikkate alacağımız nokta yine bu ilişki dahilinde temel alacağın kendisidir.

Bir çekin keşide edilebilmesi için muhatap banka nezdinde tasarruf edilebilecek bir karşılığın varlığı ve çek anlaşmasının yapılmış olması gerekir (TK. m. 695). Bu durumda, karşılığın ne anlama geldiği tesbit edilmeli ve çek anlaşmasının hukuki niteliğinin ortaya konulması gerekir. Bunun sonucunda elde ettiğimiz bilgileri temel alacakla ilişkilendirip bedelsizlik açısından bir sonuca varacağız

Karşılık, keşidecinin banka nezdinde üzerinde heran tasarruf edebileceği maddi bir meblağdır²⁶⁵. Karşılık genellikle bir miktar paradır²⁶⁶. Bu meblağ cari hesap dolayısıyla banka nezdine yatırılmış olabileceği gibi, bankaca tahsis edilen açık kredi de olabilir²⁶⁷. Bu nedenle çek ancak karşılığın olduğu bir bankaya hitaben çekilebilir. Karşılığın çekin keşide

²⁶⁴ Çek yoluyla hatır senedi düzenleme pratikte mümkün değildir. Çeklerde vade yoktur, görüldüğünde ödenirler. Bu nedenle kredi temini için alınan hatır senetlerinde, hatır alacaklısı meblağı hatır borçlusuna tekrar ödemesi için süreye ihtiyacı vardır. Bu süre çeklerde olmadığı gibi, pratikte hatır çeki düzenlenemez. İNAN Hatır 69.

²⁶⁵ YÜKSEL, Ali Said : Karşılıksız Çek s.39 (BAİDER 1963, C.II, s.39 vd.) ; KINACIOĞLU 329 ; ERASLAN, Sevgi : Karşılıksız Çek (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İSTANBUL 1984, s.62.

²⁶⁶ ÖZTAN Kıymetli 653.

²⁶⁷ ÖZTAN Kıymetli 653 ; KINACIOĞLU 329 ; KARAYALÇIN Senetler 280.

edildiği anda olması gerekmez. Çek hamil tarafından ibraz edildiği anda mutlaka banka nezdinde karşılığın olması gerekli ve yeterlidir²⁶⁸.

Banka nezdinde sadece karşılığın olması çekin keşide edilmesi için yeterli değildir. Ayrıca taraflar çek anlaşması yapmış olmaları gerekir. Bu anlaşmanın hukuki niteliği vekalet sözleşmesidir. Çünkü, bir işin görülmesine ilişkin olmakla beraber diğer sözleşmeler hakkındaki kanuni hükümlere tabi olmayan işlerde dahi vekalet hükümleri tatbik olunmaktadır (BK. m. 386/2)²⁶⁹.

Çek anlaşması bir sözleşme olduğu için taraflara bir takım mükellefiyetler yüklemektedir. Banka, bu anlaşma gereği çek ibraz edildiği zaman hesaptan ödemede bulunmak zorundadır. Ödemeden imtina ederse keşidecinin bu nedenle uğradığı zararı tazmin etmek zorunda kalır (BK. m. 96 vd.).

Keşideci de bu anlaşma gereğince engeç çekin ibrazı anında banka nezdinde enaz çek tutarınca bir karşılığı hazır bulundurmak zorundadır (TK. m. 695).

Çek anlaşması herhangi bir şekle bağlı değildir. Taraflar bu anlaşmayı yazılı yada sözlü yapabileceği gibi açıkça veya zımni de yapabilir (TK. m. 695 / 1).

---

²⁶⁸ KARAYALÇIN Sanetler 280 ; ÖZIAN Kıymetli 653 ; Aksi görüş için bkz. KINACIOĞLU 328 ; YÜKSEL 43.

²⁶⁹ ÖZIAN Kıymetli 666.

Bütün bunlar dan hareketle denilebilirki; banka nezdinde karşılığı olmadığı halde²⁷⁰ çek tanzim edilmişse, çekin bedelsizliği sözkonusu olacaktır. Taraflar çek anlaşması yapmaktadırlar. Bu sözleşmenin gereği olarak keşidecinin bankada çek karşılığını bulundurması gerekir. Eğer bu yapılırsa banka çekin ibrazı anında ödeme mükellefiyeti altına girmektedir. Mükellefiyetin kapsamı senetteki belirli miktardaki para alacağıdır. Görüldüğü gibi çek anlaşması yapısı gereği (banka tarafından) belli miktarda para borcunu ödemeyi gerektirmektedir. Bu nedenle çek anlaşmasını asıl borç ilişkisi olarak nitelendirilebilir. Bu sözleşme her iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Muhatap banka tarafından ödenmesi gereken miktar, keşideci açısından bir temel alacak teşkil eder.

Eğer, keşideci çeki tanzim ettiği anda çek anlaşması yoksa veya engeç çekin ibrazı anında çekin karşılığı banka nezdinde hazır tutulmamışsa çek bedelsizdir²⁷¹.

Son olarak, Karşılıksız Çek ile Bedelsiz Çek kavramları arasındaki ilişkinin belirlenmesi gerekir.

²⁷⁰ Karşılığın olmaması, nakit para yada açık kredi olarak banka nezdinde borçlunun bir hesabının bulunmayışıdır.

²⁷¹ Bedelsizlik çeşitli şekillerde görülebilir. Örneğin, taraflar arasında çek anlaşmasının olmaması halinde muhatap banka çeki ödemek zorunda değildir. Çünkü çek karşılığı olan senetteki mündemiç temel alacak yoktur. Aynı şekilde çek anlaşması olmasına rağmen çekin ibrazı anında karşılık banka nezdinde hazır hale getirilmemişse bankanın (mahiyet olarak) ödemezlik defii ile karşılaşılır. Çünkü çek anlaşması iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Keşideci kendi borcunu (karşılığı hazır tutmazsa) ifa etmezse karşı tarafında ödeme yükümlülüğü doğmaz. Bu nedenle çek bedelsiz kalacaktır.

Genellikle her iki kavram aynı anlama gelmektedir. Çünkü çekin karşılıksız olması (keşideci ile muhatap arasında) her zaman temel alacağın olmadığını ve dolayısı ile çekin bedelsiz olduğunu gösterir²⁷². Fakat bunun aksi her zaman söylenemez. Yani, bankada karşılığın olması her zaman temel alacağın varlığını gerektirmez. Örneğin, banka nezdinde itibarlı bir tacirin çekinin karşılığı olmasa dahi ödenmesi mümkündür. Bankanın edeme yükümlülüğü (temel alacağı) yoktur. Buna rağmen tacirin takibata maruz kalmaması için banka çekin karşılığını hazır tutup ödemesi mümkündür. Bu şekilde ödenen çek, karşılığı olmasına rağmen bedelsiz bir çektir. Bu nedenle denilebilirki, karşılıksız çek ile bedelsiz çek herşeyiyle aynı kavram değildir.

Karşılığı bulunmadığı yada yetersiz kaldığı takdirde banka, süresinde ibraz edilen birmilyonbeşyüzbin liraya kadar olan çekler ve bu tutar üzerindeki her çekin birmilyonbeşyüzbin lirasını ödemek zorundadır (ÇÖDK. m. 10 / 1). Bu nedenle, bu çeklerde kısmi bir karşılıksızlık ve tam bir bedelsizlik sözkonusudur²⁷³.

²⁷² Bedelsiz poliçe de belirttiğimiz gibi, karşılığın olmaması her zaman için temel alacağın yokluğunu doğurur. Temel alacak ve karşılık kavramları için bedelsiz poliçe kısmına bkz. s.71 vd. Ayrıca bkz. İNAN 52.

²⁷³ Çünkü keşidecinin muhatap banka nezdinde temel alacağı mevcut değildir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEDELSİZLİĞİN HÜKÜM VE SONUÇLARI

I. GENEL OLARAK

Bilindiği gibi kambiyo senedinin tanzimi asıl borç ilişkisinin ve özellikle bundan doğan temel alacağın varlığına bağlıdır. Bir kimsenin borçlu olmadığı halde senet düzenlemesi düşünülemez.

Yanlış bir kanaat sonucu yada gerçekten borçlu olmasına rağmen herhangi bir nedenle ödenmemesi gereken bir alacak için, senet düzenlenmiş ve teslim edilmiş ise senet borçlusu ödemede bulunmak zorunda kalacaktır. Daha açık bir ifade ile bedelsiz bir senedin borçlusu ödemeye zorlanabilir mi?

Borçlar Hukuku prensiplerine göre, ifa ancak borcun varlığı halinde anlam ifade eder. İfanın olabilmesi için bir borcun olması gerekir²⁷⁴. Bu nedenle kambiyo borçlusu şahıs maddi hukuk açısından ödemeye zorlanamaz. Ancak önemli nokta borçlu olmadığının tesbitidir.

Bedelsiz senet temel alacağı (borçlu açısından ödenmesi gereken bir borcu) ihtiva etmez²⁷⁵. Bu nedenle bedelsiz bir senede dayanılarak borçludan alacak talep edilemez. Şayet böyle bir senede istinaden bir talepte bulunulursa

²⁷⁴ " İfa borçlu bulunan edanın yerine getirilmesidir ". Von I UHR 458.

²⁷⁵ İNAN Hattı 18 ; GÖRBÜZ Bedelsizlik 470.

bedelsizlik defisi dermeyan edilir. Herhangi bir talep olmamasına rağmen, ileride doğabilecek ödeme tehlikesini ortadan kaldırmak amacı ile borçlu tarafından iptal davası açılabilir. Eğer senet icra yoluyla takibe konulmuşsa menfi tesbit davası açılması da mümkündür.

Çalışmamızın bu bölümünde, bedelsiz senede dayanılarak yapılan talebin borçlu gözüken kimse ve diğer ilgililer için ve bununla beraber senedin akıbetinin ne olacağını açıklamaya çalışacağız.

II. BEDELSİZLİK İDDİASI (DEFİ)

A. GENEL OLARAK

Bedelsiz senet alacaklısı senedi ibraz etmek suretiyle senetteki miktarı borçludan istemeye yetkisi yoktur. Bu talebe karşı borlu bedelsizliği defi olarak dermeyan edebilir²⁷⁶.

Borçlu senet kendisine ibraz edildiği veya icra takibine maruz kaldığı zaman mahkemede bedelsizliği karşı bir iddia olarak ileri sürmek suretiyle ödemedenden kaçınabilir.

Borçlunun her zaman bu imkana sahip olduğu söylenemez. Yani bedelsizlik herkese karşı dermeyan edilebilen bir iddia değildir. Bu sonuca

---

²⁷⁶ İK.'da kullanılan defi kavramı borçlar hukukunda teknik anlamda kullanılan defi kavramı ile aynı anlamda değildir. İK.m.571, 599 ve 737' de bahsedilen defiler geniş anlamda kullanılmakta ve bu nedenle borçlar hukukunda itiraz ve defi kavramını kapsamaktadır. Bizde defi kavramını bu anlamda kullanılmaktayız. Fakat Usul Hukukuna ilişkin problemlerde bedelsizliğin itiraz teşkil ettiği halleri değerlendirirken hüküm ve sonuçları açısından itiraza ilişkin hükümler burada da tatbik edilecektir.

bedelsizlik iddiasının bir defî olarak hangi tür defî grubuna girdiğini tesbit ederek varılmaktadır.

Kıymetli evrak hukukunda defiler çeşitli ayırımlar yapılarak incelenmektedir. Defiler oldukça girift bir konu olması itibarıyla çeşitli ayırımlara girmeden klasik tasnifleme usulünden hareketle bedelsizliğin yerini tesbit etmek istiyoruz²⁷⁷.

Klasik tasnife göre defiler etkileri açısından mutlak ve şahsi olmak üzere ikili bir ayırımla incelenmektedir²⁷⁸.

Mutlak defiler, senetten anlaşılabilen ve imzanın geçerliliğine ilişkin olan ve bütün hamillere karşı dermeyan edilebilen defilerdir²⁷⁹. Örneğin imzanın sahte olması mutlak bir defidir.

Şahsi defiler ise, senetteki yazılı taahhüdün geçerliliğine tesiri olmayan, kambiyo borçlusu ile doğrudan doğruya ilişkide bulunduğu kimse arasında ileri- sürülebilen defilerdir²⁸⁰. Şahsi defiler senetten anlaşılabilirler. Örneğin asıl borç ilişkisinin gahin ile malül olması senetten açıkça anlaşılabilir.

---

²⁷⁷ Kaldiki doktrinde bedelsizliğin şahsi defî olduğu genellikle kabul edilmektedir. Farklı tarzda yapılan tasnifler çoğunlukla şahsi defilerindeğında cereyan etmektedir. Bu nedenle şahsi defiler dışındaki kısımlara ilişkin tasniflemeler konumuz itibarıyla gerekli olmadığı için değinmeyi gerekli bulmuyoruz. ÖZTAN Kıymetli 96 - 98 ; DOMANIÇ Kıymetli 118 ; POROY / TEKİNALP 77 ; KINACIOĞLU 208 ; HİRŞ 504 ; ARSLANLI Senetler 119 ; TUNA 258 ; KARAYALÇIN Senetler 146.

²⁷⁸ HİRŞ 505, 505.

²⁷⁹ HİRŞ 505 ; ARSLANLI Senetler 121 ; CERRAHOĞLU 20.

²⁸⁰ ÖZTAN Kıymetli 96 ; TUNA 258 ; HİRŞ 504.

Şahsi defiler prensip olarak, doğrudan doğruya ilişkide bulunan kimseye karşı ileri sürülebilir (TK. m. 737 / 2). Bu nedenle şahsi defiler nisbi karaktere sahiptirler²⁸¹. Eğer yeni hamile ile borçlu arasında bu türlü bir ilişki yoksa şahsi defiler dermeyeran edilemez.

Bu prensibin birtakım istisnaları mevcuttur. Bu istisnai hallerde şahsi defiler, doğrudan doğruya ilişki olmasada yeni hamile karşı ileri sürülebilir. Şahsi defilerin bu durumda etkileri genişlemektedir. Ancak mutlak defiler niteliğini kazanmaları sözkonusu değildir²⁸².

Şahsi defilerin etkilerinin genişlediği başlıca durumlar şunlardır:

-Hamilin senedi medeni hukuk esaslarına göre halefiyet yoluyla devralmış olması. Kambyo senedi kendisine karşı şahsi defiler dermeyeran edilebilecek kimseden miras, alacağın temliki, şirketlerin birleşmesi vb.gibi yollarla alınması halinde, yeni hamile karşı şahsi defiler dermeyeran edilebilir (BK. m. 167).

-Bir senet protesto edildikten yada müracaat hakkının kullanılabilmesi için gerekli işlemlerin zamanında yapılmaması nedeniyle bu imkanın ortadan kalkması sonrası senet ciro edilirse, eski hamile ileri sürülebilen şahsi defiler yeni hamile karşı da ileri sürülebilir (TK. m. 602, BK. m. 167).

-Senet tahsil cirosu ile devredilmiş ise, asıl hamile karşı dermeyeran edilebilen şahsi defiler yeni hamile karşı da ileri sürülebilir. Çünkü bu şahıs

---

²⁸¹ ÖZIAN Kıymetli 96.

²⁸² ÖZIAN Kıymetli 99.

cirantanın temsilcisi veya vekili durumdadır. TK. m. 600 / 2 uyarınca temsil olunana karşı ileri sürülebilecek defiler temsilciye karşıda ileri sürülebilmektedir²⁸³.

-Arada doğrudan doğruya bir ilişki bulunmama ile beraber, borçlu alacaklıya karşı şahsen sahip olduğu defileri ileri sürülebilir (TK. m.737 / 1). Örneğin, borçlunun hamilden kira sözleşmesi gereği ayrı bir alacağı varsa senet borcunu o oranda mahsup ederek ödeyebilir²⁸⁴.

-Hamil senedi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olması halinde şahsi defiler yeni hamile karşı da ileri sürülebilir (TK. m. 737 / 2). Hamilin senedi iktisap ederken²⁸⁵ borçlunun şahsi defilerini sadece bilmesi veya kusuru yada ağır kusuru bulunması yeterli değildir²⁸⁶. Hamil borçluya zarar verme şuuruna (kasıt) sahip olması gerekir, veya bu neticeyi kendisi için farksız telakki etmelidir (ihtimali kasıt).

²⁸³ ÖZTAN Kıymetli 100 ; KINACIOĞLU 185 ; POROY / TEKİNALP 161; EROL, Nevzat : Takip Hukukunda Kambyo Senetleri Poliça Bono Çek ve Bankalar Kanunu ANKARA 1971, s. 36, 37.

²⁸⁴ ÖZTAN Kıymetli 100.

²⁸⁵ "...Poliçden dolayı kendisine müracaat olunan kimseye keşidedi veya önceki hamillerden biri ile kendi arasında doğrudan doğruya mevcut olan münasebetlere dayanan defileri müracatta bulunan hamile karşı ileri sürmez. Meğerki hamil poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket olsun." 11. HD. 20. 1. 1979, E. 207, K. 235 (ERİŞ, C.II, s. 292, dğn. 504).

²⁸⁶ "Davalının iptali emre muharrer senedin bedelsiz olduğunu bile bile (hileli - itilaf yoluyla) iktisap ettiğini isbat etmek senet borçlusu davacıya düşer..." 11.HD.10.6.1968,E.4790,K.3586 (DOĞANAY C.II, s. 1653, dğn. 235).

Borçlunun defileri ileri sürememesi yüzünden zarar göreceği hakkında hamilin açık bir fikre sahip olması gerekir²⁸⁷.

Hamilin şahsi defileri bildiğini ispat edecek kimse davacı borçludur. İspat ederken şahit dinlenebilir²⁸⁸.

Şahsi defiler hakkındaki bu değerlendirmelerden hareketle, bedelsizlik iddiasının her hamile karşı ileri sürülüp sürüleceğini değerlendirelim.

Bedelsizlik şahsi bir defidir. Ancak doğrudan doğruya ilişkide bulunan kimseye karşı ileri sürülebilir. Bununla birlikte, doğrudan doğruya ilişkisi olmadan şahsi defilerin ileri sürülebildiği diğer hallerde de bedelsizlik ileri sürülebilmektedir.

Bedelsizlik diğer şahsi defiler de olduğu gibi şu hallerde doğrudan doğruya ilişki olmasada ileri sürülebilir.

---

²⁸⁷ KINACIOĞLU 207 ; DOMANIÇ Kıymetli 124. ÖZTAN esaseta aynı fikirde olmakla beraber ,kötüniyetin varlığı için gizli bir anlaşmanın gerekli olmadığını ve ayrıca borçlunun yeni hamilin iktisap ederken bu defileri bilmesinin meddenin tatbiki için yeterli olacağını belirtmektedir. Bununla beraber Yargıtay Özel Dairesi 29. 2. 1982 günlü kararında "...Hamilin davacı ile senet lehdarı arasındaki ilişkiyi bilmesi yeterli olmayıp, sırf borçluyu zarar etmek maksadıyla hareket etmiş, başka bir deyişle bu amaçla senet lehdarıyla gizli anlaşma içine girmiş olması gerekir. " 11. HD. 29. 2. 1982, E. 5728, K. 5726 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 496, dph. 56).

²⁸⁸ "Cironun hileli itilafa müstenit olduğu hakkındaki iddia şahitle ispat ispatı caidir. " HGK. 22. 3. 1939, E. 32, K. 11 (DOĞANAY C.H, s. 1653, dph. 236).

B. ALACAĞIN TEMLİKİ YOLUYLA YAPILAN DEVİRLERDE

Kambiyo senetleri kanunen emre yazılı kıymetli evrak grubuna girer. Bu nedenle kambiyo senetleri diğer emre yazılı senetler gibi ciro ile devredilir. Ancak bazı istisnai hallerde alacağın temlik yoluyla devri de mümkündür.

Kıymetli evrak hukukunda prensip olarak ancak nama yazılı senetler alacağın temlik hükümlerine göre devredilebilir. Bu nedenle emre yazılı senetlerde alacağın temlikine göre devri istisnai hallerde sözkonusudur. Fakat doktrinde bazı yazarlar emre yazılı senetlerin de alacağın temlikine göre devredilebileceğini kabul etmektedirler²⁸⁹.

Kambiyo senetleri iradi olarak (TK. m. 593 / 2) veya kanun hükmü gereği (TK. m. 602 / 1 ve 2) nama yazılı senet haline dönüştürülebilir. Bu takdirde senet ancak alacağın temlik hükümlerine göre devredilebilecektir. Şimdi bu istisnai halleri inceleyelim.

- İradi Tahvil sözkonusu olması halinde. Emre yazılı senet iradi olarak nama yazılı hale getirilebilir. TK. m. 593 / 2' de belirtildiği, keşideci veya bütün hak ve borç sahiplerinin muvaffakatiyle senetteki emre kaydı yerine olumsuz emre konulabilir. Eğer bunu keşideci koymuş ise artık bu senet temlik devredilebilecektir. Olumsuz emre kaydı sonradan cirantalar tarafından da

---

²⁸⁹ KINACIOĞLU 168.

konulması mümkündür. Bu durumda kayıt sözkonusu ciranta ve sonrası için geçerlidir. Meğerki önceki cirantalardan biri kabul etmiş olmasın²⁹⁰.

- Kanuni tahvil sözkonusu olması halinde. TK. m. 602, 690 ve 705. maddeleri gereğince, kambiyo senetlerinin ödenmemesi dolayısıyla protestodan yada protesto süresinin geçmesi suretiyle protesto imkanın ortadan kalkmasından sonra yapılan ciro alacağın temlik hükümlerini doğurur²⁹¹.

Heriki halde alacağın temlik hükümleri tatbik edilecek, yeni hamil eski hamile karşı dermeyan edilebilen bedelsizlik iddiasıyla karşılaşacaktır²⁹². BK. m. 167 gereği " Borçlu temlike vakıf olduğu zaman, temlik edene karşı haiz olduğu defileri, temellük edene karşı haiz olduğu defileri, temellük edene karşı dahi dermeyan edebilir ".

C. CİRO YOLUYLA YAPILAN DEVİRLERDE

Ciro yoluyla yapılan devirlerde kural olarak senet borçlusu, daha önceki hamillere karşı sahip olduğu şahsi defileri yeni hamile karşı dermeyan

²⁹⁰ DOMANIÇ Kıymetli 43.

²⁹¹ ARSLANLI Senetler 25.

²⁹² " Bu maddenin hükümleri mutlak yazılmış olmakla beraber ciro yoluyla yapılan ciro yoluyla yapılan devirlerde tatbik olunur. 593 üncü maddenin ikinci fıkrası veya 602 inci maddenin birinci fıkrası hükümünce veya devredenin sarıh olarak ifade edilmiş iradesi uyarınca devrin ancak alacağın temlik yoluyla yapıldığı hallerde bu madde hükümü tatbik olunamaz, fakat BK.nun 167 inci maddesi hükümleri tatbik olunur..." TBMM Adliye Encümeni Mazbataı, Gereke s.388 (DOĞANAY C.II, s.1661, d.258).

edemez (TK. m. 571, 599, 737 ve MK. m. 841). Bunun yanı sıra istisnai hallerde şahsi defilerin dermeyanı mümkündür. Şimdi bu durumlara değinelim.

- Hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmesi halinde²⁹³. Şayet emre veya hamiline yazılı senet hamili bile bile borçlunun zararına hareket etmişse (bedelsizliği biliyor ve borçlunun bu defini önlemek amacıyla ise)²⁹⁴ bedelsizlik defii bu kimseye karşı da ileri sürülebilir²⁹⁵.

- Tahsil cirosu yoluyla senet devredilmesi halinde. Bu şekilde bir ciro ile hamil, ciranta adına bir takım işlemleri (ibraz,ödememenin talebi,protesto vb.) yapma hak ve mükellefiyeti elde eder. Senedin mülkiyeti yeni hamile geçmemekte, lehdara sadece temsil hakkı sağlamaktadır²⁹⁶. Bu nedenle önceki hamillere karşı ileri sürülebilen defiler yeni hamile karşı da ileri sürülebilir (TK. m. 600 / 2). Yeni hamilin iyinyeti sözkonusu olamaz.

²⁹³ Yargıtay, senet hamilinin cirantanın eşi,damadı, birlikte iş yaptığı kimse, müdürü olması halinde ciro yoluyla devirlerde bile bile borçlunun zararına hareket etmiş sayılacağını kabul etmektedir. Bkz. 11. HD. 14. 9. 1978, E. 3174, K. 3760 (UYAR Borca İtiraz 32).

²⁹⁴ " Karşılıksız kaldığını bile bile bonoyu devralan kimseinin iyinyeti sözkonusu olamayacağına göre, kendisine karşı bedelsizlik iddiası ileri sürebilir. " 11. HD. 7. 2. 1962, E. 912, K. 973 (BAİDER. 1964 C.II, s. 723).

²⁹⁵ Hatır senetlerinden doğan bedelsizlik iddiası durumu bilerek senedi devralan hamillere karşı ileri sürülmemesi gerekir. Çünkü hatır borçlusu başlangıçta senedin tedavül edeceğini bilmekte ve istemektedir. Dolayısıyla hatır defini ileri sürmekten başta vazgeçmektedir. İNAN Hatır 136 ; ALPMAN 14. " Emre yazılı senetlerin karşılıksız kaldıklarını bile bile devralan kimseinin iyinyeti sözkonusu olamayacağına göre, kendisine karşı bedelsizlik iddiası ileri sürülebilir. Şirketin ortak ve müdürünün bildiği durumlardan veya bizzat ika ettiği fiil ve hareketlerden , bilgisinin ve muvafakatinin varlığının kabulü kaçınılmayacak bir sonuçtur. " HGK. 25. 12. 1963, E. 78, K. 41 (BAİDER. 1965, C.III, S.1, s. 175).

²⁹⁶ DOMANIÇ Kıymetli 76 ; KINACIOĞLU 185 ; EROL 37.

***D. SENEDİN MEDENİ HUKUK ESASLARINA GÖRE
DEVREDİLMESİ HALİNDE (HALEFİYET)***

Senet hamilin eline miras yoluyla , alacağın temlik yoluyla, iflas nedeniyle masaya , şirketlerin birleşmesi halinde yeni şirkete geçmiş olabilir. Bütün bu hallerde hamil halefiyet yoluyla senedi devralmakta ,bu nedenle bedelsizlik iddiası yeni hamile karşıda ileri sürülebilmektedir²⁹⁷ .

***E. HAMİLE KARŞI ŞAHSEN HAİZ OLUNAN BEDELSİZLİK
DEFİ***

Bundan önceki kısımlarda değindiğimiz istisnai hallerin dışında, hamil ile senet borçlusu arasında şahsi bir ilişkiden doğan defî sözkonusu olabilir. Bu defîlerin daha önceki hamillerle bir ilgisi yoktur. Örneğin, senet borçlusunun hamilden, başka bir borçlandırıcı işlemden dolayı (kira , alım-satım sözleşmesi gibi) alacağı varsa, takas dermeyan ederek sendi bedelsiz hale getirebilir. Bu durumda borçlu bedelsizlik nedeniyle senedi ödemekten irtina edebilir. Senet alacaklısı senede istinaden bir talepte bulunursa, borçlu bu takas defini ileri sürmek suretiyle karşılık verebilir.

---

²⁹⁷ ÖZIAN Kıymetli 99.

III. ÖDEME EMRİNE İTİRAZ

Bedelsiz bir senet dayanılarak talepte bulunulması çeşitli şekillerde olabilir. Alacaklı bizzat kendisi borçludan alacağını talep edebileceği gibi, icra dairesi vasıtası ile de talepte bulunabilir.

Bedelsiz bir senet gerçekte bir alacağı ihtiva etmediği için, hamiline alacağı talep etme hakkı vermediği gibi, borçluya da senedi ödeme mükellefiyeti yüklenmez. Bu senede dayanılarak icra takibi başlatılırsa bedelsizlik icra dairesinde de ileri sürülebilir. Bu iddia İcra Hukukunda " Borca İtiraz " şeklinde olur.

Bu kısımda başlık olarak ödeme emrine itiraz kavramını tercih etmemize rağmen asıl kastımız, " Borca İtiraz " dır. Ödeme emrine itiraz kavramı daha geniş anlam taşımaktadır. Borca itiraz nedenleri yanında imzaya itirazı da ihtiva etmektedir²⁹⁸. Bedelsizlikte, olayların mahiyeti gereği imzaya itiraz olamayacağı için, biz sadece borca itiraz üzerinde duracağız.

Senet borçlusunun, borçlu olmadığını veya alacaklının takip yapma yetkisinin bulunmadığını (imzaya itiraz dışında)icra dairesine bildirmesine borca itiraz adı verilir²⁹⁹. Borca itiraz maddi hukuk yönünden borçlu olunmadığını ortaya koyan irade beyanıdır. Amaç borçlunun İİK.m.168/5' de öngörülen sebepler " itfa, imhal, zamanaşımı,yetki " ve gerekse İİK.m.68/4'

²⁹⁸ KURU / ARSALAN / YILMAZ İcra 118 vd. ; ÜSTÜNDAĞ, Saim : İcra Hukukunun Esasları B.5 İSTANBUL 1990, s. 492 ; KURU, Baki : İcra ve İflas Hukuku C.I İSTANBUL 1988 s. 235.

²⁹⁹ KURU / ARSLAN / YILMAZ İcra 117.

deki " Senedin Kambiyo senedi niteliğinde olmadığı " ve imza inkarı dışındaki sebeplerle " borçlu bulunmadığını, takip konusu yapılan alacağı ödemesi gerekmediğini " ifade etmesidir.

Borçlu takip konusu yapılan senedin " hatır senedi " olarak düzenlenmiş olduğunu, bu nedenle gerçekte alacaklıya " borçlu bulunmadığını " itiraz olarak söyleyebilir³⁰⁰.

Takip konusu senedin " anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu " bu nedenle takibin kısmen yada tamamen durdurulmasını isteyebilir³⁰¹.

Borçlu takip dayanağı senedin alacaklı ile aralarındaki anlaşmanın teminatı olarak³⁰² yada cezai şart olarak³⁰³ verildiğini ve anlaşma şartlarının alacaklının yerine gitirmemesi nedeniyle teminat olarak senedin takip konusu yapılamayacağını icra dairesine bildirebilir.

Borçlu senette yer alan borcun takas , ifa, tecdit, nedeniyle itfa edildiğini bu nedenlerle senedin bedelsiz olduğunu ileri sürebilir³⁰⁴.

---

³⁰⁰ Bu iddiayı resmi olarak düzenlenmiş (örneğin, noterlikçe yada konsoloslukça) düzenlenmiş veya imzası borçlu tarafından kabul edilmiş bir belge ile ispat etmesi gerekir. KURU / ARSLAN / YILMAZ İcra 310. Aynı doğrultuda karar için bkz. HGK. 21. 9. 1977, E. 3343, K. 743 (UYAR Borca İtiraz 27).

³⁰¹ 12. HD. 20. 11. 1986, E. 1864, K. 12647 (UYAR Borca İtiraz 28).

³⁰² 12. HD. 26. 12. 1986, E. 4332, K. 15204 (UYAR Borca İtiraz 30).

³⁰³ 12. HD. 28. 5. 1981, E. 3518, K. 5302 (UYAR Borca İtiraz 30).

³⁰⁴ MEVCİ, Ergün : Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları ANKARA 1989, s. 134 ; OĞÜTÇÜ / ALTIN 339.

Hatırlatalım ki, bütün bu hallerde senedi iktisap eden iyiniyetli hamilin iktisabı korunmaktadır. Yukarıda değindiğimiz istisnai hallerin dışında.

Ödeme emrine itiraz beş gün içinde bir dilekçe ile tetkik mercine yapılır ve tetkik merciinden itirazın kabulüne karar verilmesi istenir. Borca itiraz edilmesi malların haczini engellemez. Bununla beraber borca itiraz hacizli malların satılmasını durdurur (İİK. m. 169).

Borçlu itirazında hangi nedenlerle itiraz da bulunmuşsa bunlarla bağlıdır. Sonradan bu sebepleri değiştirme yada genişletme yapamaz. Hiçbir neden belirtmemişse sadece senet metninden anlaşılan itiraz nedenlerini ileri sürebilir (İİK. m. 170 / b, 62, 63 / 4)³⁰⁵.

Tetkik mercii borçlunun itirazını haklı görürse takibat durur, hamil borçlunun isteği üzerine yüzde kırktan aşağı olmamak suretiyle tazminata mahkum edilir (İİK. m. 169 / a).

Tetkik mercii kararı aleyhine tenyize başvurulabilir (İİK. m. 363 / 3).

IV. SENEDİN İPTALİ DAVASI

A. GENEL OLARAK BEDELSİZ SENETLERİN İPTALİ

Temel alacağı olmayan bir senede istinaden, hamil borçludan bir talepte bulunur yada böyle bir tehlikenin varlığı halinde, borçlu senedin iptalini sağlayabilir.

---

³⁰⁵ KURU / ARSLAN / YILMAZ İcra 310.

Bu şekilde açılan iptal davasıyla senedin zayii olması neticesinde açılan iptal davasının (TK. m. 669 - 677) karıştırılmaması gerekir.Senedin bedelsizliği sonucu açılan iptal davası tümüyle farklılık arzeden bir davadır. Bedelsiz kambiyo senetlerinin iptali davasıyla ilgili Ticaret Kanunumuzda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. İptal davasının bu şekilde uygulama alanının genişlemesi uygulamanın getirdiği bir sonuçtur. Bununla beraber uygulamada kambiyo senetlerinin şeklinden veya senet düzenleme iradesinin bozukluğundan dolayı açılan iptal davalarında rastlanmaktadır. Ancak biz bu kısımda değinmeyeceğiz. Çünkü kambiyo senetlerinin hükümsüzlüğüne ilişkin iddia teknik anlamda itirazı ve defiler grubunda da mutlak defii oluşturmaktadır. Oysa bedelsizlik iddiası şahsi bir defii teşkil etmektedir. Senedin bedelsiz olması senedi hükümsüz hale getirmemektedir.

Bedelsizlik asıl borç ilişkisiyle bağlantılı bir problem olduğu için, açılan iptal davasının kambiyo hukuku ile ilgisinin olmaması gerekir³⁰⁶. Bu durumda, senedin ziyai nedeniyle açılan iptal davasından farklı olan bu davanın hukuki dayanağının tesbit edilmesi gerekir. Bu konuda doktrinde üç eğilim söz konusudur.

B. HÜKÜMSÜZLÜĞÜN TESBİTİ DAVASI

Doktrinde KARAYALÇIN tarafından savunulan görüşe göre, asıl borç ilişkisi sözleşme yada haksız fiil olabilir. Hata, hile ve ikrah nedeniyle senedi verme, ifa,hatır, temeldeki sözleşmenin hükümsüzlüğü yada gerçekleşmemesi

³⁰⁶ KARAYALÇIN Senetler 321, 322 ; İNAN Hatır 129 ; POROY / TEKİNALP 89.

gibi durumlar sebebiyle bedelsiz - sebepsiz - kalan bononun borçluya geri iade edilmesi gerekir. Bedelsiz kalan senet, lehdarın elinde bulunuyorsa “ senedin iadesi ve cirodan men edilmesi ” olarak ve senet devredilmişse lehdara yöneltilen bu davanın tesbit davası olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmektedir³⁰⁷.

Senedin iadesi yada hükümsüzlüğün tesbiti davası olarak teklif edilen ve hukuki nedenin gerçekleşmediğinin , geçerli olmadığına yada ortadan kalktığına ispatlanmasıyla geçersizliğine karar verilmesinin istenmesi biçimindeki bu yaklaşım doktrinde eleştirilmiştir³⁰⁸.

İNAN’ a göre bu düşünceyle hareket edilirse kambiyo senedinin illi olduğu sonucuna varmak gerekir. Bonoyu tanzim eden ile lehdar arasında dahi mücerret olan kambiyo senedinin mahiyeti iptal davasının hükümsüzlük nedeniyle olmasına engeldir. Aksi halde davanın tabii sonucunun senedin borçluya iadesi veya iptali olması gerekir. Bu doğru değildir, zira mahkemenin senedin iadesi sağlanmadan hükümsüzlüğe karar vermemesi lazımdır. Çünkü kambiyo senetlerinde hükümsüzlük mutlak defî karakterindedir. Asıl borç ilişkisine dayanan bedelsizlik şahsi defî olduğuna göre şahsi defîye dayanılarak hükümsüzlüğe karar verilemez. Aksi davranış şahsi defî yi mutlak defî düzeyine çıkarmak olurki, kabul edilemez³⁰⁹.

³⁰⁷ KARAYALÇIN Senetler 236, 320, 321.

³⁰⁸ İNAN Hatır 129 vd. ; ÖZIAN Kıymetli 603, 604.

³⁰⁹ İNAN Hatır 129, 130. KARAYALÇIN tarafından savunulan görüş Yargıtay uygulamalarıyla da ters düşmektedir. Örneğin, “ Bedelsiz senet borçlusu ileride lehdarı tarafından takip ve davayı

C. SEBESİZ İKTİSAP DAVASI

Mücerret nitelikteki kambiyo senedi temelini oluşturan borç ilişkisinin doğmaması, yada sonradan ortadan kalkması yada geçersiz olması, senedin muteberiyetine tesir etmemektedir. Ancak hiç yada geçerli bir sebebi olmayan kambiyo senedi her ne kadar kambiyo hukuku bakımından geçerli dahi olsa, sebepsiz iktisap talebi yada defisiyle karşılanmaktadır. Bu nedenle mücerret borçlara karşı en mühim savunma yolu sebepsiz iktisaptır³¹⁰.

Sebepsiz iktisap davası şahsi bir dava olması nedeniyle bedelsizliğin yapısına uygun düşmektedir³¹¹. Borçlunun rızasıyla vermiş olduğu bir senedi geri almasının hukuki dayanağı sebepsiz iktisap hükümleri olmaktadır³¹².

Bu davayı açmış olan borçlu senet sonradan bedelsiz hale gelmiş ise, sebebin ortadan kalktığını ispatlayarak senedi geri alacak, eğer senet baştan bedelsiz ise BK. m. 62 uyarınca sebebin mevcut olmadığını ve kendini borçlu zannederek senedi tanzim ettiğini (hata ile) ispat edecek ve senedin iadesini sağlayabilecektir.

Yargıtay da bedelsizliğe dayalı iptal davalarının hukuki sebebini "sebepsiz iktisap" olarak kabul etmektedir³¹³.

---

karşılama üzere senet iptali davası açması mümkündür. Bu gibi hallerde iptal, sadece adava edilen kişi yönünden etkili ve geçerli olur." HGK. 1. 6. 1977, E. 2828, K. 516 (YKD. Mayıs 1976, S. 5, s. 682 vd.)

³¹⁰ SUNGURBEY 105, 106 vd.

³¹¹ İNAN Hatır 130.

³¹² Hatır senetlerinde iptal davasının hukuki sebebi "akde aykırılık"tır. İNAN Hatır 132.

Sebepsiz iktisap kuralları dahilinde işleyen bu dava, İİK. m. 72'de belirtilen " Menfi Tesbit Davası " niteliğindedir.

D. MENFİ TESBİT DAVASI

Davalı tarafından varlığı iddia edilen, barçlandırıcı hukuki ilişkinin mevcut olmadığının tesbiti için açılan davaya menfi tesbit davası denilir (İİK. m. 72)³¹⁴. Borç ilişkisinin mevcut olmadığının tesbit edilmesini dava edebilmek için aksinin iddia edilmiş olması lazımdır. Örneğin davacının kira sözleşmesi sonucu borçlu olduğu iddia edilmelidir³¹⁵.

Borçlu icra takibinden önce veya takip sırasında borçlu olmadığının tesbiti için dava açabilir (İİK. m. 72 / 1). Davacı davada çeşitli nedenlerden dolayı borçlu olmadığını iddia eder. Bu iddia İcra İflas Hukukuna ait olmayan, maddi hukuka ilişkin bir beyandır³¹⁶. Aslında menfi tesbit davasının düzenleyen İİK. m. 72' nin amacı, borçlunun açacağı bir tesbit davasının icra hukukundaki etkilerini düzenlemektir³¹⁷.

---

³¹³ " Yargıtayın inançlarıyla kabul ettiği gibi , bu tür iptal davaları kişiyi izler. Bu nedenle lehdar yada hamil hakkında iptal isteminde bulunabilir. " 11. HD. 4. 11. 1981, E. 4002, K. 4631 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 549, dph. 200 / c).

³¹⁴ KURU, Baki : Tesbit Davaları B. 2 ANKARA 1988, s. 21, 22 ; KURU İcra 464.

³¹⁵ Şahsi defilere istinaden açılan davalar, istisnai haller haricinde ancak esnet alacaklısı aleyhine açılır. İptal kararı iyiniyetli hamilin haklarına zarar vermez. ÖĞÜTÇÜ / ALIİN 208.

³¹⁶ KURU İcra 465 ; UYAR, Talih : İcra Hukukunda Olumsuz Tesbit ve Geri Alma Davaları MANISA 1981, s. 17.

³¹⁷ İNAN Hatır 131 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 557.

Yargıtayın kökleşmiş nitelik kazanan inançlarına göre³¹⁸, senet iptali davaları İİK. m. 72'de yer alan kurallar çerçevesinde değerlendirilebilir. Davacı açmış olduğu davada borçlu olmadığını iddia etmektedir, fakat hangi nedenle borçlu olmadığı önem taşımaz. Dava nedeni hükümsüzlük, sebepsiz iktisap veya başka bir sebep olabilir. Bu nedenle 72. madde esasen menfi tesbit davasının hukuki nedenini açıklamamakta, sadece icra hukuku açısından etkilerini düzenlemektedir³¹⁹.

Daha önce de belirtildiği gibi, İİK. m. 72' de belirtilen davanın hukuki dayanağı sebepsiz iktisaptır. Ancak icra hukuku açısından bu dava zorunlu olarak İİK. m. 72' ye tabidir³²⁰.

İptal davasını alacaklının icra takibine başlamadan önce açılabilmesi için hukuki bir menfaatinin olması gerekir³²¹. Eğer sözkonusu senet hatır senedi ise, senedin vadesi gelmeden açılan menfi tesbit davası reddedilmelidir. Çünkü hatır alacaklısı henüz hatır anlaşmasına aykırı davranmamıştır³²².

³¹⁸ " Dava ...liralık bononun karşılıksız olduğu iddiasıyla açılmış bir menfi tesbit davasıdır. Bu tür davalar İİK.m.72.maddesi hükümlere tabi olup, buradaki esaslar dairesinde gerekli incelemenin yapılması ve sözkonusu bononun bedelsiz olup olmadığının araştırılması ve hasil olacak sonuç dairesinde karar verilmesi gerekir..." 11. HD. 24. 1. 1983, E. 301, K. 220 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 556, dpy. 220).

³¹⁹ İNAN Hatır 131 ; GÜRBÜZ Bedelsizlik 557.

³²⁰ İNAN Hatır 131; GÜRBÜZ Bedelsizlik 557.

³²¹ KURU / ARSLAN / YILMAZ İcra 182.

³²² Genel kabule göre, menfi tesbit davasının hukuki dayanağı " Sebepsiz İktisap " hükümleridir. Bunun yanı sıra İNAN tarafından geliştirilen bir fikre göre, hatır senetlerinin iptali için açılan menfi tesbit

Dava, alacaklı icra takibine başladıktan sonra açılırsa, icra takibi kendiliğinden durmaz. Fakat senet borçlusu açısından tesirli olacaktır. Alacaklı senedin aslını takip talebine ilaştireceği için (İİK. m. 167 / 2) senedin iyiniyetli üçüncü şahsa ciro edilme imkanı kalmayacak, şayet borçlu davayı kazanırsa senedi geri alabilecektir (İİK. m. 40 / 2, 72 / 5).

Borçlu talep eder ve teminat gösterirse mahkeme ihtiyatı tedbir olarak icra takibinin durdurulmasına karar verebilir (İİK. m. 72 / 2).

Menfi tesbit davası sonucunda bir tesbit hükmü verilir. Bu hüküm maddi hukuk açısından kesin hüküm teşkil eder³²³. Tesbit hükmü davacı borçlu lehine verilecek olursa iddia edilen hukuki ilişkinin olmadığı ortaya çıkmış olacak, ve buna dayanılarak takibe konulan senet davacıya iade edilecektir³²⁴. Hüküm davalı lehine sonuçlanmışsa, takibata başlayan kimsenin iddialarının doğruluğu kabul edilmiş sayılır ve maddi hukuk açısından da bir durumun tesbitidir³²⁵.

Dava devam ederken, borçlu senet meblağını ödemek zorunda kalırsa menfi tesbit davasına İstirdat Davası olarak devam edilir (İİK. m. 72 / 6).

davalarının hukuki sebebi farklıdır. Tedavül gayeli hatır senetlerinde " akde muhalefet ", tedavül gayeli olmayan hatır senetlerinde ise muvazaa nedeniyle " hükümsüzlük " tür. İNAN Hatır 132, 133.

³²³ KURU Tesbit 39 ; UYAR Tesbit 40. Bu dava sonucunda verilen hüküm senedi iptal etmemekte sadece bedelsizliğin tesbit etmektedir. Çünkü asıl borç ilişkisinden kaynaklanan bedelsizlik halleri mücerretlik prensibi gereği senedi hükümsüz kılmaz ve senet iptal edilemez. YİĞİT İnceleme (I) 519.

³²⁴ Bu durumda takip kendiliğinden durur, hükmün kesinleşmesine ihtiyaç yoktur. Hüküm kesinleşince mürkün olduğu nisbette eeki halin iadesi yoluna gidilir (İİK.m.72 / 5).

³²⁵ KURU Tesbit 38, 39 ; UYAR Tesbit 40.

V. SENEDİ ÜÇÜNCÜ ŞAHSA ÖDEMEK ZORUNDA KALAN BORÇLUNUN RÜCU HAKKI

Bedelsiz bir senet kambyo hukuk açısından geçerli bir senettir. Bu nedenle normal bir şekilde tedavül edebilir. Oysa bu durum borçlu açısından oldukça olumsuzluk teşkil eder. Çünkü her devir sonucunda iyiniyetli hamilin iktisabı korunacak, şahsi defî olan bedelsizlik iddiası ileri sürülemeyecek ve sonuçta borçlu olmadığı halde bu kimse ödemek zorunda kalacaktır.

İyiniyetli hamil bedelsiz senede istinaden alacağını rahatlıkla elde edebilir (TK. m. 599). Borçlu kimse iyiniyetli hamile ödemedeki bulunmak zorundadır. Ancak bu ödeme neticesinde borçlunun mal varlığında haksız surette bir azalma olmaktadır. Bu şekilde oluşan zararın telafisi gerekmektedir.

Bedelsiz senet bir alacak hakkını ihtiva etmediği halde, lehdar tarafından kullanılmış olması, iki ayrı hukuki durumu ortaya koymaktadır: Birincisi, borçlu olmadığı halde ödenmiş bir miktar söz konusudur. Bu miktar senet borçlusu açısından bir borç teşkil eder. İkincisi, alacaklı olmayan lehdar senedi senedi devrederek kendisine hukuki bir menfaat temin etmektedir. Bu kazanç geçerli bir hukuki bir nedene dayanmadığı için sebepsiz iktisap oluşturur (BK. m. 61).

Haklı bir nedeni olmadığı halde senedi devretmek suretiyle lehdar zenginleşmektedir. Bu nedenle zenginleştiği meblağı tekrar iade etmek zorundadır (BK. m. 61).

İade borcunun konusu kambiyo borcundan dolayı para alacağıdır. İadenin kapsamı ise, hamilin iyiniyetli olup olmadığına göre değişir. Ancak bedelsiz bir senedin hamilinin iyiniyetli olması imkansızdır. Çünkü senedin bedelsizliği, borçlu ile bu kimse arasındaki doğrudan doğruya ilişkiden kaynaklanmaktadır. Ayrıca iyiniyetli hamilin iktisabı korunduğu için ona rücu etmek mümkün değildir. Bu nedenlerden dolayı iadenin kapsamını belirlerken sebepsiz zenginleşmede “ Kötüniyetli Zenginleşenin ” iade ile sorumlu olduğu miktar kadar sorumlu olması gerekir.

Lehdar senedi devretmekle elde ettiği, mal varlığını arttıran “ ana şey ”i iade etmek zorundadır. Bu şey senette yazılı olan para tutarıdır. Bunun yanısıra paranın hukuki semeresi olan faizi de iade etmesi gerekir³²⁶.

Sebepsiz zenginleşmeye ait bu hükümler bütün bedelsizlik hallerine tatbik edilemez. Örneğin hatır senetlerinde durum oldukça farklıdır. Bilindiği gibi hatır senetlerinde taraflar arasında hatır anlaşması mevcuttur. Bu anlaşma bir sözleşme olduğu için lehdarın senedi devretmesi sözleşmeye aykırı bir davranış teşkil eder³²⁷.

Hatır anlaşması bir akit olduğu için vekalet aktine ilişkin hükümler kıyas yoluyla tatbik edilmektedir³²⁸. Dolayısıyla iade borcunun kapsamı vekalet dair hükümlere göre belirlenecektir (BK. m. 394)³²⁹.

³²⁴ EREN, C.I, s. 56 - 59.

³²⁷ İNAN Hatır 132.

³²⁸ İNAN Hatır 78 vd.

Bedelsiz senet borçlusunu bütün bunların dışında, senedi icra takibi sonucunda ödemiş ise, zararını, masrafları, tazminatı, temerrüt faizini, protesto masraflarını da lehdardan talep edebilir³³⁰.

---

³²⁹ İNAN Hatır 134.

³³⁰ İNAN Hatır 135.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEDELSİZLİK İDDİASININ İSPATI

I. GENEL OLARAK

Bedelsiz kaldığı iddia edilen senedin iptali davasında, borçlu görünen kimsenin ödemedi kurtulabilmesi için birtakım ispat problemlerini halletmesi gerekir. Bilindiği gibi kambyo senetleri mücerret niteliktedir. Bu mücerretliğin maddi hukuk açısından olduğunu tesbit etmiş bulunuyoruz. Bununla beraber kambyo senedinin usul hukuku açısından da mücerret olduğu söylenebilir³³¹. Senedin ibrazı hakkın varlığı için yeterli delil teşkil eder. Ayrıca borcun sebebini ispat etmeye gerek olmadığı gibi zorunluluk ta yoktur (BK. m. 17).

Mücerretlik prensibinin bir sonucu olarak, senedin üzerine kambyo taahhüdüne tesir edecek şekilde asıl borç ilişkisinden kaynaklanan kayıtlar konulamaz³³². Bu nedenle ispata ilişkin problemlerde kambyo senedinin sadece yazılı bir delil olma özelliği vardır.

Bedelsizliğin genellikle asıl borç ilişkisinden kaynaklandığını ve bedelsizlik hallerinin senet metninden anlaşılmadığını görmüş bulunmaktayız.

---

³³¹ Kambyo senetlerinin mücerretliğinin mahiyeti noktasında (maddi veya ispat mücerretliği) fikri münakaşalar hânekadar mevcut ise de, BK.m.17'de belirtildiği gibi ,kambyo senetlerinin maddi hukuk bakımından mücerret olduğunu belirtmiştik. Fakat bu durum senedin ispat hukuku açısından da mücerret olmasına mani teşkil etmez. Senetteki yazılı borç ikrarının varlığı alacaklıyı alacağını ispat külfetinden kurtarır, sadece senedin elde bulundurulması (yetkili hamil olarak) hakkın ispatı açısından yeterlidir. Başka bir delile ihtiyaç yoktur. Aksini iddia eden kimse bunu ispat etmesi gerekir. İNAN 143 ; OĞUZMAN 139.

³³² KINACIOĞLU 148.

Bunun yanısıra bedelsiz senedin normal bir senet olarak devredilebildiğini de belirtmiş olduğumuza göre ,icra dairesinde veya mahkemede bedelsizliğin iddia ve ispat edilmesi gerekir (MK. m. 6)³³³.

Senedin iptali istemli davada davacı (senet borçlusu) senedin bedelsizliğine neden olan olayı ve buna rağmen senedin tanzim edildiğini (yada senedin elde bulundurulduğunu) mahkemede ispat etmesi gerekir³³⁴. Senet üçüncü bir kişinin elinde ise bu kimsenin kötünietinin de ispatlanması gerekir (TK. m. 599).

II. BEDELSİZLİĞİN İSPAT ŞEKİLLERİ

A. İKRAR

Bedelsizlik nedeniyle açılan davalarda en basit ispat imkanı ikrardır. İkrar, bir tarafın diğer tarafça iddia edilenlerin doğru olduğunu bildirmesidir³³⁵.

Bedelsizlik iddiasında bulunan borçlunun iddia ettiği olayların ve buna rağmen tanzim ve teslim edildiğinin karşı tarafça (alacaklı) kabul edilmesi, doğrulanması ikrarı oluşturur. Eğer hamil üçüncü kişi ise, bile bile borçlunun zararına hareket ettiğini de kabul etmesi gerekir.

³³³ İNAN Hatır 144.

³³⁴ YIGİT İnceleme (II) 613.

³³⁵ KURU, Baki. / ARSLAN, Ramazan. / YILMAZ, Ejder : Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı B.4, ANKARA 1992, s. 342 ; KURU, Baki : Hukuk Usulü Muhakemeleri C.II, B.5, ANKARA 1990, s. 1401.

İkrar mahkemede yada mahkeme dışında yapılmış olabilir. Konumuz açısından mahkeme içi ikrar önem taşımaktadır³³⁶. Senet alacaklısı mahkemede, bedelsizliğe ilişkin iddiaların doğruluğunu kabul ederse (ikrar) dava davacı lehine sonuçlanır. Bu tarzda bir ikrar davalı aleyhine kesin delil teşkil eder, hakim bunun üzerine başka delillere başvuramaz³³⁷. Davacının da ispat için başka delilleri sunmasına gerek yoktur.

Davalı (borçlu) bedelsizliği kabul etmesine rağmen, sebebinin başka olduğunu iddia etmesi önem arzetmez. Yani bedelsizliğe karşı Vasıflı İkrar sözkonusu olmaz. Örneğin ,ehliyetsizliğe dayalı bedelsizlik iddiasında karşı taraf vasıflı ikrarda bulunması (bedelsizliğin hileden dolayı olduğunu bildirmesi) davanın sonucunu değiştirmez. Heriki halde de, sonuç olarak davalı aleyhine hükmün verilmesi sözkonusudur. Bedelsizliğin kabul edilmesi, sebebi ne olursa olsun, davayı senet alacaklısı aleyhine sona erdirir³³⁸.

Bununla beraber bedelsizlik davalarında bileşik ikrar mümkündür. Örneğin, ehliyetsizlik nedeniyle açılan iptal davasında davalı ,ehliyetsizliğin sözkonusu olduğunu fakat davacının kanuni temsilcisinin icazet verdiğini bildirmesi mümkündür. Böyle bir iddiaya (Bağlantılı) Bileşik İkrar adı verilir.

---

³³⁶ Mahkeme dışı ikrar kesin delil niteliğinde değildir. Başka delil ve belirtilerle doğrulanmadıkça delil değerini taşımaz. KURU Ueul 1404 ; KURU / ARSLAN / YILMAZ Ueul 343. Yargıtay çoğu kararında kolluk gücü yada icra haciz tutanağındaki borcun kabulünü başkaca delille doğrulanmadıkça hükme dayanak yapılamayacağını kabul etmektedir. Örneğin, 11. HD. 21. 4. 1980, E. 2271, K. 2186 günlü kararı (GÖREÜZ Bedelsizlik 595, dph. 303 ve ordaki diğer kararlar).

³³⁷ KURU Ueul 1410.

³³⁸ İNAN Hatir 145.

Bu şekildeki ikrarda ispat külfeti, genellikle kabul edildiği gibi (davacı) borçludur. Borçlu kanuni temsilcinin icazet vermediğini ispat etmesi gerekir³³⁹. Yani bağlantılı bileşik ikrarda ispat külfeti bölünmemektedir.

Yargıtay bütün bileşik ikrar hallerinde ispat külfetinin bölüneceğini kabul etmektedir³⁴⁰. Bu durumda borçlu, bedelsizlik olayını iddia ve ispat edecek (ikrar edildiği için ispat edilmiş sayılacaktır) ve alacaklı ise temsilcinin icazet verdiğini ispat etmesi gerekecektir.

Bağlantılı bileşik ikrarın yanısıra, davalı bağlantısız bileşik ikrarda da bulunabilir. Bu şekilde ikrar sözkonusu ise ispat külfeti bölünür³⁴¹. Örneğin alacaklı bedelsizliği kabul etmekle beraber, borçludan ayrı bir sözleşmeden doğan alacağının olduğunu ve takas ettiğini ileri sürebilir. Bu durumda takasa

³³⁹ Ayrıca bedelsizliği ispat etmesine gerek yoktur. KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 346. Akei kanaat için bkz. ÜSTÜNDAĞ, Saim : Medeni Yargılama Hukuku C.I-II B.5 İSTANBUL 1992, s. 616.

³⁴⁰ " Davalı, 60.000 liraya karşılık aldığı davacıya 104 adet keçi teslim ettiğini savunmuştur. Davalı parayı aldığını (ikrar) ettiğine göre ödeme defini (keçi teslim ettiğini) kanuni delillerle ispatlaması gerekir. " HGK. 24. 1. 1979, E. 8 / 369, K. 8 / 50 (KURU Üsul 1423). Yine bir başka kararında ise : " Davalı alacaklı davacıdan aldığı ... TL'nin lehdarı görüldüğü senet karşılığı değil, davacının tarlasını sürmesi bedeli ile aldığı traktör karşılığı ve diğer borçları karşılığı ödeme yapıldığını savunmuştur. Davalının bu savunması karmaşık (mürekkep) bir ikrardır. Karmaşık ikrarın bölünebileceği gerek doktrinde (...) ve kökleşmiş Yargıtay içtihatlarında (...) kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu durum dadavalı alacaklı davacı borçludan aldığını yemin metninde ikrar ettiği senet karşılığı değil, orada beyan ettiği alacak kalemleri nedeniyle ödediğini, başka bir deyişle davalının davacıdan senet bedelinin dışında başka bir alacağı olduğunu kendisinin ispat etmesi gerekir. " HGK. 20. 9. 1978, E. 1980 / 11, K. 1980 / 776 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 596, dph. 305).

³⁴¹ KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 347 ; ÜSTÜNDAĞ Medeni Yargılama 617.

neden olan alacağın ispatlanması gerekir. Bu alacağın ispat edilememesi durumunda dava ikrarda bulunan davalı aleyhine sona erer.

İkrar eden borçlu ikrarından dönemez, ikrarı ile bağlıdır³⁴².

B. YAZILI DELİL MECBURİYETİ (SENETLE İSPAT)

Bedelsiz bir senetle yapılan takibatlarda senedin ibrazı hakkın varlığı için yeterli bir delil teşkil eder (BK. m.17). Bu nedenle ilk aşamada alacaklının başka bir delil sunmasına gerek yoktur.

İbraz edilen senede karşı ileri sürülen bütün iddialar, HUMK. m. 290' da belirtilen prensip gereği olarak ancak aynı nitelikte bir yazılı belge ile ispat edilebilir. Kambiyo senedinin bedelsiz olduğunu iddia eden borçlu bu iddiasını kural olarak yazılı delil ile ispatlayabilir³⁴³. Yazılı delilden kastettiğimiz şey, senet alacaklısının kendisine ait olduğu tesbit edilmiş imzasını taşıyan veya resmi bir belgedir³⁴⁴. Ancak bu şekildeki belgenin delil olarak kullanılabilmesi için sahte olmaması gerekir³⁴⁵.

Yazılı belge ispat hukukunda kesin delil olarak kabul edilir. Bu nedenle yazılı belgeye karşı iddiaların ispatıda yazılı olması gerekir³⁴⁶.

³⁴² KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 344 ; ÜSTÜNDAĞ Medeni Yargılama 613, 618.

³⁴³ 11. HD. 17. 1. 1980, E. 79 / 5711, K. 80 / 136 vb. kararlar için bkz. (GÜRBÜZ Bedelsizlik 589, dqn. 286).

³⁴⁴ KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 349.

³⁴⁵ KURU Üsul 1434.

³⁴⁶ Senetle ispat zorunluluğu yazılı belge yanında diğer kesin delilleri kapsayacak şekilde anlaşılması gerekir. Yani senede karşı iddialar ikrar, yemin ve kesin hükümlerde ispat edilebilir. Hukukumuz da senet

Karşılık iddia ve savunmaların takdiri delillerle ve özellikle şahitle ispatı mümkün değildir³⁴⁷. Bu nedenle asıl borç ilişkisinden veya temel alacaktan doğan bedelsizlikler şahitle ispatlanamaz³⁴⁸.

Yazılı belge kural olarak sahibi lehine delil teşkil etmez. Ancak istisnai olarak ticari defterler sahibi lehine delil olabilmektedir³⁴⁹.

Yazılı delil mecburiyeti bazı durumlarda uygulanmamaktadır. Bedelsizlik nedeniyle açılan iptal davalarında yazılı delil mecburiyeti karşı tarafın muvaffakati ile tatbik edilmez³⁵⁰. Yani bedelsizlik iddiası davalının muvaffakati ile şahit gösterilerek ispat edilebilir³⁵¹.

---

en önemli kesin delil kabul edildiği için kesin delillerle ispat yerine çoğunlukla senetle ispat adı verilmektedir. KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 349.

³⁴⁷HGK. 18. 5. 1979, E. 1977 / 11 - 654, K. 1979 / 483 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 589, dpn. 286).

³⁴⁸ " Bononun trafik kazasında hasar gören aracın (hasar bedeli) olarak değilde aynı aracın (satış bedeli) için verildiği konusunda başka bir deyişle bononun (ihdas sebebi) hakkında tanık dinlenilmesi HUMK'nun 290.madmesine aykırı olup, mahkemenin davalının muvafakat etmemesine rağmen HUMK'nun 289 . maddesinin açık hükmüne aykırı olarak şahitlerin beyanlarına dayanmak suretiyle hüküm tesisi doğru değildir. " 11. HD. 5. 6. 1980, E. 2875, K. 2944 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 589, 590, dpn. 288).

³⁴⁹KURU Üsul 1427.

³⁵⁰ " Delil Sözleşmesi " adı verilen bu durum kesin delillerle ispat kuralının istisnasını teşkil etmektedir. Yazılı delil mecburiyeti kamu düzeni gereği ihdas edilmiş bir amir hüküm olmadığı için taraflar aksini kararlaştırabilirler. Bir hususun belli bir delille veya diğer delillerin yanında o delil ile (örneğin şahitle) ispat edilebileceğini taraflar kararlaştırabilirler. Böyle bir sözleşme ispat sürecinde yeni delillerden faydalanma imkanı verir. KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 409. Ayrıca bkz. 11. HD. 30. 5.1969, E. 513, K. 2720 sa. ka. m da " Davalı iptali istenen senedin bedelsizliğini ispat zımında

Şahit dinleme yasağı, senedin taraflarının akraba olması halinde de geçerlidir. Çünkü bu yakın husımlar arasında senedin düzenlenmiş olması, senet istemindeki manevi istem imkansızlığını ortadan kaldırmaktadır³⁵². Bunun yanısıra taraflardan biri aralarındaki muvazaa iddiasını ancak yazılı delille ispat edebilir³⁵³.

Bedelsizlik asıl borç ilişkisinin hile, hata, ikrah ve gabin gibi iradeyi sakatlayan haller nedeniyle geçersiz olmasından dolayı ortaya çıkmışsa senet

davacının gösterdiği şahitlerin dinlenmesine...muvafakat ettiğine göre olayda şahit dinlenebilir." (DOĞANAY 1673, dph. 288).

³⁵¹ Yazılı delil mecburiyetinin tatbik edildiği bu gibi durumlarda karşı tarafın oluru ile şahit dinlenebilmektedir. Ancak mahkeme davada (karşı tarafa) yazılı delil mecburiyetinin varlığını bildirecek ve eğer izin verirse şahit dinlenebileceğini hatırlatması gerekir. Böyle bir hatırlatma olmaksızın şahit dinlenmesi ve hükme esas alınması usule aykırıdır (HUMK.m.289). KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 412. Aynı yönde karar için bkz. 11. HD. 5. 6. 1980, E. 2875, K. 2944 (GÜRÜBÜZ Bedelsizlik 589, dph. 287).

³⁵² KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 377. "Yargıtayın kökleşmiş içtihatlarıyla da kabul edildiği gibi yasaca öngörülen nitelikteki akrabalıklar nedeniyle, aralarındaki hukuki ilişkisinin tanıkla ispatına olanak tanıyan kişiler, bundan yararlanmayarak ilişkiyi senede bağlanmışlara artık akrabalıkta olsa HUMK.'nın 293 maddesinin 1.bendindeki tanık dinletme olanağından yararlanmalarına ve usulün anılan hükmünün uygulanmasına olanak yoktur..." HGK. 28. 12. 1981, E. 414, K. 854 (GÜRÜBÜZ Bedelsizlik 590, dph. 290).

³⁵³ Örneğin tedavül amacı olmayan hatır senetlerinde muvazaa sözkonusu olduğunu belirtmiştik (bkz.hatır senetlerine). Bu tip senetlerde muvazaa iddiası ancak senetle ispat edilebilir. Eğer muvazaayı üçüncü bir kimse iddia ediyorsa şahit dinlenebilir. KURU / ARSLAN / YILMAZ Üsul 375. Yine Yargıtay 11. HD. 11. 6. 1981, E. 2474, K. 2979 es. ka. 'da "İtaşınmaz alım satımına ilişkin sözleşmeye (senede) yönelik muvazaa iddiası tanıkla kanıtlanamaz. Sözleşmenin yanları arasında muvazaa iddiasının tanıkla kanıtlanmasına yasal olanak yoktur." (GÜRÜBÜZ Bedelsizlik 591, dph. 291).

borçlusu iddiasını şahitle ispat edebilir (HUMK. m. 293 / 5)³⁵⁴. Bu gibi durumlarda iddianın senede bağlanması maddi imkansızlık nedeniyle mümkün değildir. Şahitle ispat imkanı bu nedenle kabul edilmiştir.

Senetle ispat zorunluluğu yazılı beyyine başlangıcının varlığı halinde de uygulanmamaktadır (HUMK. m. 292)³⁵⁵.

Senedin tanziminde mevcut olan temel alacak haksız fiil nedeniyle doğan tazminat alacağı ise bedelsizliğin ispatında şahit dinlenebilir. Çünkü haksız fiile ilişkin iddiaların şahitle ispatı mümkündür (HUMK.m.293 / 2)³⁵⁶.

Senet borçlusu ispat belgelerini mücbir sebepten dolayı kaybetmiş olabilir. Bu durumda borçlu ispat için kullanacağı delilleri, mücbir sebep dolayısıyla kaybettiğini ispat edecek olursa hakim davada şahit dinlenilmesine müsaade edebilir (HUMK. m. 294)³⁵⁷.

Bu şekildeki istisnai hallerin dışında bedelsizlik iddiasında bulunan borçlu yazılı delil mecburiyeti kapsamına girmeyen hukuki fiilleri şahitle

---

³⁵⁴ 13. HD. 31. 3. 1988, E. 472, K. 1835 (ERDOĞAN, Hasan : Açıklamalı - İçtihatlı Borçtan Kurtulma Menfi Teabit ve İstirdat Davaları ANKARA 1990, s.207. Benzer kararlar için bkz. ÖĞÜTÇÜ / ALTIN 211.

³⁵⁵ "...Dava konusu belge yasanın aradığı nitelikleri taşımadığından çek vafında değildir. O halde bu belge HUMK.nun 292.nci maddesi gereğince beyyine başlangıcı sayılır. Bu itibarla mahkemece tanığın dinlenilmesinde bir usulsüzlük yoktur..." 13. HD. 27. 2. 1986, E. 617, K. 1157 (ERDOĞAN 306, 307).

³⁵⁶ "...Haksız eylem sonundaki zarara ilişkin bu olay tanıkla ispatlanabilir. HUMK.m.293 / 2'de isteğin kabulünü öngörmektedir." 4. HD. 7. 3. 1967, E. 1633, K. 2055 (KURU Usul 1673).

³⁵⁷ KURU / ARSLAN / YILMAZ Usul 371.

ispatlayabilir³⁵⁸. Örneğin, hamilin senedi iktisap ederken kötüniyetli olduğunu borçlu şahitle ispat edebilir³⁵⁹.

Uygulamada senetlerin üzerinde asıl borç ilişkisine ait birtakım hususların birkaç sözcükle yazıldığı görülmektedir. Bu tür kayıtlar senetteki kambiyo taahhüdüne tesir etmemek şartıyla geçerlidir. Bunlara " Bedel Kaydı" adı verilmektedir³⁶⁰.

Kambiyo hukuku açısından önemi olmayan bu kayıtlar senedi düzenleyen lehvardan senedin karşılığı olan edimi (malen yada nakten) aldığını belirtmeye yaramaktadır. Bu nedenle keşideci ile lehdar arasındaki ilişki ve ispat konusunda (HUMK. m. 290) önem kazanmaktadır. Dolayısıyla şahsi defilerin ispatında kolaylık sağlamaktadır³⁶¹.

Senet üzerine yazılan bedel kaydının özel olarak ispat gücü yoktur. Buna rağmen taraflar arasında ispat hukuku açısından bağlayıcı niteliktedir.

---

³⁵⁸ Kumar borcunun şahitle ispatlanabileceği hakkındaki karar için bkz. 11. HD. 30. 5. 1971, E. 2335, K. 2827 (BAİDER. 1978, C.IX, S.4, s.160).

³⁵⁹ KURU / ARSLAN / YILMAZ Ünlü 373, 374. "...Davacının davalı A hakkındaki, TTK'nun 599.uncu maddesine dayalı ve tanık dinletme olanağı bulunan ' senedi bile bile borçlu zararına devralma ' yolundaki iddiası tanık anlatımlarıyla ve özellikle tanık Y tarafından doğrulanmış bulunmaktadır..." 11. HD. 11. 3. 1983, E. 673, K. 1017 (ERİŞ 301, 302, dph. 528).

³⁶⁰ KINACIOĞLU 148 ; GÜRBÜZ, Huluci : Türk Ticaret Kanunu Uygulaması Açısından Kıymetli Evrak ve Özellikle Ticari Senetler s.277 (Türk Ticaret Kanunu'nun 30. Yılı Semineri, İSTANBUL 1988, s.255 vd.).

³⁶¹ Senetten anlaşılarmayan şahsi defileri senede yansıtan bedel kayıtları ispat kolaylığını sağlamaktadırlar.

Böyle bir senedin lehdarı, artık senedin kayıtsız ve şartsız bir borç ikrarı olduğu yolundaki mücerretlik prensibine dayanamaz³⁶².

Senet üzerindeki bedel kaydının ispat külfetinin belirlenmesinde önem arz etmektedir. Kayıta yazılı hususun karine olarak gerçekliği kabul edilmektedir. Bu karinenin aksi ispat edilebilir. İspat külfeti aksini iddia eden kimseye aittir³⁶³. Bu nedenle, senet üzerindeki bedel kaydı lehdar yararına " senet karinesi " oluşturmaktadır. Bu şekilde düzenlenen senede karşı ileri sürülen bedelsizlik iddiasının bedel kaydına uygun olması gerekmektedir.

Bedel kaydının aksinin iddia edilmesi (Talil Edilmesi) halinde ispat vasıtası olarak ancak yazılı delil kullanılabilir. Bu kayıtların aksi şahitle ispatlanamaz³⁶⁴.

C. TİCARİ DEFTERLE İSAPT

Uygulamada bedelsizlik iddiasının ticari defterle ispatlanmak istendiği görülmektedir³⁶⁵. Tacirler arasındaki ticari işlemler HUMK.'da belirtilen kesin

³⁶² GÜRBÜZ Seminer 277. " Borç ikrarının içeren belge aleyhine kanıt sunulabileceği, ancak ikrar borcun nedenini içeriyorsa, sadece bu nedenin gerçekleşmediğinin kanıtlanabileceği ..." İBK. 12. 4. 1933, E. 30, K.6 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 607,dpn. 326).

³⁶³ 11. HD. 1. 3. 1982, E. 898, K. 832 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 592, dpn. 296).

³⁶⁴ KINACIOĞLU 148. "...Senet metninde borç nedenini gösteren (bedel kaydının) tersini ileri süren yanın bunu kanıtlama yükümlülüğü ortaya çıkar. Çünkü borcun nedeni yazılı bir belgeye aktarılmak suretiyle, bu belgeyi elinde bulunduran kişi yararına senet karinesi oluşacaktır. Böyle olunca, senede aktarılan borç nedeninin yadabu konudaki yazılı belgenin tersinin, HUMK.'nın 290.maddesi hükmü uyarınca aynı kuvvetteki yazılı bir belgeyle kanıtlanması zorunludur." 11. HD. 7. 10. 1982, E. 4034, K. 3688 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 609, dpn. 331 / b).

delillerle ispat edilemez yada ispatı istenmezse, ticari defterle de ispatı mümkündür³⁶⁶.

Ticaret Kanununumuz bir takım şartların gerçekleşmesi halinde tacirlerin mahkemede ispat aracı olarak ticari defterini kullanabileceğini belirtmiştir (TK. m. 82)³⁶⁷.

Ticari defterler sahibi lehine delil olarak kullanılabilir³⁶⁸ gibi, aleyhine de kullanılabilir³⁶⁹.

Bedelsizliği iddia eden tacir bu iddiasını usulüne uygun olarak tutulmuş kendi defterlerine dayanarak ispat edebilir. Örneğin tacir kendi ticari defterin de borç miktarı karşısında verdiği açık bononun anlaşmaya aykırı şekilde fazla

³⁶⁶ GÜRBÜZ Bedelsizlik 602.

³⁶⁷ KURU Usul 1677.

³⁶⁸ Bu şartlar a - İhtilafın kaynağı ticari iş olması gerekir. b - İhtilafın her iki tarafı tacir olması gerekir. c - Ticari defterin onaya tabi defterlerden olması gerekir. d - Tacirin tuttuğu defterlerin birbirini tayit etmesi gerekir. e - Defter dayanağı olan belgelerin ibrazına gerek yoktur. KARAHAN 247 - 251 ; İMREGÜN Ticaret 102 - 105.

³⁶⁹ Yukarıda sayılan ilk dört şartın gerçekleşmesi ve kanuna uygun tutulması halinde defterler sahibi lehine delil olarak kullanılabilirler. Ancak hacim tarafın usulüne uygun tutulmuş defteri ile çelişirse veya iddia edilen hususla ilgili bir kayıt bulunmuyorsa veya iddianın dayandığı defter kayıtlarının aksi belge ile ispat edilmişse ticari defter sahibi lehine delil olarak kullanılamaz. TK.m 82, 83 / 1, 85. KARAHAN 247, 248 ; İMREGÜN Ticaret 102, 103.

³⁶⁹ Dpn. 366' da belirttiğimiz " Ticari İş Olma " ve " Onaya Tabi Defterlerden Olma " şartları gerçekleşirse usulüne uygun tutulmamış olsa da sahibi aleyhine delil olarak kullanılabilir. KARAHAN 250 ; İMREGÜN Ticaret 103, 104.

doldurulduğunu ispat edebilir. Ancak karşı tarafın usulüne uygun tutulmuş defterinde aksi kayıtlar varsa hükmüne esas alınmaz³⁷⁰.

Bununla birlikte tacir karşı tarafın ticari defterlerini kendisi lehine kullanabilir. Bu açıdan hasmın defteri usulüne uygun tutulmuş olabileceği gibi tutulmamış da olabilir. Bu nedenle hasmın defteri her zaman kendisi aleyhine kullanılabilir (TK. m. 84)³⁷¹. Örneğin, senedin tanzimine neden olan asıl borç ilişkisinin ifa edildiği, bu nedenle senedin bedelsiz kaldığı karşı tarafın defterlerindeki kayıtlardan yararlanılarak ispatlanabilir.

Yargıtayın kökleşmiş içtihatlarına göre, senet lehdarının, bedelsizliği iddia edilen senedin kendi defterinde kayıtlı olmadığını bildirmesi; kambiyo senedinin bedelsiz olduğunun kabulü için yeterli olmadığı gibi, senedin defterde kayıtlı olmaması çek yada bononun bedelsiz olduğunun kabulünü gerektirmez³⁷².

---

³⁷⁰ " Mahkemeye tarafların ticari defterleri üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılmış, ... tarafların ticari defterlerindeki kayıtlar birbirine uygun bulunmadığından her ikisi lehine bu defterlerin delil olma mahiyeti ortadan kalkmıştır. " 11. HD. 29. 9. 1961, E. 3292, K. 2997 (KURU Usul 1705, dph. 99).

³⁷¹ Usulüne uygun tutılmamış defterler sadece sahibi aleyhine delil olarak kullanılabilirler. KARAHAN 250 ; İMREGÜN Ticaret 103. Yargıtay HGK. nun 20. 4. 1983, E. 1980 / 11 - 1988, K. 1983 / 393 sa. ka. da " Davacı tacir olan davalının ticari defterlerine dayanıp delil listesinde bu defterleri delil olarak göstermiştir. Bu itibarla İTK.83 vd. madde hükümleri dairesinde davalının ticari defterleri incelenerek hazırlanacak sonuca göre bir karar verilmelidir. " (GÜRBÜZ Bedelsizlik 603, dph. 316).

³⁷² " Çekin defterde kayıtlı olmamasının çekin karşılıksız kabulüne yeterli bulunmamasına... " 11. HD. 25. 2. 1983, E. 707, K. 875 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 604, dph. 319).

Davacı bedelsizlik iddiasını kendi defterleri ile ispatlamış³⁷³ ve mahkeme de hükmüne esas olarak kabul etmiş ise, son olarak mahkeme tarafından davacıya tamamlayıcı yemin verdirilir (TK. m. 83 / 1)³⁷⁴.

D. YEMİN

Bedelsizliği iddia eden davacının ispat için kullanabileceği belki son imkan karşı tarafa yemin teklif etmektir. İddiasını yazılı delille ispat edemeyen yada istisnai hallerden (yazılı delil mecburiyetinin istisnalarından) istifade edemeyen davacı yemin teklifinde bulunabilir.

Davacı borçlunun yemin teklifinde bulunabilmesi için dava dilekçesinde bunu açıkça belirtmesi gerekir (HUMK. m. 179 / 3).

Kendisine yemin teklifinde bulunulan taraf (davalı), yemin ederse iddia edilen bedelsizliğin gerçek olmadığı ispat edilmiş olur³⁷⁵. Davacı artık başka delil göstermek suretiyle iddiasını ispat edemez. Dava sona erer.

Davalı (alacaklı) yemin teklifinden kaçınır ve yemini reddetmezse davacının iddia ettiği bedelsizliğin varlığı ispat edilmiş olur

³⁷³ Hatır senetlerinde senedin hatır için verildiğini açık biçimde belirleyen bir kaydın bulunması gerekir. Bu kayıt ya her iki tarafın yada lehdarın kayıtlarında yer almaktadır. 11. HD. 7. 10. 1982, E. 3426, K. 3696 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 616, dph. 342, ayrıca bkz. İNAN Hatır 147).

³⁷⁴ KARAHAN 349 ; İMREGÜN Ticaret 106. " Hüküm İTK. 86.maddesine istinaden mürhaziran davacı tarafın ticari defterleri mündercatına göre tesis edilmiş bulunması itibariyle yine kanunun 83 / 1 fıkrası dairesinde davacı asile tamamlayıcı yemin yaptırılması zorunludur. " 11. HD. 14. 2. 1980, E. 288, K. 658 (GÜRBÜZ Bedelsizlik 606, dph. 324).

³⁷⁵ KURU / ARSLAN / YILMAZ Usul 384 ; ÜSTÜNDAĞ Medeni Yargılma 673.

(HUMK. m. 347 / 1)³⁷⁶. Senet bedelsizlik nedeniyle iptal edilir. Davalı yemin teklifinden kaçınmayıp karşı tarafa yemin reddedebilir. Bu durumda davacı, (senet borçlusu) yemin ederse bedelsizlik ispat edilmiş sayılır ve senet mahkemece iptal olunur. Reddedilen yeminden borçlu kaçınırsa, iddia ettiği bedelsizliğin gerçek olmadığı ispat edilmiş olur.

---

³⁷⁶ KURU / ARSLAN / YILMAZ Üzül 385.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BEDELSİZLİK NEDENİYLE TARAFLARIN SORUMLULUĞU

I. HUKUKİ SORUMLULUK

Kambiyo senedinin bedelsizliği maddi hukuka bakan yönü itibarıyla temel alacağın yokluğu anlamına geldiği için, lehdarın senet dolayısıyla talep hakkı doğmamaktadır. Senedin temsil ettiği ve kununi tarifte yer alan " mündemiç hak " gerçekte mevcut değildir. Bu yüzden bedelsiz senedi düzenleyen (yada kabul eden) kimse borç altına girmemektedir. Bu durum, karşılıklı sözleşmelerden doğan edim yükümlülüğünü yani para borcunu ödeme zorunluluğunu keşideci lehine kaldırmaktadır.

Keşideci lehdar arasındaki asıl borç ilişkisi senedin tanzimine neden teşkil eden temel alacağı doğurmaya müsait sözleşme, haksız fiil vb. nedenler olabilir³⁷⁷. Ancak prensip olarak senet borçlusunun senedi ödemesi için gerçekte borçlu olması gerekir³⁷⁸.

Bedelsiz bir senet geçerli bir senet olduğu için kolayca tedavül edebilir. Lehdar bu durumda gerçekte hak sahibi olmamasına rağmen senetteki hakkı

---

³⁷⁷ INAN Hatır 16.

³⁷⁸ Senette yazılı kambiyo borçluluğu ile maddi hukuk açısından borçluluğun ayrı şeyler olduğunu kabul etmek gerekir. Bedelsizliğin olduğu hallerde sırasıyla değindiğimiz gibi, bir kimes bedelsiz senet borçlusu olarak ödeme zorunda kalabilmektedir. Oysa maddi hukuk açısından borçlu oldukları söylenemez.

bir başkasına devretmektedir. Devir gerçekte borçlu olmayan senet borçlusu için ağır bir durumdur.

Senedin devri halinde borçlu kimse yeni hamile karşı senet miktarınca ödeme sorumluluğu altındadır. Eğer yeni hamile senet borçlusu ödemek zorunda kalmışsa malvarlığında haksız bir şekilde azalma olmaktadır. Bu haksız kaybın tazmin edilmesi gerekir.

Keşidecinin (yada kabul edenin) zararını ödeyecek kimsenin tesbit edilmesi gerekir. Borçlu senedi yeni hamile ödemesi nedeniyle hamilin malvarlığında haksız bir artış kaydedilmemektedir. Çünkü hamilin iktisabı geçerli bir ciro nedeniyle geçerli ve iyiniyetli hamillerin iktisabı korunmuştur (TK. m. 599). Eğer hamil kötüniyetli ise zaten borçlu bedelsizliği ona karşıda ileri sürebilecek ve ödemedden kaçınabilecektir. Bu nedenle denilebilirki; haksız bir şekilde malvarlığında eksilme olan borçlunun zararını hamil ödemez.

Ödemede bulunan borçlunun bu zararından lehdar sorumludur. Asıl borç ilişkisinin tarafı olan lehdar bu durumu bilmektedir ve gerçekte keşideciden alacaklı değildir. Buna rağmen senedi devrederek keşideciye zarar vermiştir.

Lehdarın sorumluluğunun hukuki dayanağını " Sebepsiz Zenginleşme " hükümleri oluşturmaktadır³⁷⁹. Lehdar haklı bir nedeni olmaksızın senedi

---

³⁷⁹ Borçlar Kanununda sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler, genel hükümler arasında düzenlenmiştir. Bu nedenle aksine bir hüküm olmadıkça bütün özel hukuktaki benzer hususlara tatbik edilir. EREN, C.III, s.4, 5.

devretmekle, borçlunun zararına kendi malvarlığında artış kaydetmiştir³⁸⁰. Yeni hamil ile lehdar arasında da senedin devrine temel teşkil eden bir borç ilişkisi vardır³⁸¹. Bu ilişki nedeniyle, lehdar borcu karşılığında senedi devretmekte, dolayısıyla mal varlığında artış kaydedilmektedir. Bu artışın geçerli bir hukuki nedeni olmadığı için keşidecinin zararınadır. Sebepsiz zenginleşme teşkil eden bu mal artışı tekrar keşideciye iade edilmesi gerekir (BK. m. 61)³⁸².

İadenin kapsamı kötüniyetli zenginleşmeye dair hükümlere göre belirlenmesi gerekir. Çünkü lehdar zenginleşmeyi iade edeceğini bilen ve bilmesi gereken bir kimsedir (BK. m. 63 / 2)³⁸³

II. CEZAI SORUMLULUK

Bedelsiz bir kambiyo senedini düzenleyen kimsenin cezai sorumluluğu bütün bedelsizlik hallerinde sözkonusu değildir.

³⁸⁰ Malvarlığındaki artış senet karşılığında mal iktisabı şeklinde olabileceği gibi, ödemesi gereken bir borçtan yada masraftan kurtulmak şeklinde de olabilir. EREN C.III, s.2

³⁸¹ KINACIOĞLU 286.

³⁸² Sebepsiz zenginleşme hükümleri bütün bedelsizlik hallerine tatbik etmek doğru bir sonuç vermeyebilir. Daha öncede belirtildiği gibi hatır senetlerinde taraflar bedelsizliğe bilerek sebebiyet vermekte yani aralarında bir sözleşme vardır. Bu sözleşme nitelği gereği vekalet hükümlerine tabi olduğunu belirtmiştik. Dolayısıyla sözleşmeye aykırı olarak borçluya zarar verilmişse vekaletle dair hükümler çerçevesinde zarar teabit edilecektir (BK.m.389). Tedavül amaçlı hatır senetlerinde senedin devri anlaşmaya aykırılık teşkil etmez. Alacaklı senedin vadesi geldiğinde senet meblağını borçluya temin etme borcu altındadır. Buna aykırı davranması halinde borçlu zarar görecektir, vekalet hükümleri gereği hukuki sorumluluğu tayin edilecektir (BK.m.389 - 393). INAN Hatır 78, 83.

³⁸³ EREN C.III, s.56, 57.

Bedelsiz senet hatır için düzenlenmiş ve buna rağmen devredilmesi halinde, bir takım cezai sonuçları doğurmaktadır. Öncelikle, hatır senedini düzenleyen kimse iflas etmesi durumunda taksirathı yada hileli iflas suçu araştırılmalıdır. Ceza Kanunumuz hileli veya taksirathı iflas hakkında hükümler içermemektedir, bu konuyu İcra ve İflas Kanununa bırakmıştır (İİK. m. 310 - 311).

Bir kimsenin taksirathı yada hileli iflas etmesi suçtur. Bu iki suç arasında önemli iki fark vardır. Birincisi, İİK. m.3 10'da sayılan taksirathı iflasa dair haller tahdidı oluşudur. Buna karşılık hileli iflasa dair m. 311'da sayılan haller örnek olarak verilmiştir ve bu nedenle bunların dışında hileli iflas halleri mümkündür³⁸⁴.

İkinci fark olarak, İİK. m. 310'a göre müflisin cezalandırılabilmesi için kusurlu olduğunun ispatı gerekmeksine rağmen, m. 311'e göre müflisin alacaklıları ızrar kastıyla (özel kast) hareket ettiğinin ispat edilmesi gerekir.

Bir kimse m. 310' a göre " mevcudu ile alacağından çok fazla mebaliğ için senetler imza etmiş ise " taksirathı müflis sayılır. Hatır senetleride bu açıdan taksirathı müflise dair hükme dahil olmaktadır. Eğer keşideci mevcudu ile alacağından çok fazla tutarlarda hatır için senet düzenler (yada kabul ederse) taksirathı müflis sayılacaktır. Bu durumu Asliye Ceza Mahkemesi tesbit ederse bir aydan iki aya kadar hapis cezasına mahkum eder (TCK. m. 507).

---

³⁸⁴ KURU / ARSLAN / YILMAZ İcra 525.

Bununla beraber m. 311'e göre " Hakikate aykırı borç ikrar etmek..." hileli iflasa sebep olmaktadır. Ancak sadece senedin tanzim edilmesi yeterli değildir, ayrıca " alacaklıları zarara sokma kastı "nın varlığı gerekir³⁸⁵.

Daha önce belirttiğimiz gibi, bedelsiz çek ile karşılıksız çek kavramı genellikle aynı anlamda kullanılmaktadır³⁸⁶. Bedelsizliğin " karşılıksız çek " kavramı ile aynı anlam ve muhtevada kullanıldığı durumlarda, senedin tanzimi tarafların (özellikle keşideci açısından) cezai sorumluluğunu doğurmaktadır. Karşılıksız çekin keşide edilmesi bir suçtur³⁸⁷. 3167 sayılı ÇÖDK.tarafından düzenlenen bu tür durumlar daha önce kabul edildiği gibi " dolandırıcılık suçu " (TCK. m. 503) olmaktan çıkarılmış, ayrı özel bir suç olarak kabul edilmiştir. ÇÖDK. m. 16 uyarınca " ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4. maddeye göre ibraz edildiğinde yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödemeyen çeki keşide eden kişiler...cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir...Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikayetine bağlıdır.Şikayetten vazgeçme hüküm kesinleşinceye kadar geçerlidir. Fiili işleyenin 8.maddeye

³⁸⁵ Hakikate aykırı borç olan senedi müflis surf kendi mafaati için düzenlemişse hileli iflastan bahsedilemez. İNAN Hatır 156.

³⁸⁶ Bkz bedelsiz çek ve karşılıksız çek bahsine .

³⁸⁷ TÖMERKAN, Somay : Dolandırıcılık Suçu (Karşılıksız Çek Keşideci Fiilleri), İSTANBUL 1987 ; EREM, Faruk : Karşılıksız Çek Suçunun Hukuki Niteliği s. 904 (BAİDER. 1974, C.VII, s.901 - 905); YÜKSEL 47.

göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması veya düzeltme hakkı yoksa, anılan maddede belirtilen müddet içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde şikayet hakkı doğmaz.”

Karşılıksız çek keşide etme suçu taksirli olarak işlenemez. Çünkü maddede suçun taksirli olarak işlenebileceğine ilişkin açık bir ifade bulunmamakta ve TCK. m. 45 uyarınca ancak kasıtlı olarak işlenebilir. Burdaki kasıt, senedi düzenleme tarihinde, karşılığının bankada bulunmadığını bilerek çekin keşide edilmesi olarak anlaşılmalıdır³⁸⁸.

Hatır senedinin ve özellikle tedavül gayeli olmayan hatır senedinin düzenlenmesi evrakta sahtekarlık suçu olarak kabul edilmemektedir³⁸⁹. Hernekadar hatır senedi alacaklının mali durumunda yanlış bir beyan teşkil etsede, bu durum iyiniyetli üçüncü kimselere zarar vermemektedir. Çünkü bu kişiler hatır define karşı korunmuşlardır (TK. m. 571, 599, 737).

Açık poliçe yada bononun düzenlenmesi halinde, senet lehdarı veya yetkili hamili senedi aralarındaki anlaşmaya uygun olarak doldurma yetkisine sahiptir (TK. m. 592). Buna rağmen senedi anlaşmaya aykırı olarak doldurması sonucu senet bedelsiz kalırsa , bu kimsenin cezai sorumluluğu da doğmaktadır. TCK. m. 509 uyarınca bu kimse “ açığa atılan imzanın kötüye

³⁸⁸ TÜMERKAN 93.

³⁸⁹ ERMAN, Sahir : Sahtekarlık Cürümleri B.3 İSTANBUL 1970, s. 357, 358 ; İNAN 154.

kullanılması ” yani emniyeti suistimal suçunu işlemiş olmaktadır³⁹⁰. Maddeye göre ; “ Bir kimse iade veya muayyen bir surette istimal etmet üzere kenidisine tevdi olunan imzalı ve yazısız bir kağıda sahibinin yararına olarak hukukça hükme haiz bir muamele yazar veya yazdırır, yahut elinde bedelsiz olarak kalmış olan bir senedi istimal ederse mutazarrır olan kimsenin şikayeti üzerine ...hapis cezasına mahkûm olur. ”.

Hamilin elinde bulundurduğu açık senedi anlaşmaya aykırı olarak doldurulması emniyeti suistimal suçu teşkil ettiği gibi, diğer bedelsizlik hallerinden biri nedeniyle bedelsiz olan senedi elinde bulundurması ve keşidecinin rızası dışında devretmesi de emniyeti suistimal suçunu oluşturmaktadır (TCK. m. 509).

---

³⁹⁰ ERMAN Sahtekarlık 359.

SONUÇ

Kambiyo senetleri bir para alacağını temsilen düzenlenen kıymetli evrak grubuna girmektedir. Senette mündemiç olan para alacağının oluşabilmesi ve kambiyo senedinin düzenlenbilmesi için para borcunu doğurmaya müsait borç ilişkisinin olması gerekir. Bu tarzdaki borç ilişkisine “ asıl borç ilişkisi ” (havale karakteri taşıyan senetlerde bedel ilişkisi) adı verilmektedir. Her kambiyo senedinin temelinde bir borç ilişkisi vardır. Ancak bütün borç ilişkilerinin para borcu doğurmaya müsait olduğu söylenemez. Bu şekilde bir zorunluluk ta yoktur. Örneğin, hatır senetlerinde durum böyledir. Kambiyo senedinde yeralan ve asıl borç ilişkisinden doğan para alacağına “ temel alacak ” adı verilmektedir. Temel alacak ile asıl borç ilişkisi birbirinden bağımsız varlığa sahiptir, ancak sebep - sonuç ilişkisi açısından bir bağımlılık vardır. Temel alacağı doğurmeyen bir borç ilişkisine dayanılarak, kambiyo senedinin düzenlenmesi mümkündür. Bu senet, temel alacaktıraki eksikliğe rağmen geçerliliğini korumakta ve normal olarak tedavül edebilmektedir. Bedelsizliğin hukuki problem olarak ortaya çıkması buradan kaynaklanmaktadır.

Bir kambiyo senedi dört aşama sonucunda düzenlenmektedir. Öncelikle taraflar arasında bir borç ilişkisinin olması gerekir. Bu ilişkiden doğan temel alacak ve tarafların kambiyo senedi düzenlemeye anlaşmaları, sonuçta senedin teslimini ihtiva eden aynı sözleşmenin varlığı gerekir.

Kambiyo senetlerinin hepsinin temelinde bir tür borç ilişkisi mevcuttur. Ancak bütününün temel alacağı doğurduğu söylenemediği

gibi böyle bir zorunluluk ta yoktur. Bütün senetlerde hatta bedelsiz senetlerde bile mevcut olan, borç ilişkisinden hareketle bedelsizlik tesbit edilemez. Bununla beraber senetlerin tamamında temel alacağın mevcut olduğu söylenemez. Örneğin hatır senetlerinde temel alacak yoktur. Ama geçerli olarak tedavül edebilmektedir. Öyleyse senetlerde bedelsizliği ortaya koyan unsur temel alacaktır. Bu nedenle senetlerin bedelsizliğini tesbitte dikkate alacağımız nokta temel alacak olacaktır.

Bedelsizlik, yabancı ülkelerde Anglo - Amerikan Hukuk Sistemlerinde hukuki düzenleme olarak ele alınmasına rağmen; ülkemizde bu seviyede bir kanuni düzenleme mevcut değildir.

Bedelsizlik, bir sebebe istinaden temel alacağı doğmayan yada sonradan ortadan kalkan kambyo senedinin arızı bir durumudur. Bu duruma maruz kalan senet, bedelsiz senettir. Bedelsizlikte iki unsur vardır: İlk olarak, temel alacağın ortadan kalkmasını sağlayan bir sebebin varlığı gerekir. Borçlar Hukukunda borç ve borç ilişkisini sona erdiren haller bu sebebi oluşturabilirler. İkinci olarak, temel alacağın doğmaması veya sonradan ortadan kalkmasıdır. Yani temel alacak yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı hiç yada geçerli bir şekilde doğmamakta veya doğmasına rağmen sonradan kısmen yada tamamen ortadan kalkmaktadır.

Bedelsizlik tarafların anlaşması sonucu ortaya çıkması mümkün olduğu gibi, ortada bir anlaşma olmadan da ortaya çıkabilir. Taraflar anlaşmamasına rağmen asıl borç ilişkisine ait sakatlıklar senedi baştan beri bedelsizleştirmektedir. Senet yapma iradesine ve senetteki şekle ait

sakatlıklar senedi bedelsiz hale getirmemekte, senedi hükümsüz hale getirmektedir. Oysa bedelsiz senet geçerli bir senettir. Hükümsüz bir senette bedelsizlikten sözedilemez. Bedelsizlik genellikle asıl borç ilişkisinden doğduğu için, kambyo senedinin geçerliğine tesir etmez. Çünkü kambyo hukukunda mücerretlik prensibi geçerlidir. Senedin tanzimi ile asıl borç ilişkisinden ayrı ve bağımsız borç oluşturulmaktadır. Asıl borç ilişkisindeki sakatlık senedin geçerliğine tesir etmemektedir.

Asıl borç ilişkisi, iradeyi sakatlayan haller, BK.m.19 / 2'de belirtilen ahlaka, kişilik haklarına ve kamu düzenine aykırılık, ehliyetsizlik, açık senedin anlaşmaya aykırı bir şekilde doldurulması gibi haller dolayısıyla hüküm ifade etmeyip para borcunu doğurmuyorsa, ve buna rağmen senet tanzim edilmişse, bu senet bedelsizdir.

Senet düzenlendiği anda temel alacağı mevcut olmasına rağmen sonradan ortadan kalkması mümkündür. Bu durum asıl borç ilişkisinden kaynaklanabileceği gibi (iki ayrı senedin düzenlenmesi, iki taraflı sözleşmelerde taraflardan birinin kendi borcunu ifa etmemesi, zamanaşımı gibi); temel alaktan da (tecdit, takas gibi) kaynaklanabilir.

Kambyo senedinin geçici bir süre için bedelsiz kalması da mümkündür. Senedin tanzimi anında, temel alacağın varlığı zorunlu olmamasından dolayı geçici bedelsizlik doğmaktadır. Doğması mümkün yada şarta bağlanmış bir alacak için senet düzenlenebilir. Senedin vadesi gelmesine rağmen alacak doğmamışsa senet bedelsizdir, ancak heran alacağın doğması ile bedelsizliği ortadan kalkacaktır. Örneğin, cari hesap sözleşmelerinde durum böyledir.

Senet tarafların anlaşması sonucu bedelsizleşmesi mümkündür. Ortada bir temel alacak olmadığı her iki taraf bilmekte ve kabul etmektedir. Ancak buna rağmen senet borçlu yararına yada alacaklı yararına düzenlenmektedir. Borçlu yararına düzenlenen bedelsiz senet vasıtasıyla borçlu, gerçek alacaklılarından kolaylıkla mal kaçırmak niyetindedir. Senedin tarafları bu hususta anlaşmışlardır. Borçlu senet alacaklısına ödeme niyetinde olabileceği gibi, bu niyete sahip olamayabilir. Böyle bir senetle karşılaşan gerçek alacaklılar, İcra ve İflas hükümlerine göre iptal davası açabilir.

Anlaşma sonucu bedelsiz olan senet alacaklı yararına düzenlenmiş de olabilir. Bu tür senede Hatır Senedi adı verilmektedir. Alacaklı, senedi kendi mal varlığı arasında tutmak suretiyle üçüncü kimselere karşı mal varlığını olduğundan daha fazla göstermektedir. Bu senet taraflar arasındaki hatır anlaşması sonucu düzenlenmektedir. Hatır senetleri tedavül amaçlı olabileceği gibi, bu amacı olmayabilir. Hatır borçlusu gerçekte borçlanma niyetine sahip değildir. Çünkü bu kimse borçlu değildir. Bu nedenle geçerli bir temel alacağı ihtiva etmeyen hatır senedi bedelsizdir. Tedavül amaçlı hatır senedi İnançlı İşlem, ve tedavül amacı olmayan hatır senedi Muvazaa olarak nitelendirilmektir. Ancak, her iki hatır senedi bedelsizlik yönüyle üçüncü kimseler açısından farklılık arz etmez. Bu senetler bedelsizdir. Bedelsizlik şahsi bir defî olarak ancak kötüniyetli hamillere karşı dermeyeran edilebilir. Ancak tedavül amaçlı hatır senetlerinde senedin tedavül etmesi keşidecinin iradesine uygun olduğu için, durumu bilen hamile karşı ileri sürülemeyecektir. Hatır senedi baştan beri bedelsiz bir senettir.

Bedelsizlik kambiyo senedinin türüne göre; bedelsiz bono, bedelsiz çek, bedelsiz poliçe olarak incelenebilir. Her üç senet grubunda bedelsizlik temel alacağın yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bedelsizlik poliçede iki yönden değerlendirilmesi gerekir. Keşideci ile lehdar arasındaki bedel ilişkisi yada keşideci ile muhatap arasındaki karşılık ilişkisi temel alacağı doğurmaya müsait değilse, senet bedelsiz bir poliçedir. Bedelsiz bono alacaklı ile borçlu arasındaki borç ilişkisi, aynı şekilde temel alacak ihtiva etmiyorsa senet bedelsiz bir bonodur. Çeklerde ise poliçelerde olduğu gibi üç şahıs vardır. Bu nedenle bedelsizlik iki yönden değerlendirilmelidir. Keşideci ile lehdar arasındaki bedel ilişkisi yada muhatap ile keşideci arasındaki karşılık ilişkisi temel alacağı ihtiva etmemesi çeki bedelsiz hale getirir.

Bedelsiz bir senet, lehdara yada hamiline senette münderniç hakkı talep hakkı vermez. Senet borçlusu bedelsizliği, bu kimseye karşı defî olarak ileri sürebilir. Bedelsizlik defîsi şahsi bir defîdir. Bu nedenle sadece doğrudan doğruya ilişki de bulunan kimseye karşı ileri sürülebilir. Yeteki yeni hamil kötüniyetli olmasın.

Senet icra takibine konulmuşsa, borçlu ödeme emrine itiraz (borca itiraz) etmek suretiyle bedelsizliği karşı tarafa dermeyan edilir. Bununla beraber, bedelsizlik nedeniyle senedin iptali mümkündür. Bu dava, senedin zayi olmasından dolayı açılan iptal davasından farklıdır. Senedin iptali İİK.m.72' belirtilen Menfi Tesbit davası ile mümkündür. Bu dava sonucunda verilen tesbit hükmü maddi hukuk açısından kesin hüküm teşkil etmekte, davacının (senet borçlusunun) gerçekte borçlu olup olmadığını karara bağlamaktadır. Bu davanın hukuki dayanağı Sebepsiz Zenginleşme

hükümleridir (BK.m.61 vd). Senet iptal edilmeden önce başkasına devredilmiş ise, senet borçlusu iyiniyetli hamile ödemek zorunda kalır. Bu durumda sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre, lehdar, borçlunun zararın tazmin etmesi gerekir.

Bedelsizlik bir iddia olarak ispat edilmedikçe, borçlu sentte yazılı olan tutarı hamile ödemek zorunda kalacaktır. Öncelikle belirtilmelidirki, senet BK.m.17 uyarınca bir alacağın varlığına yeterli delil teşkil eder. Aksini iddia eden kimsenin iddiasını ispatlaması gerekir. Senet borçlusu, senedin bedelsiz oluşunu ve bundan dolayıda borçlu olmadığını ispatlaması gerekir. Ancak, ispat vasıtası olarak yazılı belge kullanabilir. Çünkü senet yazılı belge niteliğinde olduğu için kesin delil olarak kabul edilmektedir. Senede karşı bütün iddialar ancak senetle ispat edilebilir (HUMK.m.290). Bununla beraber, bu kural diğer kesin delilleri de ihtiva etmektedir. Yani senede karşı iddialar (senedin yanısıra) ; ikrar, yemin, kesin hüküm gibi diğer kesin delillerle de ispatlanabilir. Senetle ispat zorunluğunun bir takım istisnalarının mevcut olduğu durumlarda, yine borçlu iddiasını şahitle (takdiri delillerle) ispat edebilir.

Senet bedelsiz olmasına rağmen lehdar tarafından devredilirse borçlu iyiniyetli yeni hamile ödemede bulunmak zorunda kalır. Bu durum borçlu aleyhine haksız bir zarar, lehdar lehine haksız bir kazanç demektir. Bu nedenle, lehdar sebepsiz zenginleşme hükümleri gereği kazancını borçluya iade etmesi gerekir.

Bedelsiz senedin tanzimi ve devri ceza hukuku açısından da bir takım sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle hatır senetlerinde borçlu taksiratlî yada hileli iflas suçu işlemiş olabilir. Bununla beraber keşideci karşılıksız çek keşide etmişse 3167 sayılı Kanun uyarınca cezalandırılmaktadır. Diğer bedelsizlik hallerinde, açık poliçenin anlaşmaya aykırı olarak doldurulmasında olduğu gibi, lehdar TCK.m.509 uyarınca Emniyeti Suistimal Suçu işlemiş olmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKINTÜRK, Turgut : Borçlar Hukuku, ANKARA 1990.
- ALPMAN, Nermin : Bedelsizlik Nedeniyle İptal Davaları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ANKARA 1979.
- ARPACI, Abdülkadir : Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), İSTANBUL 1993.
- ARSLANLI, Halil : Ticari Bey ,4.B., İSTANBUL 1956.
- ARSLANLI, Halil : Ticari Senetler Dersi, 3.B. İSTANBUL 1952 (ARSLANLI Senetler)
- AYAN, Mehmet :Eşya Hukuku, C.II, KONYA 1993.
- BOZER, Ali : Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, ANKARA 1989.
- BUDAK, Levent /
- ÇELİK, Şengül : Emre Yazılı Senetlerde Defiler (AD.Kasım-Aralık 1988, S.6,s. vd).
- CERRAHOĞLU, Fadlullah : Türk Ticaret Kanunu ve Yargıtay İçtihatlarına Göre Bonoda Mutlak Defiler, İSTANBUL 1974.
- DOĞANAY, İsmail : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.II, 3.B., ANKARA 1990.
- DOMANIÇ, Hayri : Kıymetli Evrak Uygulaması TTK.Şerhi ,C.II, İSTANBUL 1990.(DOMANIÇ Şerh).

- DOMANIÇ, Hayri : Kıymetli Evrak Hukuku ,2.B., İSTANBUL
1975.(DOMANIÇ Kıymetli).
- ERASLAN, Sevgi : Karşılıksız Çek (Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi), İSTANBUL 1984.
- ERDOĞAN, Hasan : Açıklamalı-İçtihatlı Borçtan Kurtulma Menfi
Tesbit ve İstirdat Davaları ,ANKARA 1990.
- EREM, Faruk : Karşılıksız Çek Suçunun Hukuksal Niteliği,
(BATİDER.1974,C.VII,s.901-905).
- EREN, Fikret : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I .III, 2. B.,
ANKARA 1987.
- ERİŞ, Gönen : Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu Kıymetli
Evrak ve Taşıma, C.II, ANKARA 1988.
- ERMAN, Eyüp Sabri : Poliçe-Bono-Çek ve Kambiyo Senetlerine Ait Özel
Takip, ANKARA. (ERMAN Poliçe).
- ERMAN, Eyüp.Sabri : Açık Poliçe-Açık Bono, (AD.1972, S.63,s.3
vd.). (ERMAN Açık Poliçe)
- ERMAN, Sahir : Sahtekarlık Cürümleri ,3.B., İSTANBUL
1970. (ERMAN Sahtekarlık).
- EROL, Nevzat : Takip Hukukunda Kambiyo Senetleri Poliçe Bono
Çek ve Bankalar Kanunu ,ANKARA 1971.
- ERTEKİN, Erol/

- KARATAŞ, İzzet : Uygulamada Ticari Senetler Hukuku, ANKARA 1992.
- ERYÜKSEL, Cümhur : Polişede Zamanaşımı Kesilmesi ve Hukuki Neticeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İSTANBUL 1987.
- GÜRBÜZ, Hulusi : Ticari Senetlerde Bedelsizlik Sorunu , (Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I), 1984.(GÜRBÜZ Bedelsizlik).
- GÜRBÜZ, Hulusi : Türk Ticaret Kanunu Uygulaması Açısından Kıymetli Evrak ve Özellikle Ticari Senetler , (Türk Ticaret Kanunu'nun 30. Yılı Semineri, İSTANBUL 1988,s.255-377).(GÜRBÜZ Seminer).
- HELVACI, Mehmet : Kambiyo Senetlerinde Defiler (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İSTANBUL 1985.
- HİRŞ, Ernst : Ticaret Hukuku Dersleri ,2.B., İSTANBUL 1946.
- İMREGÜN, Oğuz : Kara Ticaret Hukuku Dersleri ,10.B.,İSTANBUL 1993.(İMREGÜN Ticaret).
- İMREGÜN, Oğuz : Kıymetli Evrakta Defiler, (İkt.Mal.C.7, S.12, s. 659vd). (İMREGÜN Defiler).
- İNAN, Nurkut : Kıymetli Evrak Hukukunda İlişkin Bazı Yargıtay Kararları (BATİDER.1967-1968,C.IV,s.703-713). (İNAN Kararlar)

- İNAN, Nurdut : Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, ANKARA 1969.(İNAN Bedelsizlik).
- KANETİ, Selim : Akdin İfa Edilmediği Defi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İSTANBUL 1962.
- KARAHAN, Sami : Ticari İşletme Hukuku 4.B.KONYA 1995.
- KARAYALÇIN, Yaşar : Özel Hukukta Meseleler, C.III,s.161,162. (KARAYALÇIN Meseleler).
- KARAYALÇIN, Yaşar : Ticaret Hukuku Dersleri II Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri) 2.B., ANKARA 1959.
- KARAYALÇIN, Yaşar : Ticari Senetler, 4.B., ANKARA 1970. (KARAYALÇIN Senetler).
- KINACIOĞLU, Naci : Kıymetli Evrak Hukuku, 4.B. ANKARA 1993.
- KOYUNCUOĞLU, Temür : Türk ve İsviçre Hukukunda Borcun Yenilenmesi (Novatio), İSTANBUL 1972.
- KURU,Baki. /
- ARSLAN, Ramazan. /
- YILMAZ, Ejder : Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 4.B., ANKARA 1992. (KURU / ARSLAN / YILMAZ Usul).
- KURU, Baki /
- ARSLAN, Ramazan /
- YILMAZ, Ejder : İcra İflas Hukuku Ders Kitabı B.5 ANKARA 1992 (KURU/ARSLAN/YILMAZ İcra).

- KURU, Baki : Hukuk Usulü Muhakemeleri, C.II,5.B, ANKARA 1990. (KURU Usul).
- KURU, Baki : Tesbit Davaları 2.B., ANKARA 1988.(KURU Tesbit).
- KURU, Baki : İcra ve İflas Hukuku, C.I, İSTANBUL 1988. (KURU İcra).
- KUYUCAK, Hazım Atıf : Ticaret Hukuku, İSTANBUL 1939.
- MEVCİ, Ergün : Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları, ANKARA 1989.
- MOROĞLU, Erdoğan / Nazan : İctihathı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, İSTANBUL 1992.
- MOROĞLU, Erdoğan : Bonoda İmza, (BATİDER. 1968, C. 1V, S. 4, s. 715 vd.).
- OĞUZMAN, Kemal /
- SELİÇİ, Özer : Eşya Hukuku, 6.B.,İSTANBUL 1992.
- OĞUZMAN, Kemal : Borçlar Hukuku Dersleri, 4.B.,İSTANBUL 1987.
- OLGAÇ, Senai : Kazai ve İlmi İctihatlarla Borçlar Kanunu, C.II Genel Hükümler, ANKARA 1976.
- ÖGÜTÇÜ, Tahir /
- ALTIN, Mehmet : Ticari Senetler ve Özel Takip Yolları ,ANKARA 1979.

- ÖNDER, Ayhan : Türk Ceza Kanunu ve İlgili Mevzuat ,İSTANBUL 1992.
- ÖNEN, Turgut : Borçlar Hukuku, ANKARA , 1986.
- ÖZCAN, Hüseyin : Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, 6.B., ANKARA 1985.
- ÖZDEMİR, Necdet /
- KINACIOĞLU, Naci : Türk Ticaret Hukuku Başlangıç Hükümleri, 5.B. ANKARA 1984.
- OKAN, Ali Arman : Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı ve Sonuçları, (İBD. 1976 s. 56-63).
- ÖZTAN, Fırat : Kıymetli Evrak Hukuku, ANKARA 1976. (ÖZTAN Kıymetli).
- ÖZTAN, Fırat : Ticari Senetlerde İmzaların İstiklali İlkesi, (BATİDER, 1979,C.X, s. 391 vd.). (ÖZTAN İmzaların İstiklali).
- POROY, Reha : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 2.B., İSTANBUL 1965.
- POROY, Reha. /
- TEKİNALP, Ünal : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 12.B., İSTANBUL 1995.
- SAYMEN, Ferit /

- KÖPRÜLÜ, Bülent : Medeni Hukuk Dersleri, C.II ,(Borçlar Hukuku), İSTANBUL 1965.
- SCHWARZ, Andreas :Borçlar Hukuku Dersleri, C.I, (çev.Bülent DEVRAN) İSTANBUL 1948.
- SENGİR, Turgut : Hatır Bonoları (İBD. 1964, C.38, s. 2).
- SUNGURBEY, İsmet : Borç İkrarı ve Borç Vaadi, İSTANBUL 1957.
- ŞİMŞEK, Edip : Ticari Senetler, ANKARA 1984. (ŞİMŞEK Senetler)
- ŞİMŞEK, Edip : Kambyo Senetleri ve Hukuki İlişki Sorunu, (YD. Temmuz 1978 C. 4, S. 3, s. 281-296). (ŞİMŞEK Hukuki İlişki).
- TANDOĞAN, Haluk : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I., ANKARA 1988.
- TEKİNAY, S. Sulhi / AKMAN, Sermet /
- BURÇUOĞLU, Haluk /
- ALTOP, Atilla : Tekinay Borçlar Hukuku, 7. B., İSTANBUL 1993.
- TEKİNAY, S. Sulhi : Medeni Hukuka Giriş Dersleri, 5. B., İSTANBUL 1987.
- TÜMERKAN, Somay : Dolandırıcılık Suçu, (Karşılıksız Çek Keşidesi Fiilleri), İSTANBUL 1987.

- TUNA, Ergün : Ticaret Hukuku, C.III (Kıymetli Evrak), İSTANBUL 1989.
- TUNÇOMAĞ, Kenan : Ticari Senetlerde Şekil (İBD.1955, S.29,s.463-483).(TUNÇOMAĞ Şekil).
- TUNÇOMAĞ, Kenan : Türk Borçlar Hukuku C.I Genel Hükümler , 5.B. İSTANBUL 1972.(TUNÇOMAĞ Borçlar).
- TÜRKÇE SÖZLÜK : (Türk Dil Kurumu) C.I, ANKARA 1988.
- UYAR, Talih : Kambyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu ile Takiplerde Borca İtiraz Nedenleri, (İBD. 1989, S. 63, s. 16). (UYAR Borca İtiraz).
- UYAR, Talih : İcra Hukukunda Olumsuz Tesbit ve Geri Alma Davaları, MANİSA 1981.(UYAR Tesbit).
- UYGUR, Turgut : Açıklamalı - İctihatlı Borçlar Kanunu Genel Hükümler, C. I., 1990.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim : İcra Hukukunun Esasları, B. 5, İSTANBUL 1990.(ÜSTÜNDAĞ İcra).
- ÜSTÜNDAĞ, Saim : İflas Hukuku, B. 4, İSTANBUL 1991. (ÜSTÜNDAĞ İflas).
- ÜSTÜNDAĞ, Saim : Medeni Yargılama Hukuku, C.I-II,5.B. İSTANBUL 1992. (ÜSTÜNDAĞ Yargılama).
- VELİDEDEOĞLU, H. Veldet /

- ÖZDEMİR, Refet : Türk Borçlar Kanunu Şerhi (Genel-Özel), C. 1-2, ANKARA 1987.
- VELİDEDEOĞLU, H. Veldet : Medeni Hukuk, İSTANBUL 1969.
- VON TUHR, Andreas : Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı, C. 1-2, (çev. Cevat EDEGE) ANKARA 1983.
- YAVUZ, Cevdet : Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I, III, İSTANBUL 1989.
- YAVUZ, Cevdet : Medeni Kanun Tatbikat Kanunu Borçlar Kanunu , 2. B. İSTANBUL 1990.
- YİĞİT, Hazal : Bedelsizlik Nedeniyle Ticari Senetlerin İptali Davası Hakkında Bir İnceleme (I), (AD. Mayıs-Haziran 1983, S. 1, s. 511-519). (YİĞİT İnceleme)
- YİĞİT, Hazal : Bedelsizlik Nedeniyle Ticari Senetlerin İptali Davası Hakkında Bir İnceleme (II), (AD. Temmuz-Ağustos 1983, S. 2, s. 606-615). (YİĞİT İnceleme II).
- YÜKSEL, Ali Said : Karşılıksız Çek, (BATİDER. 1963, C. II, s. 39 vd.).
- ZARAKOLU, Avni : Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi, ANKARA 1993.
- ZEVKLİLER, Aydın : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri , 3. B. ANKARA 1987. (ZEVKLİLER Borçlar).

ZEVKLİLER, Aydın

: Medeni Hukuk, (Giriş ve Başlangıç Hükümleri-
Kişiler Hukuku- Aile Hukuku) ,ANKARA 1989.
(ZEVKLİLER Medeni).

